

Dr FRANZ VON LISZT

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Δικαίου ἐν Χάλλῃ τῆς Πρωσίας.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ

ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΑΔΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΕΚ ΤΗΣ 6ης ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1894
ΜΕΤΑ ΠΡΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤ. Α. ΚΥΠΡΙΑΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α'. — ΤΕΥΧΟΣ Δ'.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

N

2295

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

3—Ὁδὸς Ὀφθαλμιατρείου—3

1895

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

BIBLION ΠΡΩΤΟΝ *

ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ

§ 25. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ

I. Ἀδίκημα εἶνε τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ ποινῆς ἀπειλούμενον ἄδικον. Ἀδικον δ' εἶνε ἡ ὑπαιτία παράνομος πράξις, εἴτε πρόκειται περὶ ἐγκληματικοῦ ἀδίκου, ἥτοι ἀδικήματος, εἴτε περὶ ἀδίκου κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον.

1. Ἐντεῦθεν ἀπορρέει ἀμέσως ἡ συστηματικὴ κατασκευὴ τῆς περὶ τοῦ ἀδικήματος διδασκαλίας. Ἐν πρώτοις θὰ ἐξετάσωμεν τοῦτο ὡς ἄδικον, ἥτοι α') ὡς πρᾶξιν, β') ὡς παράνομον καὶ γ') ὡς ὑπαιτίαν πρᾶξιν. Πρὸς τούτοις δ') θὰ διευκρινήσωμεν τὴν διαφορὰν μετὰ τοῦ ἀξιοποίνου καὶ τοῦ μὴ ἀξιοποίνου ἀδίκου.

2. Πρὸς τοῖς (ἀναγκαίαις) τῆς ἐννοίας γνωρίσμασιν, ἅτινα κατ' ἀνάγκην ἐπανευρίσκονται παρ' ἐκάστῳ ἀδικήματι, θὰ ὑπαγάγωμεν ἐπίσης εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν τὰς (τυχαίας) μορφάς, ὑφ' ἃς δύναται νὰ ἐμφανισθῇ τὸ κατ' ἰδίαν ἀδίκημα. Τοιαῦται δέ τινες εἶνε : α') ἀπόπειρα καὶ τέλεισις, β') αὐτουργία καὶ συμμετοχή, γ') ἐνιαῖον καὶ πολλαπλοῦν τοῦ ἀδικήματος.

II. Ὁ γερμανικὸς μεσαίων εἶχε διαιρέσει τὰς ἀξιοποίνους πράξεις εἰς *causae majores* καὶ *minores* (*Ungerichte—Malefiz* = βαρέα ἀδικήματα ἀφ' ἐνὸς καὶ *Frevel* = ἐλαφρὰ ἀδικήματα ἀφ' ἐτέρου), ἐξ ὧν ἐπέσυρον καθ' ἑαυτῶν ἐκεῖνα μὲν ποινὰς ἐγκληματικὰς ἐπὶ λαιμοῦ καὶ χειρῶν (*an Hals und Hand*), ταῦτα δὲ ποινὰς μὴ ἐγ-

* Σ. Μ. Πρὸς ἀποφυγὴν πιθανῆς συγχύσεως θέλομεν ἀπόσχει ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς παραθέσεως τοῦ νέου Ἰταλικοῦ Π. Κ. καθ' ἡμετέραν μετάφρασιν καὶ ἀνάλυσιν, σκοπεύοντες νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τούτου ἰδιαιτέρως.

κληματικὰς ἢ ποινὰς ἀστικὰς ἐπὶ δέρματος καὶ τριχῶν (an Haut und Haar). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ σημείου ἀπόψεως εὐρίσκεται ἡ Ποινικὴ Διάταξις Καρόλου τοῦ Ε'. Ἐν τούτοις πολλάκις ἤδη ἀπαντᾷ ἐν ταῖς μεσαιωνικαῖς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς μεταγενεστέραις πηγαῖς μέση τις βαθμὶς (τὸ «μὴ καθαρῶς βαρὺ ἀδίκημα» = das nicht pur lautere Malefiz τοῦ αὐστριακοῦ δικαίου). Ἀπὸ δὲ τοῦ 17ου αἰῶνος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν εἰς τὸν *Julius Clarus* ἀναγομένων σαζόνων νομικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ *Carpzou*, ἐπεκράτησε τριμερὴς τις διαίρεσις, ἣτις ὑπὸ μεταλλάσσοντας ἐκάστοτε χαρακτηρισμοὺς διέκρινε μεταξὺ τῶν βαρέων ἀδικημάτων *atrociora* καὶ *atrocissima crimina*—καὶ τελευταῖα τοιαῦτα ἦσαν ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἐπεβάλλετο ἐπιβεβαρυμένη θανατικὴ ποινὴ. (Ἐπὶ τούτων ἡ *conatus proximus* = ἐγγυτέρα ἀπόπειρα ἰσοῦται πρὸς τὴν τέλεσιν). Τοιαύτη δ' ὡσαύτως εἶνε ἡ ἄποψις τόσον τῆς Αὐστρίας κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὅσον καὶ τῆς Βαυαρίας κατὰ τὸ ἔτος 1751.—Ἐπὶ ἄλλης τινὸς βάσεως στηρίζεται ἡ τριμερὴς διαίρεσις, ἣτις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τῶν φώτων πολλάκις ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἐξεπροσωπεύθη. Κατὰ ταύτην, πρὸς ταῖς ἀστυνομικαῖς παραβάσεσι (*Polizeiübertretungen*), διέκρινον μεταξὺ κακουργημάτων (*Verbrechen*), ἀπευθυνομένων κατὰ φυσικῶν δικαιωμάτων, οἷα ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία κτλ. καὶ πλημμελημάτων (*Vergehen*), ἀπευθυνομένων κατὰ τῶν διὰ τοῦ πολιτικοῦ συναλλάγματος τὸ πρῶτον δημιουργηθέντων δικαιωμάτων, ὡς ἡ ἰδιοκτησία κ.τ.λ. — Διὰ τὴν τοῦ 19ου αἰῶνος νομοθεσίαν ὀλεθρίαν ἔσχε σημασίαν ἡ διαίρεσις τοῦ γαλλικοῦ δικαίου, ἣτις ἀπὸ τοῦ 1791 διέκρινε μεταξὺ *crimes*, *délits* καὶ *contraventions* (κακουργημάτων, πλημμελημάτων καὶ πταισμάτων) ἀναλόγως πρὸς τὴν βαρύτητα τῆς ἐπὶ τῆς πράξεως ἐπιβαλλομένης ποινῆς. Ἡ «τριχοτομία» αὕτη τοῦ γαλλικοῦ δικαίου μετεπήδησεν εἰς τινὰς τῶν γερμανικῶν ποινικῶν κωδίκων, ὡς εἰς τὸν πρωσσικὸν τοῦ 1851, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ μεθ' ὅλην τὴν ζωηράν ἀντίρρῃσιν τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης παρελήφθη ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας Κώδικος. Ἡ «τριχοτομία» αὕτη τοῦ ἀδικήματος διετηρήθη πρὸς τούτοις ἐν τῷ βελγικῷ Ποινικῷ Κώδικι τοῦ 1867, ἐν τῷ οὐγγρικῷ * τοῦ 1878 καὶ ἐν τοῖς νομοσχεδίοις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. αἱ ἀθέμιτοι πράξεις καὶ ἐλλείψεις διαιροῦνται εἰς κακουργήματα, πλημμελήματα καὶ πταίσματα. Καὶ τὰ μὲν κακουργήματα τιμωροῦνται διὰ τῶν καλουμένων ἐγκληματικῶν ποι-

Ῥωσσίας, ἐνῶ ὁ Π. Κ. τῶν Κάτω Χωρῶν τοῦ 1881, ὁ ἰταλικὸς Π. Κ. τοῦ 1889, τὸ νορβηγικὸν καὶ τὸ ἐλβετικὸν νομοσχέδιον ἀντικατέστησαν τὴν τριχοτομίαν ταύτην διὰ διπλῆς τινος διαιρέσεως¹.

III. Κατὰ τὸν Π. Κ. τῆς Αὐτοκρατορίας, § 1, ἡ ἀξιόποινος πρᾶξις (ἀδίκημα ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ) εἶνε ἡ

1. Κακούργημα = *Verbrechen* (ἐν τῇ στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ) : ἥτοι πᾶσα πρᾶξις ἀπειλουμένη διὰ θανάτου, εἰρκτῆς (*Zuchthausstrafe*) ἢ ἐγκλεισμοῦ ἐν φρουρίῳ πλέον τῶν πέντε ἐτῶν, ἢ

2. Πλημμέλημα = *Vergehen* : ἥτοι πᾶσα πρᾶξις ἀπειλουμένη δι' ἐγκλεισμοῦ ἐν φρουρίῳ μέχρι πέντε ἐτῶν, διὰ φυλακίσεως ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς πλέον τῶν 150 μαρκῶν, ἢ

3. Πταῖσμα = *Uebertretung* : ἥτοι πᾶσα πρᾶξις ἀπειλουμένη διὰ κρατήσεως ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς πλέον τῶν 150 μαρκῶν².

IV. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς τριχοτομίας ταύτης σημειωτέοι εἶνε οἱ ἐπόμενοι κανόνες : ³

νῶν (θάνατος, ισόβια ἢ πρόσκαιρα δεσμὰ καὶ εἰρκτῆ) τὰ δὲ πλημμελήματα διὰ τῶν ἐπανορθωτικῶν ποινῶν (φυλάκισις ἢ χρηματικὴ ποινὴ) καὶ τὰ πταίσματα διὰ τῶν ἀστυνομικῶν ποινῶν (κράτησις καὶ πρόστιμον). Ἄρθρ. 4. 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

¹ Πρὸς. O. Meyer Bedeutung und Wert der Dreiteilung der Strafbaren Handlungen für das deutsche Reichsstrafrecht. Diss. 1891 (ὑπὲρ αὐτῆς). — Τὸ ἄτοπον τῆς τριχοτομίας ταύτης συνάγεται ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ὄντως ἐν τῷ γαλλικῷ δικαίῳ ἐπιτευχθεῖσα ἀπλοποίησης τῶν ὁρίων τῆς ἀρμοδιότητος δὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῷ δικαίῳ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀφ' ἐτέρου δ' ἐκ τοῦ ὅτι τὰ πλημμελήματα τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος τῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν εἶνε ὅλως ὅμοια πρὸς τὰ κακούργηματα. Οὐδόλως συνεπῶς ὑφίστανται ἐσωτερικοὶ λόγοι, ὅπως ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀπόπειραν, τὴν συμμετοχὴν κτλ. πραγματευώμεθα ἐκεῖνα διαφόρως ἀπὸ τούτων.

² Παρορᾷ ὁ νομοθέτης ἐντελῶς ἐνταῦθα τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν § 21 καθορισθεῖσαν χρηματικὴν ἀναλογίαν τῶν καθ' ἕκαστα περιοριστικῶν τῆς ἐλευθερίας ποινῶν. Πρὸς τούτοις παρορᾷ, ὅτι ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ποινῆς τῆς εἰρκτῆς καὶ τῆς φυλακίσεως δὲν ὑφίσταται διαφορὰ τις ἀξία λόγου. Ὁ στρατιωτικὸς ποινικὸς κώδιξ § 1 γνωρίζει μόνον κακούργηματα καὶ πλημμελήματα. Αἱ ἀπλαῖ παραβάσεις ἐπαφίενται εἰς τὴν πειθαρχικὴν τιμώρησιν.

³ Ἡ διαφορὰ τῶν πλημμελημάτων ἀπὸ τῶν κακούργημάτων ἀφ' ἐνός, ἀπὸ τῶν πταισμάτων ἀφ' ἐτέρου, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐν τοῖς τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος § § 4, 6, 37, 40, 57 ἀριθ. 4, 43, 49, 49α, 257, 27, 29, 67, 74, 79, 126, 240, 241, 151, 157 ἀριθ. 1.

1. Ὑπ' ὅψιν λαμβάνεται οὐχὶ ἡ καταγνωσθησομένη («ἥς εἶνε τις ἄξιος»), ἀλλ' ἡ ἀπειλουμένη ποινή, — καὶ δὴ ἐπὶ κατ' ἐκλογὴν ἀπειλουμένης ποινῆς ἡ βαρυτάτη τῶν ἀπειλουμένων ποινῶν. (Ἡ διὰ «φυλακίσεως ἢ κρατήσεως» ἀπειλουμένη πράξις εἶνε πάντοτε πλημμέλημα). Ἐπὶ δὲ τῶν πολλαπλῶν ἢ ὡς μέρος (κατωτέρω § 63) ὠρισμένου τινὸς ποσοῦ (ιδίως ἐπὶ τῶν τελωνειακῶν καὶ φορολογικῶν νόμων) ἀπειλουμένων χρηματικῶν ποινῶν κρίσιμον εἶνε τὸ ἐν τῇ κατ' ἰδίαν περιπτώσει προκύπτον ἀνώτατον μέτρον, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἐνδείξεως ἐλαχίστου τινὸς μέτρου, ὡς ἐν § 55 τοῦ περὶ Αὐτοκρατορικῆς Τραπεζῆς νόμου, δὲν ἔχει ἤδη κριθῇ ἡ μεταξύ τῶν πλημμελημάτων κατάταξις τοῦ ἀδικήματος ¹.

2. Ἐπὶ μεταβολῆς τῶν ὀρίων τῆς ποινῆς ἕνεκεν ἐλαφρυντικῶν ἢ ἐπιβαρυντικῶν περιστάσεων κρίσιμον δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις, — συνήθεις, ἐλαφροτέρας, βαρυτέρας, — εἶνε τὸ ἀνώτατον μέτρον τοῦ μεταβληθέντος ὀρίου τῆς ποινῆς. Ἄν δὲ τὸναντίον πρόκειται περὶ αὐθυποστάτων ἐλαφροτέρων ἢ βαρυτέρων ὑποδιαιρέσεων τῆς αὐτῆς ἀξιοποίνου πράξεως, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δεόν ἰδιαζόντως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὅψιν τὰ ὅρια τῆς ποινῆς τόσον τῆς συνήθους περιπτώσεως, ὅσον καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων αὐτῆς. Βεβαίως εἶνε δύσκολον νὰ χαραχθῇ τὸ ἐν τῇ κατ' ἰδίαν περιπτώσει ὄριον. Σπουδαῖα ἐν τούτοις σημεῖα ὑποστηρίξεως πρὸς τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἐν λόγῳ ποινικῆς ἀπειλῆς δύνανται νὰ παράσχωσιν ἡμῖν ἡ ἱστορία τοῦ ἀπειλουμένου ἀδικήματος, ἡ ὀνομασία καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ συστήματι τοῦ νόμου.

Παραδείγματα : Ἀναίρεσις ἕνεκα προηγηθέντος «ἐρεθισμοῦ» (Π. Κ. § 213) παραμένει κακούργημα ὡς ἐλαφροτέρα περίπτωσις τῆς ἀναιρέσεως. Ἀνθρωποκτονία κατ' ἀπαίτησιν (Π. Κ. § 216) εἶνε πλημμέλημα, ὡς ἀνθυπόστατον εἶδος τῆς ἀνθρωποκτονίας. Ὁ § 313 ἐδ. 2 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὴν φύσιν τῆς πλημμύρας ὡς κακούργημα, ὡς ἐπίσης οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἔχει ἀνα-

¹ Σύμφωνος εἶνε ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἡ νομολογία τοῦ ἀνωτάτου ἐν Βερολίνῳ δικαστηρίου καὶ τοῦ Αχυρωτικοῦ (26 Σεπτεμβρίου 81 κ 53). Ὅρα ἰδίως *Olshausen* § 1 10. Ἐναντίος εἶνε ὁ *Binding* 1 515, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐν πάσῃ περιπτώσει δεόν νὰ δεχώμεθα ὅτι ὑπάρχει πλημμέλημα, διότι τὸ δυνατόν ἀνώτατον μέτρον ὑπερβαίνει τὰς 150 μάρκας. Ἐναντίος ἐπίσης εἶνε καὶ ὁ *O. Meyer* 43.

φορικῶς πρὸς τὸ βαρὺ τῆς ψευδορκίας ἢ μετρίαις τῆς ποινῆς τοῦ § 157 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος.

3. Τὰ ἡλαττωμένα ὄρια τῆς ποινῆς ἐπὶ ἀποπείρας, συνεργείας καὶ νεαρᾶς ἡλικίας θεωρητέα ὡς μεταβολαὶ τοῦ συνήθους ὁρίου τῆς ποινῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς αὐτοτελεῖς ποινικαὶ ἀπειλαί ¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ

I. ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΩΣ ΠΡΑΞΙΣ

§ 26. ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Εἰς τὸν § 1 : Συμπαράβολή παρὰ *Günther* 1 25 σημ. 12. v. *Amira* Tierstrafen und Tierprozesse 1891. *Brunner* Rechtsgeschichte 2 556.—Εἰς τὸν § II : ἰδίως *Gierke* Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung 1887 σελ. 743. v. *Kirchenheim* GS. 37 421, 40 251. *Jellinek* System der subjectiven öffentlichen Rechte 1892 σελ. 246.

1. Κατὰ τὴν σημερινὴν περὶ δικαίου ἀντίληψιν μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ᾔνη δράστης ἀδικήματος. Τούναντίον ποινὰ κατὰ ζώων καὶ δίκαι κατὰ ζώων εἶνε γνωσταὶ οὐ μόνον τοῖς ἀρχαιοτέροις δικαίοις, ἀλλ' ἔτι καὶ τῷ 13ῳ καὶ τῷ 17ῳ αἰῶνι. Ἐν μέρει μὲν συνεπιδρῶσι κατὰ ταύτας θρησκευτικαὶ παραστάσεις (θάνατος=Verfall τοῦ γεωργικοῦ βοός, —ἀνωτέρω σελ. 6, —μωσαϊκὸν δίκαιον, Ἐξόδου 21 28), ἐν μέρει δὲ θέον ἐν ἰδιαιτέρᾳ διαδικασίᾳ νὰ καθορισθῇ τὸ σῶμα τῆς ὑπὸ τοῦ ζώου προξενηθείσης βλάβης, ἵνα πρὸς ταύτην συναρμοσθῇ ἡ εὐθύνη τοῦ κυρίου, —ἐν μέρει δὲ πρόκειται περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἐξορκισμοῦ τῆς κακοποιου γοητείας. Ὡς ποινὴ ἐπίσης παρίσταται ἡ θανάτωσις τοῦ (πρὸς κτηνοβασίαν=Bestialität κ.τ.λ.) μεταχειρισθέντος ζώου, ὅπως τοιοῦτοτρόπως ἐκμηδενισθῇ ἡ ἀνάμνησις τῆς πράξεως. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν δὲ θεμελιωδῶν σκέψεων καθίσταται ἐπίσης καταληπτὴ ἡ καταδίωξις ἀψύχων ἀντικειμένων — καὶ ἱστορικῶς αὕτη ἐπιβεβαιοῦται.

¹ Κοινὴ γνώμη. Ἐναντίος εἶνε ὁ *Olshausen* § 1 8. Ἀσαφὴς εἶνε ὁ *Binding* 1 516.

II. Κατὰ τὸ ἰσχύον τῆς Αὐτοκρατορίας δίκαιον, πλὴν διατάξεων τινων ἰδιαιτέρων, μόνον ὁ κατ' ἰδίαν ἄνθρωπος, οὐχὶ δὲ τὸ σωματεῖον, δύναται νὰ διαπράξῃ ἀξιόποινον πρᾶξιν καὶ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπὶ τοιαύτης τινὸς πράξεως ἐπιβαλλομένην ποινὴν. *Societas delinquere non potest*. Πάντοτε δύνανται νὰ ᾧσιν ὑπεύθυνοι μόνον οἱ κατ' ἰδίαν ἐνεργοῦντες ἀντιπρόσωποι, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ τὸ ἐκπροσωπούμενον ἐν συνόλῳ σωματεῖον. Ἡ κατὰ τοὺς ποινικοὺς προσθέτους νόμους τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὰ σωματεῖα πολλάκις ἐπιβοηθητικῶς ἐπικειμένη εὐθύνη διὰ τὴν πρωτίστως ἐπὶ τὸν ἔνοχον ἐπιπίπτουσαν χρηματικὴν ποινὴν (κατωτέρω § 68 I) δὲν εἶνε ποινή, εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν αὐτῆς τυγχάνει ὅλως ἰσοδύναμος πρὸς τοιαύτην. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἀδικήματος τοῦ σωματείου, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖται ἡ πρὸς ἐνέργειαν ἱκανότης αὐτοῦ— καὶ ἡ τιμώρησις τοῦ σωματείου, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἔχει ἐν αὐτεξουσιότητι νομικὰ ἀγαθὰ, φαίνεται ἐπίσης δυνατὴ καὶ σύμφορος. Πολλὰ δ' ὡσαύτως ἐπικυρώσεις τοῦ κανόνος τούτου ἀπαντῶσιν ἐν τε τῇ γερμανικῇ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ νομοθεσίᾳ ¹.

¹ Ἡ ὀρθὴ τοῦ ζητήματος ἀντίληψις (ἥτις ἔτυχεν ἀδιαφιλονεικίῃ ἀναγνώρισεως ἐν τῷ κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἀδικήματι, οὗτινος ὑποκείμενον δύναται νὰ ᾔη μόνον τὸ κράτος), ἐπικρατεῖ οὐ μόνον κατὰ τὸν γερμανικὸν μεσαίωνα (τιμώρησις πόλεων, αἵτινες ξενίζουσι προγεγραμμένους : Σαξωνικοῦ Κατόπτρου 2 72, 1, Εἰρηνεύσεως τῆς Χώρας τοῦ 1235 § 13), ἀλλ' ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ *Bartolus* ἀποτελεῖ τὴν κοινὴν γνώμην τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου. Οὕτως ἀπαντῶμεν ταύτην παρὰ *Gundling, Engau, Koch, Leyser, J. S. F. Böhmner* καὶ ἄλλοις, οἵτινες δι' ἣν περίπτωσιν πρόκειται περὶ *commune consilium membrorum* χαρακτηρίζουσι ρητῶς τὴν *universitas* ὡς ὑποκείμενον τοῦ διαπραχθέντος ἀδικήματος (ὄρα ἐν τούτοις Βαυαρίαν κατὰ τὸ ἔτος 1751). Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπερισχύει κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ρωμαϊστῶν (*v. Savigny*) ἡ ἀντίθετος γνώμη, ἀπὸ τοῦ *Feuerbach* δὲ ἐπικρατεῖ αὕτη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρὰ τοῖς διδασκάλοις τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου. Ἐν τούτοις ἐν τῇ σημερινῇ ἐπιστήμῃ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς πρὸς τὸ ἀδικεῖν ἱκανότητος τῶν σωματείων ὁσημέραι κατακτᾷ ἔδαφος ἐν τε τῇ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τῇ τοῦ ποινικοῦ δικαίου σφαίρᾳ. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ ἐμμένουσι σταθερῶς τὸ ἀγγλοαμερικανικόν, τὸ ρωσσικόν, τὸ γαλλικόν καὶ τὸ ἰσπανικόν δίκαιον. — Ἐκ τῶν γερμανιστῶν, πλὴν τῶν *Beseler, Bluntschli, Dahn* καὶ ἄλλων, ἰδίᾳ ὁ *Gierke* ἐξεπροσώπευσε ταύτην νικηφόρως (ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ δικαίου τῶν νομικῶν προσώπων = *Genossenschaftsrecht*). Ἐκ τῶν ρωμαϊστῶν οἱ *Bekker, Dernburg, Windscheid, Ubbelohde* διατελοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ

§ 27. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ : Αἱ ἐν τοῖς § § 28, 29 μνημονευθεῖσαι συγγραφαί.

I. Ἵνα δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀδίκου, ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ γεγονότα (Thatbestände) ἐκεῖνα, πρὸς ἃ διὰ τῆς ἐννόμου τάξεως συνδέονται αἱ συνέπειαι τοῦ ἀδίκου.

Τὸ γεγονός, ὡς ἡ προϋπόθεσις πρὸς ἐπέλευσιν ἐνόμου τινὸς συνεπείας, συνίσταται γενικῶς καὶ ἀνεξαιρέτως ἐκ νομικῶς σπουδαίων περιστατικῶν, ἥτοι ἐξ ὑλικῶς αἰσθητῶν μεταβολῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἀλλὰ πρὸς ὠρισμένα μόνον περιστατικὰ συνδέονται αἱ συνέπειαι τοῦ ἀδίκου, συνδέεται δ' ὁμοίως καὶ ἡ ποινή. Οὐχὶ περιστατικά, ἅτινα εἶνε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἀνθρώπιναι πράξεις ἀποτελοῦσι τὸ γεγονός τοῦ ἀδίκου.

II. Ὅθεν πρᾶξις εἶνε τὸ ἐπὶ ἀνθρωπίνης βουλήσεως στηριζόμενον γεγονός, ἡ εἰς ἀνθρωπίνην βούλησιν ἀνακτέα μεταβολὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἄνευ ἐνεργείας τῆς βουλήσεως οὐ-

ἤττον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἀπόψεως. Ὅμοίως δὲ ἀντιπρόσωπος ταύτης ἐν τῷ πρωσσικῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ τυγχάνει ὁ *Förster-Eccius* § 282 VIII καὶ ἐκ τῶν ποινικολόγων ὁ *v. Kirchenheim* ὡς καὶ ὁ *Merkel* 50, *Leverkühn* GA 38 304. Τοῦναντίον συμμερίζονται τελευταῖον τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην οἱ *Olshausen*, Κεφάλαιον 16, *Janka* 51, *Bünker* Z 8 573, *Ziebarth* 340, *Storch* ἐν *Grünhut* 16 323, *van Hamel* 1 158 (ὁ τελευταῖος τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ὁ ὅρος «ποινή» δὲν περιλαμβάνει ἅπαντα τὰ κοινωνικὰ προστατευτικὰ μέτρα), *Weisl Heeresstrafrecht* 1 134, *v. Lilienthal* Grundriss 40. Ὁ *Jellinek* θεωρεῖ ὡς δυνατὰ μόνον τὸ ἀστυνομικὸν ἄδικον καὶ τὴν ἀστυνομικὴν ποινήν. Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως παραγνωρίζει τόσον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀδικήματος ὅσον καὶ τὴν τῆς ποινῆς. Ἐκ τῆς νεωτάτης γερμανικῆς νομοθεσίας πρβλ. § 79 τοῦ νόμου περὶ ἐταιριῶν τῆς 1 Μαΐου 1889 : «Ὅταν ἐταιρία τις καθίσταται ἔνοχος παρανόμων πράξεων ἢ παραλείψεων, δι' ὧν ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον τὸ κοινὸν ἀγαθόν . . . ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται αὕτη νὰ διαλυθῇ . . . » Τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἰσχύει ἀναφορικῶς πρὸς τὸν περὶ ουντεχνιῶν ἐπαγγελματικὸν κώδικα § 103 ἀριθ. 3, 104 g.—Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ ἐκπροσωπούμενη γνώμη δὲν στηρίζεται ἐπὶ μυστικῶν παραστάσεων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ βίου. Τὸ ἀδίκημα τοῦ σωματείου εἶνε νομικῶς δυνατόν. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν πρὸς ἐνέργειαν ἱκανότητα τοῦ σωματείου ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου κατ' ἀρχὴν δὲν εἶνε ἄλλοιαι ἐκείνων ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἢ (ὅπερ συνήθως παρ-
ρᾶται) τῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ δημοσίου δικαίου. Ὅστις δύναται νὰ συνάψῃ

δεμία πράξις, οὐδὲν ἄδικον, οὐδὲν ἀδίκημα εἶνε δυνατόν : cogitationis poenam nemo patitur. Ἀλλ' ἐπίσης οὐδεμία πράξις, οὐδὲν ἄδικον, οὐδὲν ἀδίκημα εἶνε δυνατόν ἄνευ μεταβολῆς τινος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, ἄνευ ἀποτελέσματος.

Οὕτω δέδονται τὰ δύο στοιχεῖα, ἐξ ὧν συντίθεται ἡ ἔννοια τῆς πράξεως καὶ δι' αὐτῆς ἡ τοῦ ἀδικήματος. Ἀλλ' ὅμως ἀνάγκη εἶνε νὰ προσχωρήσῃ εἰς ταῦτα καὶ τι περαιτέρω, ὅπως συνδέσῃ τὰ μέρη εἰς ἓν τι ὅλον ἐνιαῖον : ἡ ἀναφορὰ δηλονότι τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως. Εἰς δύο δὲ περιπτώσεις ἀνάγομεν τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰς ἀνθρωπίνην βούλησιν : 1. Ὄταν ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου αὐτοπροαιρέτως προξενῇται καὶ 2. Ὄταν αὕτη αὐτοπροσώπως δὲν παρεκωλύθῃ. Ὅθεν πράξις (*Thun*) καὶ ἑλλειψίς εἶνε αἱ δύο θεμελιώδεις μορφαὶ τῆς πράξεως καὶ συνεπῶς τοῦ ἀδικήματος. * Τυχχά-

σύμφωνα, ὁ τοιοῦτος δύναται ἐπίσης νὰ συνάψῃ ἀπατηλὰ ἢ τοκογλυφικὰ σύμφωνα ἢ νὰ μὴ τηρήσῃ τὰ συναφθέντα σύμφωνα παραδόσεως (Π. Ν. § 329!). Ἐξ ἄλλου δὲ τὸ σωματεῖον κέκτηται ἐπίσης νομικὰ ἀγαθὰ (δίκαια περιουσιακά, ἐκλογικὸν δίκαιον, ὑπαρξίν, τιμητικὰ δικαιώματα) ἅτινα ποινῆς ἔνεκεν δύνανται νὰ μειωθῶσιν ἢ νὰ ἐκμηδενισθῶσιν. Ἡ ἀναγνώρισις λοιπὸν τοῦ ἀδικήματος τούτου εἶνε ἀξία συστάσεως. Διότι ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ πράξις, ὅπισθεν τῆς ὁποίας οὐχὶ εἰς ἡ πολλοί, ἀλλὰ τὸ σωματεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται, ἀποκτᾷ ἀλλοίαν καὶ μεγάλην σπουδαιότητα. Ἐκλογικὴ ἐπιρροή, διάδοσις ἀπηγορευμένων συγγραφῶν, παρακέλευσις πρὸς ἀξιοποίνους πράξεις, αἰσχροκέρδεια παντὸς εἶδους, δύνανται ὑπὸ ἐνώσεων καὶ ἐταιριῶν ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει καὶ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως ν' ἀσκηθῶσιν, οἷα τυγχάνει ἐντελῶς δυσανάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτῶν. Ἐξ ἐτέρου δ' ἀντίκειται τόσον εἰς τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἀληθοῦς ποινικῆς πολιτικῆς, νὰ ἀφίνωμεν μὲν ἐλεύθερον πάσης ποινῆς τὸν κύριον ἔνοχον, νὰ ἐπιρρίπτωμεν δὲ εἰς τὸ ὄργανον ξένης βουλῆσεως τὴν πλήρη καὶ ἀποκλειστικὴν εὐθύνην.—Βεβαίως ἡ ἔννοια τῆς πράξεως μεθ' ὅλων τῶν ἀναφερομένων εἰς αὐτὴν ἐμμέσως μόνον δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τοῦ σωματείου. Ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἐπέρχεται ἡ ἐνέργεια διὰ τεχνικῶν ὀργάνων. Καὶ ὅπως ἡ τεχνικὴ αὕτη ἐνέργεια δύναται ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ τοῦ δημοσίου βίου νὰ παραγάγῃ νομικὰ ἀποτελέσματα ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ σωματείου, τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ ᾔνε τοῦτο δυνατόν καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. : καὶ τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πλημμελήματα φέρουσι τὸ κοινὸν ὄνομα πράξις, ὑπὸ τὸ ὁποῖον συμπεριλαμβάνονται ἐπίσης καὶ αἱ ἐλλείψεις.

νουσι δ' αὐται ἐν τοῖς δύο ἐπομένοις παραγράφοις (§ § 28, 29) χωριστῆς ἐκάστη ἐξετάσεως.

III. Τὴν προξενηθεῖσαν ἢ μὴ παρακωλυθεῖσαν μεταβολὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ ὀνομάζομεν ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως ἢ τῆς παραλείψεως. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶσα μεταβολὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου συνεπιφέρει μεθ' ἑαυτῆς καὶ ἄλλας περαιτέρω μεταβολάς, διακριτέον ἔνεκα τούτου ἐγγύτερον καὶ ἀπώτερον ἀποτέλεσμα. Πρὸς τοὺς ὀρισμοὺς δὲ τοῦ ποινικοῦ κώδικος ἀνάγκη εἶνε νὰ στραφῶμεν, ὅπως ἀνεύρωμεν τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἅτε τοῦ νομοθέτου πρὸς τὴν ἐπέλευσιν αὐτοῦ συνδέσαντος τὴν ποινικὴν ἀπειλήν¹. Διὰ τὴν ποινικὴν ἔννοιαν τοῦ φόνου ἐνέχει σπουδαιότητα μόνον ὁ θάνατος τοῦ θύματος, οὐχὶ δὲ τὸ θανατηφόρον τραῦμα· ὡς ἐπίσης δὲν ἔχουσι σημασίαν τὰ περαιτέρω ἴσως ἀποτελέσματα, ἅτινα συνεπιφέρει ὁ θάνατος διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ φονευθέντος. Ἀλλ' ὅμως, κατ' ἀνάγκην τῆς ἐννοίας, συνδέεται πρὸς πᾶσαν πράξιν ἀποτέλεσμά τι ὑλικῶς αἰσθητὸν καὶ ἂν ἔτι ὁ νομοθέτης φαινομενικῶς ἀποστρέφει τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένου περαιτέρω ἀποτελέσματος. Τὸ αὐτὸ δ' ἰσχύει ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν λεγομένων γνησίων δι' ἐλλείψεως τελεσιουργουμένων ἀδικημάτων (κατωτέρω § 29)².

¹ Ἡ ἄλλως λίαν ἐπικίνδυνος ἐκδοχὴ παρὰ *Wachenfeld* *Verbrechenskonnkurrenz* 19 ὀρθὴ εἶνε μόνον ὡς πρὸς τὸν ἐξῆς κανόνα, ὅτι : ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ φυσικὴ συνέπεια ἐν τῇ νομικῇ αὐτῆς σημασίᾳ.

² Ὅθεν ἐντελῶς ἐσφαλμένον εἶνε νὰ διακρίνωμεν «οὐσιαστικὰ» καὶ «τυπικὰ» ἀδικήματα (*materielle und formelle Verbrechen*) καὶ μεταξὺ μὲν τῶν πρώτων νὰ καταλέγωμεν ἐκεῖνα, παρ' οἷς ἐπέρχεται ἐξωτερικόν τι ἀποτέλεσμα, μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων ἐκεῖνα, παρ' οἷς δὲν ἔχει χώραν τοιοῦτό τι. Ὁρθῶς φρονοῦσιν οἱ *Janka* 60, *Herzog Rücktritt*, *Bekker System* 278, *Hermes Teilnahme* 8, *Baumgarten Versuch* 349, *Schütze* 137, v. *Lilienthal* 253 (εἰς τὸ ἐν § 30 σημειούμενον σύγγραμμα), *Birkmeger Teilnahme* 85, *van Hamel* 1 189. Ὅρα v. *Liszt Z* 1 93. Ἐναντίοι εἶνε τελευταῖον οἱ *Borchert Verantwortlichkeit* 117, *Olshausen Abschnitt* 3 5.—Ἡ πλάνη τῶν ἀντιπάλων γίνεται δὴλῃ ἐκ διπλῆς τινος σχέψεως. 1. Παρ' ἐκάστῳ διὰ πράξεως ἐπισυμβαίνειν ἀδικήματι εἶνε νοητὴ ἄνευ ἰδιαιτέρας τοῦ νομικοῦ ὀρισμοῦ διακρίσεως ἢ χρησιμοποίησις ἀνθρώπου τινος ὡς ὀργάνου (κατωτέρω § 50) καὶ ἡ τοιουτοτρόπως ἐπαγωγὴ τοῦ ἀποτελέσματος. Παράδειγμα : Προφορικὴ ἐξύβρισις διὰ τινος πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένου φρενοβλαβοῦς. Ἀλλὰ καὶ πλὴν τούτου δύναται πάντοτε νὰ γίνῃ χρῆσις πολυπλόκου τινος παρασκευῆς πρὸς ἐπαγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος. Παράδειγμα : Ψευδορκία δι' ἀποστολῆς τοῦ

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς παρακινδυνεύσεως (*Gefährdung*), τῆς τόσον κατὰ τὸ Ποινικὸν Δίκαιον σπουδαίας, ἐφαρμόζεται ἡ γενικὴ περὶ ἀποτελέσματος ἔννοια. Παρακινδύνευσις δ' εἶνε ἡ ἐπαγωγὴ κινδύνου τινός, ἥτοι καταστάσεως, καθ' ἣν ὑπὸ τὰς δεδομένας καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σωματικῆς κινήσεως προκυπτούσας περιστάσεις κατ' ἀμερόληπτον κρίσιν λίαν ἐνδεχόμενον εἶνε καὶ συνεπῶς ὑπάρχει ὁ δεδικαιολογημένος φόβος, ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπέλευσις τῆς βλάβης. Πολλὰ ἀδικήματα στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κινδύνου. Οὕτως ἡ ἔκθεσις καὶ ἡ μονομαχία, ὡς παρακινδύνευσις τῆς ζωῆς, τὸ τυχερὸν παίγνιον, ὡς παρακινδύνευσις τῆς περιουσίας, ἡ παρακινδύνευσις τῆς πίστεως, ἡ παρακινδύνευσις τῆς δημοσίας εἰρήνης, ἡ φαρμακεία, ὡς παρακινδύνευσις μετὰ προθέσεως βλάβης, τὰ κοινῶς ἐπικίνδυνα ἀδικήματα, οἷα ὁ ἐμπρησμός, ἡ πλήμμυρα καὶ ἄλλα. Ὁ «παρὼν κίνδυνος διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ζωὴν» πολλαχῶς χρησιμοποιοῖται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου. Τὸ ιδιόρρυθμον ἰδίως τῆς ἀξιοποίνου ἀποπείρας χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ κινδύνου. Ἐν τούτοις τὸ «λίαν ἐνδεχόμενον», ὅτι ἀποτέλεσμά τι θὰ ἐπέλθῃ, ὑπάρχει ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἐπέλευσις αὐτοῦ δύναται ν' ἀποτραπῇ μόνον διὰ περιστάσεων, ὧν ἡ ἐπέλευσις δὲν εἶνε ἐξ ἡμῶν δυνατὴ, οὔτε δὲ μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ταύτην¹.

ὑπογεγραμμένου θέματος ὄρκου. 2. Ἐπὶ τῶν γνησίων δι' ἐλλείψεως τελεσιουργουμένων ἀδικημάτων τὸ ἀποτέλεσμα βεβαίως ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ δὲν ἐξαφανίζεται. Ὁ παραλειφθεὶς π. χ. καθαρισμὸς τῆς καταβόθρας ἔχει ὡς συνέπειαν ἱκανῶς αἰσθητὰς μεταβολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

¹ Πρβλ. ἐπίσης τὸ κατωτέρω ἐν § 47 λεχθέν. Μετὰ τοῦ κειμένου κατὰ τὰ κυριώτερα συμφωνεῖ τὸ Ἀκυρωτικόν, 14 Ἰουνίου 82 6 396, 11 Μαΐου 84 10 173, 18 Μαΐου 86 14 135, ὡς ἐπίσης γενικῶς ἡ κοινὴ γνώμη. Τούναντίον οἱ *Hertz Unrecht* 73, *Janka* 59, v. *Buri*, *Lammach*, *Finger* ἐν ταῖς εἰς § 28 μνημονευθείσαις συγγραφαῖς, ἄρνοῦνται ἐντελῶς τὴν δικαιολογικὴν ὑπαρξιν τῆς ἐννοίας πραγματικοῦ κινδύνου. Συνομολογητέον, ὅτι ἡ ἔννοια γεννᾶται μόνον διὰ τῆς ἡμετέρας ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν ἀνικανότητος τοῦ μαντεύεσθαι τὴν παρέλευσιν συμβάντος τινός ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν τοῦ ἀναμετρήσαι ἀκριβῶς τὰς προσδιορίζουσας τοῦτο περιστάσεις. Ἀλλ' ἡ ἐπίγνωσις, ὅτι δὲν ἠθέλομεν ὁμιλῇ πλέον περὶ κινδύνου ἢ ἡμεθα παντογνῶσται, δὲν δύναται ἐν τοσούτῳ νὰ κωλύῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποιῶμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ κινδύνου καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς δικαιοσύνης, ὡς χρησιμοποιοῦμεν ταύτην καὶ ἐν τῷ συνήθει ἡμῶν βίῳ. Ἐν τῇ κοινῇ κρίσει εὐρίσκει αὕτη τὴν βάσιν καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς. Ὅρα ἰδίως *Loock* 161 (Φιλολογ. εἰς τὸν § 28)

IV. Ὁ ὅρος : αὐτοπροαίρετον τῆς πράξεως ἢ παραλείψεως δὲν σημαίνει ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τὴν μεταφυσικὴν ἔννοιαν (ἀνωτέρω § 15 II), ἀλλ' ἐλευθερίαν ἀπὸ μηχανικοῦ ἢ ψυχοφυσικοῦ καταναγκασμοῦ. Δὲν ὑπάρχει πράξις ὅταν τις ἐν παροξυσμῷ νευρικῷ διατελῶν βλάβπτῃ ξένα ἀντικείμενα ἢ ὅταν τις ἐνεκὲν ἀδυναμίας παρακωλύηται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν καθήκοντός τινος. Δὲν ὑπάρχει πράξις, ὅταν ἡ φυσικὴ βία ἄλλου τινὸς ἐξηνάγκασε τοῦτον εἰς θετικὴν τινα ἐνέργειαν ἢ ἑλλειψιν (Π. Ν. § 52).

§ 28. I. Η ΠΡΑΞΙΣ (Η ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *Bekker* Theorie des Strafrechts 1 243. *Hälschner* 1 503. *Zitelmann* Irrtum und Rechtsgeschäft 1879, σελ. 25. *Pfersche* Die Irrtumslehre des österreichischen Privatrechts 1891. *Lammasch* ἐν *Grünhut* 9 90. *Bünger* Z 6 291, 8 520. v. *Liszt* Z 6 663. *Janka* Die Grundlagen der Strafschuld 1885. Τοῦ αὐτοῦ Z 9 510. *Weismann* Z 11 80. *Heinemann* Die Bindingsche Schuldlehre 1889. Τοῦ αὐτοῦ Die Ideal-konkurrenz 1893. *Kuhlenbeck* Der Schuldbegriff 1892. *Wachenfeld* Die Verbrechenskongkurrenz 1893. Τὰ Ἑγχειρίδια καὶ Συστήματα τῆς Ψυχολογίας. — Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος (*Verursachung*) : *Geyer* Klein. Schriften 108. v. *Buri* (ἐκτὸς πολλῶν μικροτέρων διατριβῶν) ἰδίως : *Kausalität* 1873, Z 2 232. Die Kausalität und ihre Strafrechtlichen Beziehungen 1885. *Binding* Normen 1 112, 2 224. *Birkmeyer* Ursachenbegriff und Kausalzusammenhang im Strafrecht 1885, τυπωθὲν ἐν GS. 57 257. Τοῦ αὐτοῦ Die Lehre von der Teilnahme 1890. *Janka* Z 9 499. *Merkel* 97. *Kohler* Studien 1 83. *Huther* Der Kausalzusammenhang als Voraussetzung des Strafrechts 1893. *Horn* Der Kausalitätsbegriff in der Philosophie und im Strafrecht 1893. *Endemann* Die Rechtswirkungen der Ablehnung einer Operation seitens des körperlich Verletzten 1893. — Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς παρακινδυνεύσεως βλέπε ἰδίως : *J. v. Kries* Die Prinzipien der Wahrscheinlichkeitsrechnung 1886: Über den Begriff der objectiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben 1888. Z 9 528. Πρὸς τοῦτοις ὅρα *Binding* Normen 1 324, σημ. 10. *Merkel* 45. *Finger* Der Begriff der Gefahr und seine Anwendung im Strafrecht 1889 (ἐναντίον τοῦ v. *Kries*). v. *Rohland* Die Gefahr im Strafrecht, 2. ἔκδ. 1888 καὶ κατ' αὐτοῦ v. *Buri* GS. 40 503. v. *Hamel* 1 173. *Roterling* Fahrlässigkeit und Unfallsgefahr 1892. *Look* Der strafrechtliche Schutz der Eisenbahnen im Deutschen Reich (Abhdlgn. des Kriminal. Seminars 3 2) 1893 σελ. 161.

I. Πράξις εἶνε ἡ παραγωγὴ ἀποτελέσματος τινος δι' ἐνεργ-

γείας τῆς βουλήσεως. Ἡ τελευταία δὲ αὕτη παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἐκουσία σωματικὴ κίνησις, ἥτοι ὡς σύντασις τῶν μυῶν, προξενουμένη οὐχὶ διὰ μηχανικοῦ ἢ ψυχοφυσικοῦ καταναγκασμοῦ, ἀλλὰ διὰ παραστάσεων, ἐπακολουθοῦσα δὲ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν κινητηρίων νεύρων. Σωματικὴ λοιπὸν κίνησις καὶ ἀποτέλεσμα ἀποτελοῦσιν (ὄρα ἀνωτέρω σελ. 168) τὰ δύο καθ' ἑαυτὰ ἐπίσης σπουδαῖα στοιχεῖα τῆς ἐννοίας τῆς πράξεως (ὡς θετικῆς ἐνεργείας) ¹.

Ἡ σωματικὴ κίνησις εἶνε τὸ γιγνόμενον (ἡ συνισταμένη) τῶν ἀλλήλας διασταυρουσῶν, κωλυουσῶν καὶ ὑποστηριζουσῶν παραστάσεων. Ἐκείνην δ' ἐκ τῶν παραστάσεων, ἣτις ἤρατο τὴν νίκην, καλοῦμεν κινουῦν αἷτιον (*Motiv*). Εὐθύς ὡς ἡ ἐπικράτησις κριθῇ, ὀμιλοῦμεν τότε περὶ ἀποφάσεως, θεωροῦντες τὸ ἐξ ἀντικειμένου ἀποτέλεσμα ὡς ἰδίαν ἡμῶν πράξιν. Ἡ ἀπόφασις δὲ τυγχάνει ἐσκεμμένη, ὅταν ἡ ἐν τῇ συνειδήσει ἀναδύουσα παράστασις τοῦ ὀρεχθέντος ἀποτελέσματος δὲν προσδιώρισεν ἀμέσως τὴν βούλησιν, ἀλλ' ἔμεινε καιρὸς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς παραστάσεις (ιδίως εἰς τὰς δεσποζούσας ὀλοκλήρου τοῦ βίου ἡμῶν γενικὰς τοιαύτας, οἷαι εἶνε ἡ τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικότητος, τοῦ δικαίου, τῆς φρονήσεως), ὅπως αὗται ἰσχυραὶ προβάλωσιν Ἡ ἔλλειψις τοῦ ἐσκεμμένου δύναται νὰ ἔχῃ τὸν λόγον αὐτῆς εἰς σφοδρὸν πάθος ὡς καὶ εἰς ἀλόγιστον ἀμβλύνοιαν. Ὁ Ποινικὸς δὲ Νόμος ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐσκεμμένου πρὸς ὀρισμὸν τοῦ φόνου καὶ τῆς ἀναιρέσεως (ὄρα κατωτέρω εἰδικὸν μέρος) καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνεγνώρισε τὴν γενικὴν τούτου σπουδαιότητα, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς ².

¹ Σύμφωναν, καίπερ συμπεριλαμβάνον τὴν παράλειψιν, εἶνε τὸ Ἀκυρωτικόν, 23 Δεκεμβρίου 89 20 146. Πράξις εἶνε ἡ μετ' ἐπιγνώσεως, αὐτοπροαίρετος, διὰ σωματικῆς κινήσεως δυνάμει τῶν νόμων τῆς αἰτιότητος προξενουμένη ἐπενέργεια ἐπὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Σύμφωναι ἐπίσης κατὰ τὰ οὐσιωδέστερα εἶνε οἱ v. *Lilienthal* 33, v. *Kries* 167. Ἐν μέρει ἀποκλίνουσιν γνώμην ἔχει ὁ *Bünger* Z 8 540, ὅστις γνωρίζει ὡσαύτως ἐσωτερικὴν τινα, ὑπ' οὐδεμιᾶς σωματικῆς κινήσεως ἐξαντικειμενευσμένην ἐνέργειαν. Ὅρα πρὸς τούτοις *Janke* Z 9 510, ὅστις ὡς ὁ *Schütze* 100, *Bekker* 1 244 καὶ ἄλλοι, θέλει νὰ διακρίνῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς πράξεως.

² Πρβλ. *Wachenfeld* Die Überlegung in unserem heutigen Mordbegriff 1887. *Alimena* La premeditazione 1887. Εἰς σφαλερὰ ἀποτελέσματα ἄγει ἡ διάκρισις περὶ ἐσκεμμένης προθέσεως (*dolus praemeditatus* κατ' ἀντί-

Αἱ παραστάσεις τοῦ δράστου, αἵτινες ἐπρόκαλεσαν τὴν σωματικὴν κίνησιν, δυνατόν νὰ ἔχωσιν διαφοροτρόπως ἀπέναντι τοῦ ἀποτελέσματος. Δυνατόν ἡ παράστασις τοῦ ἀποτελέσματος οὐδόλως νὰ ἀνέδυσεν ἐν τῇ συνειδήσει ἢ καὶ νὰ ἀπεκρούσθῃ αὕτη ὑπὸ τοῦ δράστου. Δυνατόν ὅμως ὡσαύτως νὰ προεῖδεν ὁ δράστης τὸ ἀποτέλεσμα ἢ καὶ ἡ παράστασις τοῦ ἀποτελέσματος νὰ ὑπῆρξεν αἰτία (κινουὺν αἷτιον) τῆς σωματικῆς κινήσεως. Ἡ πρόβλεψις τοῦ ἀποτελέσματος παρέχει τὴν ἔννοιαν τῆς προθέσεως (κατωτέρω § 38). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐθίζεται νὰ γίνηται λόγος περὶ τοῦ βουλευτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος. Ἀλλὰ κάλλιον εἶνε ν' ἀποφεύγηται ἢ ἐκφρασις αὕτη ἔνεκα τοῦ ἐν ταύτῃ ἐνυπάρχοντος ἐπισφαλοῦς ἐπαμφοτερισμοῦ ¹.

II. Ὅθεν τὸ ἀποτέλεσμα ἀνάγκη εἶνε νὰ ἐνεργῇται (ἢ νὰ προζηνῇται) διὰ τῆς σωματικῆς κινήσεως. Σωματικὴ κίνησις καὶ ἀποτέλεσμα δέον, ὡς συνειθίζουσι νὰ λέγωσι κοινῶς, νὰ διάκηνται πρὸς ἄλληλα ἐν τῇ σχέσει αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ. Ἀνάγκη εἶνε νὰ διατελῶσι ταῦτα ἐν αἰτιώδει συναφείᾳ ².

θεσιν πρὸς τὸν *dolus repentinus*). Ὅρθην γνώμην ἔχουσι *Binding Normen* 2 396, 508, *Hälschner* 1 515, *Olshausen* § 211 6, *Wachensfeld* ὡς ἄνωτέρω.

¹ Ἐπαμφοτερίζουσα γλωσσικὴ χρήσις: *Wollen* (βούλεσθαι, θέλειν) ὅτε μὲν σημαίνει μόνον τὸ ὀρέγεσθαι τὸ ἀποτέλεσμα (παράστασις τοῦ ἀποτελέσματος ὡς κινουὺν αἷτιον), ὅτε δὲ καὶ τὴν ἀπλὴν πρόβλεψιν. Ὁ *Binding* μάλιστα ἐνόμισεν, ὅτι δύναται νὰ χρησιμοποίησῃ διὰ τὴν νομικὴν διδασκαλίαν τὴν τοῦ *E. Hartmann* ἀσυνείδητον βούλησιν. Ἀλλ' οὐδένα βεβαίως εὔρεν ὁπαδόν. Τὸ κάλλιστον πάντων εἶνε ν' ἀποφεύγη τις ἐντελῶς τὸ ὁμιλεῖν περὶ βουλευτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος καὶ ν' ἀναφέρῃ τὰς ἐκφράσεις «βούλησις» ἢ «βούλεσθαι» («*Wille*» oder «*Wollen*») εἰς τὴν ψυχοφυσικὴν μόνον ἐκείνην πρᾶξιν, δι' ἧς ἐπακολουθεῖ ἡ σύντασις τῶν μυῶν. Ὅθεν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς γλωσσικῆς ταύτης χρήσεως βουλευτὴ (*gewollt*) εἶνε μόνον ἡ σωματικὴ κίνησις, οὐδέποτε δὲ τὸ ἀποτέλεσμα. Τῆς αὐτῆς γνώμης ἦτο πρότερον ὁ *Bekker* 1 243, τελευταῖον δ' οἱ *Zittelmann* 1 136, *Bünger* Z 6 321, *Olshausen* § 59 16. Ἐναντίοι εἶνε ὁ *Weismann* Z 11 85 καὶ ὁ *Ennecerus Rechtsgeschäft* 1 12.

² Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς αἰτιώδους συναφείας πρέπει νὰ χωρισθῇ αὐστηρῶς ἀπὸ τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ὑπάρξεως ὑπαιτιότητος ἐκ μέρους τοῦ δράστου. Ὅρα περὶ τούτου κατωτέρω § 35. Σύμφωνος εἶνε ἡ κοινὴ γνώμη, ἰδίᾳ οἱ *Birkmeyer*, *Janka*, *Kohler*, *Endemann*, *Olshausen* κεφάλ.

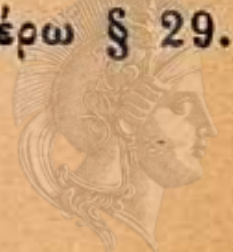
Αἰτιώδης δὲ συνάφεια μεταξὺ σωματικῆς κινήσεως καὶ ἀποτελέσματος ὑπάρχει, ὅταν ἡ σωματικὴ κίνησις δὲν ᾔνε δυνατόν νὰ νοηθῇ ἐλλείπουσα χωρὶς κατ' ἀνάγκην νὰ ἐκφεύγῃ ἡ ἐπέλευσις τοῦ λαβόντος χώραν ἀποτελέσματος (ἦτοι εὖτως ὡς ἤδη τοῦτο πραγματικῶς ἔσχε χώραν). Ἐὰν ὁ σύνδεσμος μεταξὺ σωματικῆς κινήσεως καὶ ἀποτελέσματος ᾔνε κατὰ τὸν μνημονευθέντα τρόπον ἀναγκαῖος, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποκαλοῦμεν τὴν σωματικὴν κίνησιν αἷτιον τοῦ ἀποτελέσματος, τὸ δ' ἀποτέλεσμα αἷτιατὸν τῆς σωματικῆς κινήσεως, ἦτοι ἐφαρμόζομεν εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ σωματικῆς κινήσεως καὶ ἀποτελέσματος τὴν κατηγορίαν τῆς αἷτιότητος (ὡς μορφῆς τοῦ ἡμετέρου γνωστικοῦ).

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου προκύπτουσιν ἀμέσως δύο πορίσματα μεγίστης πρακτικῆς σπουδαιότητος.

1. Τὸ ἀποτέλεσμα ἀνακτέον εἰς τὴν σωματικὴν κίνησιν ὡς αἷτιαν αὐτοῦ καὶ τότε, ὅταν ἄνευ τῶν ἰδιαιτέρων περιστάσεων, ὑφ' ἧς ἡ πράξις ἐτελέσθη ἢ αἷτινες προσεχώρησαν εἰς ταύτην, δὲν ᾔθελεν αὕτη ἐπισυμβῇ. Τὸ τραῦμα εἶνε αἷτία τοῦ θανάτου καὶ ἂν οὗτος δὲν ᾔθελε ἐπέλθῃ ἄνευ τῆς γενικῆς σωματικῆς ἀδυναμίας τοῦ προσβληθέντος ἢ ἂν ἐπῆλθε γάγγραινα εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸ μὴ θανατηφόρον τραῦμα.

2. Τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τότε ἀκόμη πρέπει ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν σωματικὴν κίνησιν ὡς εἰς τὴν αἷτιαν αὐτοῦ, ὅταν τοῦτο δὲν ᾔθελεν ἐπέλθῃ ἄνευ τῆς συγχρόνου ἢ ἀλλεπαλλήλου συνεργίας ἄλλων ἀνθρωπίνων πράξεων. Οὐδόλως ἰδίως παρακωλύει τὴν ἀποδοχὴν τῆς αἷτιώδους συναφείας ἡ ἀμέλεια τρίτου τινὸς ἢ ἡ ἰδίᾳ ἀμέλεια αὐτοῦ τοῦ παθόντος (ἐξαιρέσει τοῦ «συμψηφισμοῦ τῆς ἀμελείας» = *Kulpacompensation*).

λαῖον § 1. Ἐναντίοι εἶνε οἱ v. Bar (τασσόμενος μετὰ τῶν *Luden* καὶ *Krug*), *Bruck* GS. 36 420, *Merkel* 71, τοῦ αὐτοῦ *Z* 1 591. — Ὅφειλομεν πρὸς τούτοις νὰ ἐμμένωμεν ἀπολύτως ἐν τῇ γνώμῃ, ὅτι ὁ νόμος τῆς αἷτιότητος ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς κατὰ τόπον καὶ χρόνον συμβαινούσας μεταβολάς, οὐχὶ δ' ὁμως καὶ εἰς τὴν λογικὴν σύνθεσιν τῶν ἐννοιῶν. Ἡ σύγχυσις ἀπαντᾷ ἐν τῇ νεωτάτῃ φιλολογίᾳ πολὺ συχνά. Οὕτω παρὰ *Cohn* (*Versuch*), *Binding*, *Zitelmann*, v. *Rohlaud* («νομικὴ ἀλληλουχία» = «*rechtlicher Zusammenhang*») *J. v. Kries*, παρὰ *Kohler* (αἷτιώδεις σχέσεις τῆς κοινωνικῆς τάξεως) καὶ ἄλλοις. Ὅρθως φρονοῦσιν οἱ *Heinemann* *Die Bindingsche Schuldlehre* 31, *Landsberg* *Kommisivdelikte* 28. Ὅρα ἐπίσης κατωτέρω § 29.

III Ἡ συνεπὴς ἐφαρμογὴ τῶν προεκτεθέντων κανόνων εἶνε δυνατὴ ἀπέναντι τοῦ ἰσχύοντος δικαίου μόνον ὑπὸ σπουδαίους περιορισμούς.

1. Ὅταν μεταξὺ τῆς πράξεως προσώπου τινὸς καὶ τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος προσχωρῇ ἡ ὑπὸ τοῦ πρώτου μὴ ἐπηρεασθεῖσα ἐνέργεια δευτέρου τινός, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αὕτη καὶ οὐχὶ ἐκείνη ἡ ἐνέργεια εἶνε αἰτία τοῦ ἀποτελέσματος. Ὅταν ὁ Β εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Α θανατηφόρως τετραυματισμένον ἐπιφέρῃ δεύτερον θανατηφόρον τραῦμα, ἐξ οὗ οὗτος ἀποθνήσκει, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Β καὶ οὐχὶ ὁ Α διέπραξε τὸν φόνον. Ὅταν ὁ Α τραυματίσῃ τὸν Γ, οὗτος δέ, ὅπως ἀπολέσῃ ὅλον τὸ αἷμα αὐτοῦ, ἀποσπᾷ τὸν ἐπίδεσμον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Γ καὶ οὐχὶ ὁ Α ἐπὶνεγκε τὸν θάνατον. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω τεθείσης ἐννοίας τῆς αἰτίας. Τούναντίον ὅταν ἡ πράξις τοῦ Β ἐπροκλήθῃ ὑπὸ τοῦ Α, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Α ἐπήγαγε τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα. Τὸ συμπέρασμα ἐν τούτοις τοῦτο ἀνεγνώρισε τὸ ἰσχύον δίκαιον μόνον ἐν περιορισμένῃ ἐκτάσει. Ὅστις παρακινεῖ τινα μὴ ἐπιδεκτικὸν καταλογισμοῦ εἰς πράξιν (εἰς αὐτοκτονίαν ἐπὶ παραδείγματι), πρὸς τούτοις ὅστις διὰ καταναγκάσεως (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ § 52 Π. Ν.) ἢ διὰ (διεγέρσεως) πλάνης (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ § 39 τοῦ Ἑγχειριδίου) προκαλεῖ τὴν πράξιν τινὸς ἐπιδεκτικοῦ καταλογισμοῦ, οὗτος καὶ ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ εἶνε ἀναμφιλέκτως ὑπεύθυνος ὡς παραίτιος τοῦ ἀποτελέσματος (ὄρα κατωτέρω § 50). Ἀλλ' ἡ εἰς πράξιν τινα παρακινήσεις τοῦ ἐπιδεκτικοῦ καταλογισμοῦ, ὅστις ἐνεργεῖ ἄνευ καταναγκάσεώς τινος καὶ μετὰ προβλέψεως τοῦ ἀποτελέσματος, δὲν ἀποτελεῖ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἔμμεσον ἐπαγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ συμμετοχὴν εἰς τὴν πράξιν τοῦ οὕτως παρακινήθέντος (πρβλ. κατωτέρω § 49). Ἡ ὑπόθεσις τῆς «ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως» (παράρτημα § 15 II) ἀναγκάζει ἡμᾶς ἐνταῦθα εἰς τὴν παραδοχὴν «διακοπῆς τῆς αἰτιώδους συναφείας», ἥτις βεβαίως αὐστηρῶς λαμβανομένη ὑπ' ὅψιν ἔδει ν' ἀγάγῃ εἰς τὴν παντελῆ ἀτιμωρησίαν τοῦ παρακινήσαντος.

2. Πανταχοῦ, ὅπου ἡ ἐπέλευσις ὀρισμένου τινὸς ἀποτελέσματος λαμβάνεται ἐν τῷ νόμῳ ὡς ὅρος τοῦ ἀξιοποίνου ἢ ὡς ὅρος βαρυτέρου ἀξιοποίνου (κατωτέρω § 35 σημ. 6), δεόν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην, — ἥτις εἶνε ἀξία ἀποδοχῆς, ἐνεκα τῶν ἄλλως προκυ-

πτόντων ἀφορήτων πορισμάτων, — νὰ μὴ ἀποδεχώμεθα αἰτιώδη συνάφειαν τότε, ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα ἐπήχθη μόνον δι' ὅλως ἐξαιρετικῆς συναρμογῆς περιστάσεων («*adäquate Verursachung*»). Πρβλ. κατωτέρω IV 3.

IV. Ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος: κατὰ ποίαν περίπτωσιν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ παραγωγή τοῦ ἀποτελέσματος διὰ τῆς πράξεως, ἀνέρχεται πολὺ εἰς τὸ παρελθόν. Ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον παρέσχεν εἰς τὸν ἔλεγχον σειρὰν ἀντιφασκόντων χωρίων τῶν πηγῶν (*Pernice Labeo* 2 36), ὁ γερμανικὸς ἀφ' ἑτέρου Μεσαίων ἐπεδίωξε διὰ καθορισμοῦ σταθερῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων νὰ λύσῃ τὴν δυσχέρειαν. Οὕτω λ. χ. ἀπεκλείσθη πολλάκις τὸ παραδεκτὸν τῆς ἀναιρέσεως, ὅταν ὁ φονευθεὶς μετέβη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκκλησίαν.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ κοινοῦ Δικαίου (παρὰ *Carpzou* καὶ *Böhmert* ὡς καὶ παρὰ *Feuerbach* καὶ *Stübel*) ἐσυζητήθη πολλάκις τὸ ζήτημα καὶ ὁ συνήθως ἐπὶ τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς ἀναιρέσεως. Διέκριναν, ἄνευ ὀφέλους τινὸς ἰδιαιτέρου, *letalitas asboluta* καὶ *relativa in abstracto* καὶ *concreto*, *per se* καὶ *per accidens*. Ἡ φιλοσοφία (ἰδίως τῆς σχολῆς τοῦ *Wolf*) ἐπελήφθη ἐπίσης τοῦ ζητήματος. Σποραδικῶς δὲ μόνον ἠγέρθη ἀντίρρησης (οἶον ὑπὸ τοῦ *Soden*) κατὰ τῶν διαιρέσεων τῶν σχολῶν. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ πρωῒμως ἐγένετο δεκτὴ ἡ διάκρισις. Ἡδὴ ἡ Πρωσσία μεγάλῃν εἰς ταύτην ἀπονέμει σπουδαιότητα, διάταξις τις δὲ τοῦ ἔτους 1717 ἀκριβεῖς περὶ ταύτης δίδωσιν ὁδηγίας. Καὶ ἡ πλειονότης ὡσαύτως τῶν γερμανικῶν Ποινικῶν Κωδίκων τοῦ 19ου αἰῶνος (τοῦ τῆς Βαυαρίας τοῦ 1813 μέχρι τοῦ Αὐστριακοῦ τοῦ 1852) ἐθεώρησεν ὡς ἀναγκαῖον νὰ τονίσῃ ἐν ἰδιαιτέρῳ παραγράφῳ, ὅτι εἶνε ἀδιάφορον ἂν διὰ ταχείας καὶ σκοπίμου βοηθείας ἡδύνατο νὰ παρακωλυθῇ τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς ὁμοίως ὅτι εἶνε ἀδιάφορον «ἂν τὸ τραῦμα ἔσχῃ τὸ θανατηφόρον ἀποτέλεσμα ἔνεκα μόνον τῆς ἰδιαιζούσης κράσεως τοῦ φονευθέντος ἢ ἔνεκα τῶν τυχαίων περιστάσεων, ὑφ' ἃς τοῦτο ἐπήχθη» (ὄρα Πρωσσίαν § 185). Τὸ πρῶτον νῦν ἡ νεωτάτη νομοθεσία παρητήθη παρομοίων ὅσον περιττῶν τόσον καὶ παραπλανωσῶν διατάξεων (αἰτιολογία τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Π. Κ. τῆς Αὐτοκρατορίας, σελ. 112), χωρὶς βεβαίως διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὰ ἀμφισβητούμενα ζητήματα.

V. Ὑπὸ τρεῖς διαφοροὺς διευθύνσεις ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα γνώμη κτᾶται θέσιν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἔριδι ¹.

1. Χρώμεθα τῇ ἐννοίᾳ τῆς αἰτίας οὐχὶ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην σημασίαν, καθ' ἣν αἰτία σημαίνει τὴν κατάστασιν, ἣτινι ἄλλη τις κατάσταση ἐπεται κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην καὶ αὐστηρὰν γενικότητα. Διότι ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, (καθ' ἣν αἰτία σημαίνει τὸ σύνολον ὅλων τῶν ὅρων τοῦ ἀποτελέσματος), ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια δὲν δύναται ἐν γένει νὰ ᾔηνε αἰτία, ἅτε πάντοτε καὶ ἄνευ τινὸς ἐξαιρέσεως τοῦ δραστικοῦ αὐτῆς ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς συνεργίας ὁλοκλήρου σειρᾶς ἐξωτερικῶν περιστάσεων, αἵτινες ὡσαύτως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν χωρὶς νὰ παρίσταται ὡς μεταβεβλημένη ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων. Δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ὡς αἰτίαν ἀποτελέσματος τινος μόνον ὑπὸ τὴν μετριοφρονα ἐκείνην καὶ περιορισμένην σημασίαν, καθ' ἣν αἰτία δὲν εἶνέ τι πλέον ἢ εἰς τῶν πολλῶν ἀναγκαίων ὅρων πρὸς ἐπαγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος.

2. Ἐξισοῦντες ποινικῶς πρὸ ἄλληλα ὅρον καὶ αἰτίαν περιπίπτομεν εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς πολλάκις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενομένης ἀποπείρας τοῦ διακρίναι ἓνα ἐκ τῶν ἀπείρων ὅρων τοῦ ἀποτελέσματος ὡς αἰτίαν ὑπὸ τὴν αὐστηροτάτην ἐννοιαν. Τέσσαρες διάφοροι ἐκδοχαὶ διακριτέαι τυγχάνουσιν ἐνταῦθα: α) Ὁ *v. Bar*, προϋποθέτων ὡς δεδομένους τοὺς συνήθως ὑπάρχοντας ὅρους, ὀνομάζει αἰτίαν τὸν τὴν συνήθη τούτων φορὰν παρατρέποντα καὶ εἰς παράνομον διαμορφοῦντα ὅρον (ὁμοίως καὶ ὁ *Zitelmann*). β) Ὁ *Binding*, (ὡσαύτως οἱ *Ortmann*, *Meyer* καὶ δυστυχῶς ἐπίσης ὁ *Olshausen*

¹ Τὰ ποινικὰ τμήματα τοῦ Ἀκυρωτικοῦ συμμερίζονται ἐντελῶς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἐκπροσωπευθεῖσαν γνώμην. Ὅρα συναγωγὴν παρὰ *Birkmeyer* σημ. 57. Κύριος ἀντιπρόσωπος ταύτης εἶνε ὁ *v. Buri* ἐν πολλαῖς αὐτοῦ συγγραφαῖς. Τοῦτον δ' ἀκολουθοῦσιν ἐπίσης οἱ *Geyer* 1 119, *Hälschner* 1 227, *Janka* 67, *Glaser* *Abhandlungen* 297 καὶ βραδύτερον ἐπανειλημμένως, *Hertz* *Unrecht* 167, *Berger* ἐν *Grünhut* 9 835, *Borchert* *Verantwortlichkeit für Handlungen Dritter* 111, *Landsberg* *Kommisivdelikte* 41, *Lammasch* ἀνωτέρω (ἐπίσης ἐν *Grünhut* 9 221), *Finger* 22, *van Hamel* 1 193 (οὐχὶ ὁμοῦς ὠρισμένως), *Kuhlenbeck* *Der Schuld-begriff* 1892, *Look* 182 κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀντιπάλων τῆς γνώμης ταύτης διακρίνονται ἰδίως οἱ *Endemann* καὶ *Horn* ἐπὶ τῇ ἀτελεῖ ἐπισκοπῇ τῆς σχετικῆς ποινικῆς φιλολογίας.

Abschnitt 3 2), παριστῶν ὡς τηροῦντας τὴν ἰσορροπίαν τοὺς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα εὐνοϊκοὺς ἢ μὴ εὐνοϊκοὺς ὄρους ὀρίζει ὡς αἰτίαν τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, ἥτις δίδωσιν εἰς τοὺς προϋπάρχοντας ὄρους τὴν ὀριστικὴν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα διεύνθυνσιν. γ) Κατὰ τὸν *Birkmeger* αἰτία εἶνε ὁ τελεσφόρωτατος τῶν ὄρων. Τούναντίον ὀρθὴν γνώμην ἔχουσιν οἱ *Bennecke* Z 5 731, *Kuhlenbeck* σελ. 67 σημ. 1. δ) Ὁ *Kohler* διακρίνει μεταξὺ τοῦ κινουῦντος ἐλατηρίου καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐν ᾗ τοῦτο ὑπερίσχύει. Ὁμοίως δὲ φρονοῦσιν οἱ *Wachenfeld* *Verbrechenskonnkurrenz* 16 σημ. 4, *Forcke* *Urheberschaft und Beihilfe* 1890, *Horn*. Τὸ ἐπικίνδυνον πάσης τοιαύτης ἐκδοχῆς, ἐπιθετούσης τὴν σφραγιδα τῆς αἰτίας εἰς ἓνα ἐκ τῶν ὄρων, ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι αὕτη κατ' ἀκολουθίαν ἐξεταζομένη δεόν ν' ἀγάγῃ εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀνωτέρω ὑπὸ τὸ II 1 καὶ 2 χρησιμοποιοιθείσης ἐννοίας τοῦ συναιτίου, (*Mitursache*) εἰς ἀποτέλεσμα δηλονότι, ἐν τῷ ὅποίῳ ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη (ἄλλως ἔχει κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον) δὲν δύναται νὰ ἐμμένῃ. Ἡ ἐκδοχὴ προσέτι τοῦ *Kohler* δὲν βαίνει πέραν τῆς χαράξεως ἀστόχου τινὸς εἰκόνης.

3. Σημασίαν ἔχει ἐκάστοτε ἡ πραγματικὴ, ὅσον καὶ ἂν ᾔνε προσέτι ἀσυνήθης, διαμόρφωσις τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων ἐν τῇ κατ' ἰδίαν περιπτώσει. Ἐναντίος εἶνε ὁ *J. v. Kries*, καθ' ὃν ἡ σωματικὴ κίνησις πρέπει γενικῶς νὰ ᾔνε ἐπιτηδεῖα, ὅπως ἐπαγάγῃ τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα: «*Adäquate*» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «*τυχαίαν*» αἰτίαν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ *Merkel* 99 διδάσκει, ὅτι: «τὸ Ποινικὸν Δίκαιον λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοιαύτας μόνον σχέσεις ὄρων, παρὰ ταῖς ὁποῖαις ἡ πεῖρα ἀναγνωρίζει ἐνυπάρχουσαν καθολικωτέραν τινὰ σημασίαν». Ἀλλ' ἡ ἐναντία αὕτη γνώμη τῶν ἀντιπάλων εἶνε ἐντελῶς αὐθαίρετος. Στηρίζεται, ἰδίως παρὰ τῷ *Merkel*, ἐπὶ τῆς ἤδη ἀνωτέρω (σημ. 4) ἐλεγχθείσης συγχύσεως αἰτίας καὶ ὑπαιτιότητος. Μόνον ἐφ' ὅσον προσλογίζεται ὡσαύτως τὸ μὴ ὑπαίτιον ἀποτέλεσμα, ἀπαιτεῖται σύμμετρος αἰτία (*adäquate Verursachung*). Ὅρα ἀνωτέρω III 2.

§ 29. Η ΠΑΡΑΛΕΙΨΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *v. Rohland* Die strafbare Unterlassung 1 1887. *Landsberg* Die Kommissivdelikte durch Unterlassung im deutschen Strafrecht 1890. Ὅρα ἔτι πρὸς τούτοις *Büniger* Z 6 322, *Löning* Haftung des

Redakleurs 136. Ziebarth 338, Kohler Studien 1 45, van Hamel 1 196, Wachenfeld Verbrechenkonkurrenz 42.

I. Ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις (κατωτέρω II) καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ἐπελθόντα ἀποτελέσματα ἡ ἔννομος τάξις, καθ' ὅλα ὁμοίως ὡς αὐτὸς ὁ βίος, ἐξομοιοῖ πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος τὴν μὴ παρακώλυσιν τούτου (τὸ μὴ γνήσιον διὰ παραλείψεως τελεσιουργούμενον ἀδίκημα). Ἡ ἐξομοίωσις ὅμως αὕτη δὲν σημαίνει, ὅτι καὶ ἐν τῇ μὴ παρακώλυσει πρέπει νὰ διαβλέπωμεν παραγωγὸν αἰτίαν τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος. Τὸ ἀξιόποινον τῆς παραλείψεως εἶνε ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς παραδοχῆς τῆς αἰτιότητος αὐτῆς. Ἡ ἐξομοίωσις δύναται ὡσαύτως νὰ ᾔηνε ἀτελής, ἡ δὲ μὴ παρακώλυσις τοῦ ἀποτελέσματος νὰ τιμωρῆται ἡπιώτερον ἢ ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ. Ἐπίσης μάλα δυνατόν εἶνε νὰ τιμωρῇ ὁ νομοθέτης τὴν παράλειψιν καθ' ἑαυτὴν ἄνευ ἀποβλέψεως πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα. Τοιοῦτοτρόπως γεννᾶται ἡ ἔννοια τοῦ γνησίου ἐκ παραλείψεως τελεσιουργουμένου ἀδικήματος¹, ὡς παραβάσεως δημοσίας τινὸς διατάξεως. Αἱ δυσκολίαι ἀναφύονται τὸ πρῶτον ἐκ τῆς σιωπῆς τοῦ νομοθέτου. Αὕτη δὲ ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐξῆς κανόνος : Πρὸς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς ἀποτελέσματος ἐξομοιοῦται ἡ μὴ παρακώλυσις τούτου, ἐφ' ὅσον δι' ἰδιαιτέρας διατάξεως τοῦ νόμου δὲν διαγράφεται διάφορος περὶ τῆς παραλείψεως ὀρισμός. Πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον εἶνε νὰ παρατηρήσωμεν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν § 27 ρηθέντα, ὅτι καὶ ἡ παράλειψις ὡσαύτως ἀνάγκη νὰ ᾔηνε ἐκουσία (ἐνέργεια βουλήσεως), ἥτοι ὅλως ἀρνητικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου (διότι οὐδεὶς λόγος περὶ διεγέρσεως τῶν μυόνων ὡς παρὰ τῇ σωματικῇ κινήσει), ἅτε τῆς παραλείψεως μὴ δυναμένης νὰ ἐπαχθῇ δια μηχανικοῦ ἢ ψυχοφυσικοῦ καταναγκασμοῦ.

II. Ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς παραλείψεως προσαπαιτεῖ οὐσιώδη τινὰ πρὸς τούτοις περαιτέρω περιορισμόν.

Παράλειψις ἐν γένει εἶνε ἡ μὴ ἐκτέλεσις ὠρισμένης προδοκωμένης θετικῆς ἐνεργείας. Παραλείπειν : εἶνε ρῆμα μεταβατικόν. Σημαίνει οὐχὶ μὴ πράττειν, ἀλλὰ μὴ πράττειν τε—καὶ δὴ τὸ μὴ πράττειν ἐκεῖνο, ὅπερ προσεδοκᾶτο. Περὶ οὐδενὸς θὰ εἴπωμεν, ὅτι παρέλιπε νὰ χαιρετίσῃ ἡμᾶς, νὰ ἐπισκεφθῇ, νὰ προσκαλέσῃ ἡμᾶς,

¹ Παραδείγματα : § 139 παραλειφθεῖσα καταμήνυσις ἀδικήματος τινος (ἄλλως § 160 Στρατ. Π Κ.), § 360 ἀριθ. 10 παρλειφθεῖσα διάσωσις ἀνθρώπου.

ὅταν ἡμεῖς δὲν προσεδοκῶμεν χαιρετισμόν, ἐπίσκεψιν, πρόσκλησιν.

Διὰ τὸ δίκαιον ὑπάρχει ζήτημα μόνον ὡς πρὸς τὴν παράνομον παράλειψιν. Ἡ παράλειψις δ' εἶνε παράνομος, ὅταν ὑπῆρχε νόμιμος ὑποχρέωσις πρὸς ἐνέργειαν. *Non facere quod debet facere* : Τὸ αὐτὸ δὲ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν μετὰ τῆς l. 4 Dig. 42, 8 περὶ παντὸς παραλείποντος.

Ἡ ἔννομος ὁμῶς πρὸς ἐνέργειαν ὑποχρέωσις διαφόρως δύναται νὰ δικαιολογῇται. Δύναται αὕτη νὰ προέρχεται.

1. Ἐκ ρητῆς προσταγῆς τῆς ἐννόμου τάξεως, εἴτε αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον (π. χ. Π. Ν. § § 221, 359, Στρατ. Π. Ν. § 60), εἴτε αὕτη ρητῶς ἢ σιωπηρῶς ἔχει δηλωθῇ ἐν ἄλλαις τοῦ δικαίου σφαίραις (ὑποχρέωσις τῶν γονέων πρὸς διατροφήν τῶν τέκνων, κατὰ συμφωνίαν ὑποχρέωσις τοῦ νοσοκόμου, ὑπηρεσιακὸν καθῆκον τοῦ ὑπαλλήλου, τοῦ ἐπιστάτου τῶν φυλακῶν, τοῦ σιδηροδρομικοῦ φύλακος κ.τ.λ).

2. Ἐκ τῆς προηγουμένης ἐνεργείας, ἕνεκα τῆς ὁποίας βραδυτέρα μὲν ἐνέργεια φαίνεται ὡς νόμιμος, βραδυτέρα δὲ παραίτησις τῶν κατεχομένων λ. χ. ἡνίων παρουσιάζεται ὡς παρὰ τὸ καθῆκον γινομένη. Ἰδίως ἡ ἀναίτιος ἐπαγωγή παρανόμου τινὸς ἀποτελέσματος δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀντιταχθῆναι, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατόν, εἰς περαιτέρω ἐξ αὐτοῦ συνεπείας¹.

Παραδείγματα : Ὁ καλὸς κολυμβητὴς Α κατέπεισε τὸν ἀδέξιον κολυμβητὴν Β εἰς κολυμβητικὴν ἐκδρομὴν, ὑποσχεθεὶς τὴν ἐν ἀνάγκῃ βοήθειαν. Καθ' ἣν ὁμῶς στιγμὴν αἱ δυνάμεις τοῦ Β χαλαροῦνται, ὁ Α συλλαμβάνει τὴν φονικὴν πρόθεσιν καὶ ἀφίνει τὸν Β νὰ καταβυθισθῇ. — Ὁ ἀμαξηλάτης ἀφίνει τοὺς ἵππους νὰ διέλθωσιν ὑπεράνω τοῦ ἐν τῇ ὁδῷ ἐξηπλωμένου μεθύσου. — Ὁ Α ἔμιξεν ἤδη τὸ διὰ τὸν Β προωρισμένον κώνειον. Ὁ Γ λαμβάνει τοῦτο παρουσίᾳ τοῦ Α, οὗτος δ' ἐγκαταλείπει αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν διάθεσιν.

III. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐπιστήμη οὐδέποτε κατὰ γενικὸν κανόνα διηπόρησεν εἰς ἐξομοίωσιν τῆς παραλείψεως μετὰ τῆς πράξεως. Ἐν ᾧ ὁμῶς οἱ Ἱταλοὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Γλωσσογράφων μεχρι τοῦ *Fa-*

¹ Κατὰ τοῦ σχεδὸν γενικῶς ἀνεγνωρισμένου τούτου κανόνος κηρύσσεται ὁ *Landsberg*, ἰδίως ἐν σελ. 257, ἐπικαλούμενος τὴν ἱστορίαν τῆς γενέσεως τοῦ πρωσικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ Π. Κ. ὡς καὶ τὴν νομολογίαν τῶν ἀνωτάτων ἐν τε τῇ Πρωσίᾳ καὶ ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ δικαστηρίων.

rinacius, — τούτους δ' ἀκολουθεῖ ὁ *Carpzov* μετὰ τοῦ *Beyer* καὶ ἄλλων, — ἐθεώρουν τὴν παράλειψιν ἐν γένει ὡς ἡπιώτερον τῆς πράξεως τιμωρητέαν, ὁ *J. S. F. Böhmer* ἀντεπροσώπευε τὴν αὐστηροτέραν γνώμην, ἣτις ἐπὶ τοῦ φόνου τοῦλάχιστον ἀπῆτει ὁμοίαν τιμώρησιν τῆς παραλείψεως καὶ τῆς πράξεως. Αἱ νομοθεσίαι ἤθελον, ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ *Wolf*, γενικῶς ὑπὸ τὰς πράξεις νὰ ἐννοῶσιν ὁμοῦ καὶ τὰς ἐλλείψεις· ἐν τῇ κατ' ἰδίαν ὁμως περιπτώσει προσδιώριζον διὰ ταύτας ἡπιωτέρας ἐν μέρει ποινικὰς ἀπειλάς. Οὕτω τὸ Πρωσσικὸν ἐγκώριον Δίκαιον κατὰ τὸ ἔτος 1620, τασσόμενον μετὰ τῶν Σαξωνικῶν Διατάξεων, τιμωρεῖ αὐθαιρέτως τοὺς νοσοκόμους, ὅσοι ἀφίνουσι νὰ φθίνωσιν οἱ εἰς τὴν φροντίδα αὐτῶν ἐμπειστευμένοι ἀσθενεῖς. Ἡ δὲ *Theresiana* (1768 ἀρθρ. 87, 5) διατάσσει, ὅτι ἡ μήτηρ «ἣτις δι' ἀπλῆς παραλείψεως, ἐπροξένησε τὸν θάνατον εἰς τὸ τέκνον αὐτῆς» (παράλειψις τῆς δέσεως τοῦ ὀμφαλίου λώρου, ἐγκατάλειψις αὐτοῦ ἐν καταστάσει αἱμορραγίας, ἄρνησις τῆς τροφῆς κ.τ.λ.), δέον νὰ τιμωρῇται δι' ἀπλῆς διὰ τοῦ ξίφους ποινῆς ἄνευ ἀνασκολοπίσεως τοῦ σώματος. Ἡ Αὐστρία προσέτι κατὰ τὸ ἔτος 1852 § 139 τιμωρεῖ δι' ἡπιωτέρας ποινῆς τὴν διὰ παραλείψεως τελεσιουργουμένην παιδοκτονίαν.

Ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος ἄρχεται τὸ πρῶτον ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρις περὶ τῆς αἰτιότητος τῆς παραλείψεως, ἔρις ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκάρπων, ἃς ποτε διεξήγαγεν ἡ ἐπιστήμη τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.

Ἐνῶ ἔτι οἱ *Feuerbach*, *Spangenberg*, *Martin* καὶ ἄλλοι οὐδόλως εἶχον προβάλει τὸ ζήτημα περὶ τῆς αἰτιότητος τῆς παραλείψεως, ἐξήταζον δὲ μόνον τὸ παράνομον καὶ τὸ ἀξιοποινον αὐτῆς, παρὰ τοῖς διαδόχοις αὐτῶν ἄρχεται ἡ σφαλερὰ τοῦ ζητήματος διατύπωσις. «Ἐκ τοῦ μηδενὸς οὐδὲν δύναται νὰ προέλθῃ», τοιαύτη ἦν ἡ σκέψις, ἐξ ἧς ἀφωρμῶντο. Οἱ *Luden* καὶ *Zirkler* ἐθεώρησαν τὴν παράλειψιν ἐντελῶς ὡς «ἄλλην ἐνέργειαν» (*Andershandeln*). Τούναντίον οἱ *Krug*, *Glaser*, *v. Bar* καὶ *Merkel* διέβλεπον ἐν τῇ προηγουμένη τῆς παραλείψεως πράξει τὸν αἰτιώδη παράγοντα· τοιοῦτοτρόπως ὁμως περιέπεσον εἰς ἀλύτους ἀντιφάσεις πρὸς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς περὶ ὑπαιτιότητος διδασκαλίας, ὅτι : ὑπαιτιότης δέον νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σωματικῆς κινήσεως. Οὕσιωδῶς διαφόρως πραγματεύονται τὸ ζήτημα οἱ *v. Buri*, *Ortmann*, *Binding*, *Hälschner*, *Janka* καὶ *Bünger*. Ζητοῦσιν οὗτοι ν' ἀποδεί-

ζωσιν ἐνυπάρχοντα τὸν αἰτιώδη παράγοντα ἐν αὐτῇ τῇ παραλείψει. Ἡ σύλληψις τῆς ἐγκληματικῆς ἀποφάσεως, ἡ κατάπνιξις τῆς πρὸς ἐνέργειαν ὁρμῆς, ἐκμηδενίζει τὸ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ἀντικείμενον κώλυμα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπάγει τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀποτελέσματος αθεωρία τῆς ἀντενεργείας» = Interferenztheorie). Ὁμοίως δὲ φρονοῦσιν οἱ *Berger*, *Geyer* καὶ *Aldosser* (ψυχικὴ αἰτιότης). Ἐπίσης ὁ *Olshausen* Abschnitt 3 3 ἔπρεπεν, — ἂν ἐννοῶ αὐτὸν ὀρθῶς, — νὰ καταλεχθῇ ἐνταῦθα. Ἡ γνώμη ὁμῶς αὕτη ναυαγεῖ πρὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ καθαρῶς ἐσωτερικὸν τοῦτο συμβάν ἀναμφιβόλως δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐξ ἀμελείας παραλείψεως, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκ προθέσεως δυσκόλως ἢ καὶ οὐδὲν ἀποδεικνύεται. Ἐντελῶς δ' ἐσφαλμένη ἦν ἡ ὑπὸ τοῦ *v. Rohland* καὶ ἄλλων (*Haupt* Z 2 553, *Sigwart* *Der Begriff des Wollens* 1879 σελ. 33, *Zitelmann* *Irrtum und Rechtsgeschäft* 1879 σελ. 200, 259) γενομένη ἀπόπειρα, ὅπως διασώσῃ τὴν αἰτιότητα τῆς παραλείψεως παραπέμποντες εἰς τὸ «νομικὸν αὐτῆς ἀποτέλεσμα». Διότι τοῦτο δὲν εἶνε μεταβολή τις ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, συνεπῶς δὲ δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα ἐν τῇ ἀποκλειστικῷ παραδεκτῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως (ἄνωτέρῳ § 28 σημ. 4).

Οὕτως ἡ νεωτάτη τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν διεύθυνσις ἠναγκάσθη ν' ἀπαρνηθῇ τὴν αἰτιώδη σημασίαν τῆς παραλείψεως. Τοιοῦτοτρόπως δὲ παρὰ τῇ αἰτιώδει σωματικῇ κινήσει ἔρχεται ἡ μὴ αἰτιώδης παράλειψις, ὡς αὐθέκαστος μορφή τῆς ἐγκληματικῆς ἐνεργείας. Τὴν γνώμην ταύτην ἔχουσιν ἰδίᾳ οἱ *Löning*, *v. Meyer*, *Endemann*, *Horn*. Ἀλλ' ἐπίσης ἔχει τὴν γνώμην ταύτην καὶ ὁ *Oetker* *Jurist. Literaturblatt* 3 96.

Καὶ πραγματικῶς πρέπει νὰ συνομολογηθῇ, ὅτι ἀκριβῶς ἐξεταζόμενον τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα οὐδέποτε προξενεῖται διὰ τῆς παραλείψεως καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἀνεξαιρέτως διὰ τῶν παρὰ τῇ παραλείψει συνενεργουσῶν φυσικῶν δυνάμεων. Τὸ τέκνον, ὅπερ ἀφίνει ἡ μήτηρ νὰ λιμώτῃ, ἀποθνήσκει ἐξ ἐκλύσεως τῶν δυνάμεων. Ὁ ἀδέξιός κολυμβητής, ἀφ' οὗ ὁ φίλος αὐτοῦ ἀποσύρει σώτειραν χεῖρα, ἀποθνήσκει ἐκ πνιγμονῆς. Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, καθ' ὧν δὲν ἀντετάχθη ὁ εἰς ἐνέργειαν ὑπόχρεως, αὐταὶ ἐπροξένησαν τὸ ἀποτέλεσμα, οὐχὶ δ' ὁ παραλείπων.

Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ἐπὶ μὴ ἀκριβοῦς γλωσσικῆς χρήσεως στηριζόμεθα, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ αἰτιότητος ἐκ παραλείψεως. Καὶ μό-

νον περὶ τούτου δυνατὸν νὰ πρόκηται, ἂν καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ Πρὶν, Δικαίου πρέπει νὰ διατηρήσῃ ἢ οὐ τὴν γλωσσικὴν ταύτην χρῆσιν τοῦ βίου. Ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς λύσεως (ὡς αἱ πρότεροι ἐκδόσεις τοῦ Ἐγχειριδίου τούτου, οἱ *J. v. Kries, Kuhlenbech, Wachenfeld* καὶ ἄλλοι) ἡδύνατό τις συνηγορῶν νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀνακριβὲς εἶνε, ὅταν χαρακτηρίζωμεν τὴν ἀνθρωπίνην σωματικὴν κίνησιν ὡς «αἰτίαν τοῦ ἀποτελέσματος», ἐνῶ αὕτη φαίνεται οὔσα ἀπλῶς εἰς ἐκ τῶν ὄρων, — καὶ ὅτι ἐν τούτοις οὐδεὶς ἀγανακτεῖ κατὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης (ἀνωτέρω § 28 IV 1). Πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τούτοις ὅλων τῶν παρεννοήσεων προτιμητέα εἶνε ἡ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐκθέσει αὐστηρὰ διάκρισις τῆς πράξεως καὶ τῆς παραλείψεως. Ἀλλὰ πολλῶ σπουδαιότερα τοῦ καθαρῶς λεξιλογικοῦ τούτου ζητήματος, κρίσιμος δὲ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πρακτικὴν πραγμάτευσιν τῶν διὰ παραλείψεως τελεσιουργουμένων ἀδικημάτων, εἶνε ἡ ὀρθὴ τοῦ ζητήματος θέσις. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἔχει οὕτω : Πότε ἡ παράλειψις εἶνε αἰτιώδης ; ἀλλ' ἔχει ὡς ἐξῆς : Πότε ἡ παράλειψις εἶνε παράνομος ; Πότε ἡ μὴ παρακώλυσις τοῦ ἀποτελέσματος ἐξισοῦται πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος ; Ἡ γερμανικὴ δ' ἐπιστήμη εἰς τὴν μὴ ἀκριβῆ τοῦ ζητήματος θέσιν ὀφείλει τὰ ἀβέβαια αὐτῆς ἀποτελέσματα.

§ 30. ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *Schneidler* Der Ort der begangenen Handlung Diss. 1886. v. *Lilienthal* Festgabe der Juristischen Fakultät zu Marburg u. s. w. (διὰ τὸν *Wetzell*) 1890 σελ. 253. v. *Kries* 167. v. *Bar* Lehrbuch 235.

I. Ἡ πρᾶξις. Ἐκ δύο μερῶν συντίθεται ἡ ἔννοια τῆς πράξεως : ἐκ τῆς σωματικῆς κινήσεως, ὡς τῆς αἰτίας καὶ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ὡς τῆς συνεπείας τῆς ἐνεργείας. Εὐθύς δ' ὡς αἰτία καὶ ἐνέργημα, σωματικὴ κίνησις καὶ ἀποτέλεσμα, τοπικῶς καὶ χρονικῶς ἀπ' ἀλλήλων διίστανται (τὰ λεγόμενα «ἀποστάσεως ἀδικήματα» = «Distanzverbrechen»), γεννᾶται τότε τὸ διπλοῦν ἐρώτημα : Πότε καὶ ποῦ ἐτελέσθη ἡ πρᾶξις (τοιουτοτρόπως δὲ καὶ τὸ ἀδίκημα) ;

Κατ' ἀκριβολογίαν ἔπρεπε νὰ θεωρῇ τις τὴν πρᾶξιν ὡς ἓν τι ὅλον ἐνιαιῶν. Μόνον σωματικὴ κίνησις καὶ ἀποτέλεσμα ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ τὴν πρᾶξιν. Τότε μόνον ἤθελεν εἶναι τετελεσμένη ἡ πρᾶξις ἐν τῇ

ἡμεδαπῇ, ὅταν σωματικὴ κίνησις καὶ ἀποτέλεσμα συμπίπτωσιν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Μόνον τότε ὑπόκειται ἡ πράξις ὑπὸ τὸ προσωρινὸν κράτος νομικοῦ τινος κανόνος, ὅταν οὐ μόνον ἡ σωματικὴ κίνησις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπὸ τούτου κατελήφθησαν. Ἄν ἡ σωματικὴ μὲν κίνησις ἐπεχειρήθῃ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (ἢ ἀντιστρόφως), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πράξις, ὡς ἐνότης θεωρουμένη, οὔτε ἐν τῇ ἡμεδαπῇ οὔτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐτελέσθη. Τὸ αὐτὸ δὲ ἀπαραλλάκτως ἰσχύει, ὅταν συμβαίῃ μεταβολὴ τῆς νομοθεσίας μετὰ τὴν ἐπιχείρησιν μὲν τῆς σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἀποτελέσματος ¹.

Ἡ γνώμη ὁμῶς αὕτη ἄγει εἰς ὅλως ἀνεπαρκῆ ἐξαγόμενα. Ἐντεῦθεν εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀρκώμεθα εἰς ἓν μέρος μόνον τῆς πράξεως. Τριπλοῦν δὲ τότε πρόκειται ἡμῖν ἐνδεχόμενον. Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς κύριον εἴτε 1: τὴν σωματικὴν κίνησιν, εἴτε 2: τὸ ἀποτέλεσμα ἢ καὶ 3: νὰ θεωρήσωμεν ἀμφοτέρω ὡς ἰσόνομα ².

¹ Ὅρα πρὸς τούτοις *Ullmann Lehrbuch des Strafprozesses* 1893 σελ. 187.

² Θεωροῦσι τὴν σωματικὴν κίνησιν ὡς κρίσιμον οἱ *v. Bar, Bekker, Hälschner, Hertz, Janka, v. Meyer, v. Rohland, Schütze, v. Wächter, Hanke Archiv für öffentl. Recht* 4 460, *Planck* 1 § 18 σημ. 27, *Seuffert StG.* 1 29.—Ἡ νομολογία ὑπολαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμφοτέρω τὰ μέρη τῆς πράξεως ὡς ἰσόνομα. Οὕτως ἰδίᾳ τὸ Ἀχυρωτικόν, τελευταῖον 17 Ἰουνίου 1892 25 155 (ἅπας τόπος, ἐν ᾧ ἡ πράξις, εἴτε ἀμέσως διὰ τῆς σωματικῆς κινήσεως τοῦ δράστου, εἴτε διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ εἰς κίνησιν τεθείσης δυνάμεως, καταλήγει εἰς ἐκτέλεσιν). Ὅμοίως φρονοῦσιν οἱ *Berner* 248, *Binding* 1 416, *Olshausen* § 5 2 μέχρις 6, *Wach* 1 465, *Bennecke* 84, *v. Lilienthal* 270, *van Hamel* 1 207 κ. ἄ. — Τὸ ζήτημα κρίτεον ὁμοῦ ὡς πρὸς τε τὸ ποινικὸν καὶ τὸ δικονομικὸν δίκαιον κατὰ τοὺς *v. Kries* 167, *v. Lilienthal* 257. Ἄλλως φρονοῦσιν οἱ *Binding, Wach, Bennecke, v. Bar* 237, 238.—Κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ χειμένου ὅρα ἰδίως *Häberlin GA.* 38 434, *Merkel* 276, *Neumeyer Strafbarer Bankerott* 1891 σελ. 157.—Ἡθέλησαν μάλιστα τινὲς νὰ θεωρήσωσι τὴν ὅλην αἰτιώδη σειράν, ἀπὸ τῆς σωματικῆς κινήσεως μέχρι τοῦ ἀποτελέσματος, ὡς τι ἐνιαῖον καὶ τὴν πράξιν ὡς τελεσθεῖσαν ἐν πᾶσι τοῖς τόποις, οὓς διατρέχει ἡ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς παριστῶσα γραμμή. Οὕτω φρονεῖ Ἀχυρωτικόν, 12/19 Μαΐου 84 10 420, ὡς ἐπίσης ὁ *Binding* 1 420. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε βεβαίως ἀνυποστήρικτος. Ὅταν ἐξυβριστικὴ τις ἐπιστολὴ ἐκ Λονδίνου ἀποσταλεῖσα διὰ τῆς ὁδοῦ Ὁστένδης, Φραγκφούρτης, Βιέννης, Πέστης κ.τ.λ. ἀφικνῆται εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν εἰς ὃν ἀπευθύνεται, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν διεπρά-

Παράδειγμα : Καταχθονίος τις μηχανή, ἀποσταλεῖσα τῇ 1 Ἰουνίου ἀπὸ Βρέμης εἰς Νέαν Ὑόρκην, φονεύει τῇ 15 Ἰουλίου τὸν παραλήπτην αὐτῆς. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην γνώμην ὁ φόνος ἐτελέσθη τῇ 1 Ἰουνίου ἐν Βρέμη, κατὰ τὴν δευτέραν ὁ φόνος ἐτελέσθη τῇ 15 Ἰουλίου ἐν Νέᾳ Ὑόρκη, κατὰ δὲ τὴν τρίτην ὁ φόνος ἐτελέσθη τῇ 1 Ἰουνίου καὶ τῇ 15 Ἰουλίου ἐν Βρέμη καὶ ἐν Νέᾳ Ὑόρκη.

Προκειμένης τῆς κρίσεως μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων γνωμῶν δεόν ν' ἀφορμώμεθα ἀπὸ τοῦ ἀδιαμφισβητήτου γεγονότος, ὅτι κατὰ τὸ σήμερον ἰσχύον δίκαιον ἡ ιδιότης τῆς πράξεως ὀρίζεται κατὰ τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα. Οὐχὶ ἡ ἀποστολὴ καταχθονίου τινὸς μηχανῆς, ἀλλ' ἡ δι' αὐτῆς προξενηθεῖσα μεταβολὴ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἐπιβάλλει εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν σφραγιδα ὠρισμένου ἀδικήματος. Ἀναμφιβόλως δὲ τὸ πόρισμα τοῦτο ἀνταποκρίνεται κάλλιον τῶν ἄλλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τὴν προστασίαν τῶν νομικῶν ἀγαθῶν. Τοιουτοτρόπως καταλήγομεν εἰς τὸν ἐξῆς κανόνα : Ὁ αὐτουργὸς ἐνήργησεν ἐκεῖ, ὅπου καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐπήγαγε τὸ ἀποτέλεσμα.

Ὁ κανὼν οὗτος χρήζει ἀκριβεστέρας διασαφήσεως : Κρίσιμον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἤδη παρουσιάζεται ὡς τις ἀπὸ τῆς σωματικῆς κινήσεως καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ αὐτουργοῦ προελθοῦσα, καθ' ἑαυτὴν δ' αὐθιγὸς συνέπεια. Τὰ περαιτέρω δ' ἐκ τῆς πράξεως ἐξελισσόμενα ἀποτελέσματα δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Ὅθεν κρίσιμά εἰσιν ὁ τόπος καὶ τὸ χρονικὸν σημεῖον τοῦ θανατηφόρου τραύματος, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος¹.

II. Ἀπαραλλάκτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς πρὸς τὴν παράλειψιν. Τὸ μὴ γνήσιον διὰ παραλείψεως τελεσιουργούμενον ἀδικήμα τελεῖται τότε καὶ ἐκεῖ, ὅποταν καὶ ὅπου ἐπῆλθεν ἤδη τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ δὲ τοῦ γνησίου διὰ παραλείψεως τελεσιουργουμένου ἀδικήματος ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος κρίνει : πότε καὶ ποῦ ἔδει νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐπιτασσομένη πρᾶξις.

χθη βεβαίως ἡ ἐξύβρις πανταχοῦ τῆς ὁδοῦ. Ὁ *Binding* 1 423 εὕρσκεται ἔνεκα τούτου ἠναγκασμένος τὰ δημιουργήσῃ ἐξαίρεσιν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζομένοις «διαβατικοῖς ἀδικήμασι» = *Transitverbrechen*.

¹ Ἐναντίας γνώμης εἶνε οἱ *Wachenfeld Verbrechenkonkurrenz* 39 καὶ v. *Kries* 168.

III. Καθ' ἑκαστα ἐφαρμογαί : ¹.

1. Ἡθικὴν αὐτουργίαν καὶ συνέργειαν θεωρεῖ καὶ πραγματεύεται τὸ ἰσχυρὸν Δίκαιον (κατωτέρω § 49) ὡς συμμετοχὴν εἰς τὴν πράξιν τρίτου τινός, οὐχὶ ὡς αὐτοτελῆ, εἰ καὶ ἔμμεσον, παραγωγὴν ἢ μὴ παρακώλυσιν τοῦ ἀποτελέσματος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἢ παρὰ τῷ αὐτουργῷ πρόκλησις τῆς ἐγκληματικῆς ἀποφάσεως παρουσιάζεται ὡς τὸ διὰ τῆς προτροπῆς ἐπαχθὲν ἀποτέλεσμα, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνεργείας ἢ τῷ αὐτουργῷ παρασχεθεῖσα ἀντίληψις. Ἐκ τούτου δ' ἐπεταί, ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὁ προτραπεὶς δέχεται τὴν συμβουλὴν κ.τ.λ. ἐκεῖ ὅπου ὁ αὐτουργὸς δέχεται τὴν παρεχομένην βοήθειαν καὶ καθ' ἣν στιγμὴν τοῦτο συμβαίνει, ἐκεῖ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐτελέσθη ἡ ἠθικὴ αὐτουργία καὶ ἡ συνέργεια. Παράδειγμα : ὁ Α ἐν Παρίσις εὐρισκόμενος διὰ τινος τῇ 1 Ἰανουαρίου 1880 ἀποσταλείσης, τῇ 3 δὲ Ἰανουαρίου 1880 εἰς Βερολῖνον ἀφικομένης ἐπιστολῆς, καταπείθει τὸν Β, ὅπως φονεύσῃ τὸν ἐν Λονδίνῳ εὐρισκόμενον Γ. Ἐὰν ἡ πράξις τελεσθῇ ἐν Λονδίνῳ τῇ 1 Φεβρουαρίου 1880, ἡ ἠθικὴ αὐτουργία ἐτελέσθη ἐν Βερολίνῳ τῇ 3 Ἰανουαρίου. Ἐπομένως ἡ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ παρασχεθεῖσα συνέργεια εἰς κυρίαν πράξιν, τελεσθεῖσαν ὑπὸ τινος ἀλλοδαποῦ, θεωρητέα δυνατῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀναγκαίως, ὡς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελεσθεῖσα.

2. Τὸναντίον ἐπὶ τελέσεως τῆς πράξεως διὰ τρίτου τινός, εἴτε οὗτος δὲν εἶνε ἐπιδεκτικὸς καταλογισμοῦ, εἴτε ἐξηπατήθη ἢ ἐξηναγκάσθη, κρίνει ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς πράξεως τοῦ ὀργάνου. Ὅταν διὰ τινος ἡλιθίου ἀφαιρῶ ἀντικείμενόν τι εὐρισκόμενον πέραν τῶν ὁρίων, ἀφῆρεσα τοῦτο πέραν τῶν ὁρίων. Ἐν τῇ περιπτώσει μάλιστα ταύτῃ πρόκειται κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἰσχύοντος Δικαίου ἰδίᾳ τοῦ ὑπαιτίου ἐνέργεια, οὐχὶ δὲ συμμετοχὴ εἰς ξένην πράξιν (κατωτέρω § 50 II).

3. Ὅθεν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀξιόποινον ἀπόπειραν δέον κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἐφαρμόζηται ὁ γενικὸς κανὼν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἰδιάζον τῆς πράξεως τῆς ἀποπείρας ἔγκειται (κατωτέρω § 45) ἐν τῇ παρακινδυνεύσει, ἡ πράξις τελεῖται ἐκεῖ καὶ τότε, ὅπου καὶ ὅποτεν ὁ κίνδυνος ἐπῆλθε.

¹ Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ ζητήματα θὰ προέλθωσι φυσικὰ εἰς ἄλλοια ἀποτελέσματα ἐκεῖνοι, ὧν ἡ θεμελιώδης ἐκδοχὴ ἀποκλίνει τῆς ἐν τῷ κειμένῳ ὑπὸ τὸ I ἐκτεθείσης

Σειρά τις πράξεων, θεωρουμένη ὡς νομικὴ μονάς, π. χ. τὸ κατ' ἐξακολουθήσιν ἢ διαρκὲς ἀδίκημα (κατωτέρω § 55), δέον ἐπίσης ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον ζήτημα νὰ μὴ διασπασθῇ εἰς τὰ μὴ αὐτοτελῆ μέρη αὐτῆς. Τὸ τοιοῦτον ἀδίκημα ἐτελέσθη πανταχοῦ, ὅπου τοιοῦτόν τι μέρος ἔλαβε χώραν—καὶ κατὰ τὴν ὅλην διάρκειαν τῆς σειρᾶς τῶν πράξεων. Ἡ ἐκ τούτου δὲ προκληθεῖσα τυχὸν διάστασις μεταξὺ ἀλλοδαποῦ καὶ ἐγχωρίου δικαίου κριτέα εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ τελευταίου καὶ ἡ τοιαύτη διάστασις μεταξὺ τοῦ μεταγενεστέρου καὶ τοῦ προτέρου δικαίου κριτέα εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ ἡπιωτέρου (τῶν πολλῶν ἀρμοδίων δικαστηρίων δικαιουμένων ἐξ ἴσου).

5. Περὶ τῆς ἐπιδράσεως «ὄρου τινὸς τοῦ ἀξιοποίνου» ὅρα κατωτέρω § 43.

6. Ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τοῦ τύπου (*Pressvergehen*) κρίνει ὁ τόπος καὶ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐντύπου συγγραφῆς¹.

II. ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΩΣ ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ ΠΡΑΞΙΣ

§ 31. ΤΟ ΠΑΡΑΝΟΜΟΝ ΩΣ ΓΝΩΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

I. Τὸ ἀδίκημα ὡς ἄδικον εἶνε, ὅπως καὶ τὸ ἀδίκημα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, παράνομον, ἥτοι παράβασις δημοσίου τινὸς κανόνος, διατάξεώς τινος ἢ ἀπαγορεύσεως τῆς ἐννόμου τάξεως². Ἀλλὰ τὸ παράνομον τοῦτο διάφορον δύναται νὰ προσλάβῃ μορφήν.

1. Ἐνῶ ἡ ἐννομος τάξις ἐξαίρει ἀνθρώπινα βιωτικὰ συμφέροντα εἰς νομικὰ ἀγαθὰ, ἥτοι εἰς νομικῶς προστατευόμενα συμφέροντα,

¹ Ὅρα v. *Liszt Pressrecht* § 41, v. *Lilienthal* 282. Ἐναντίας γνώμης εἶνε τὸ Ἀκυρωτικόν, 17 Ἰουνίου 92 23 155.

² Τὸ ἀδίκημα εἶνε μὲν παράνομον, ἀλλ' ὅμως δὲν παράγει τοῦτο παρανομίαν τινά. Τοῦτο εἶνε ἐπίσης βέβαιον ὡς ὁ κανὼν, ὅτι τὰ γνωρίσματα τῆς ἐννοίας ἀντικειμένου τινὸς δὲν εἶνε καὶ συνέπειαι τούτου. Ἐν τούτοις ἡ ὅσον ἀπλῆ τόσον καὶ σαφὴς αὕτη σχέσις πολλάκις οὐχὶ ὀρθῶς κατενοήθη. Ἐν τῇ τοῦ *Binding* περὶ τῶν Κανόνων θεωρίᾳ (*Normentheorie*) ἡ σύγχυσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν σειρᾶς σφαλμάτων, σπουδαίας συνεπείας ἔχόντων. Ὅρα ἄνωτέρω § 28 σημ. 4.

ἀπαγορεύει, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ¹ ρητῆς τινος δηλώσεως, πᾶσαν τῶν συμφερόντων τούτων προσβολήν ².

2. Δι' ἰδιαιτέρας δηλώσεως ἀπαγορεύει ἡ ἐννομος τάξις, ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις καὶ ἐντὸς ὠρισμένων ὁρίων, καὶ τὴν παρακινδύνευσιν (ὄρα ἀνωτέρω § 27 III) νομικῶς προστατευομένων συμφερόντων.

3. Ἀπαγορεύει (ἢ ἐπιτάσσει) τέλος—καὶ δὴ δι' ἰδιαιτέρας αὐθις δηλώσεως—τὴν τέλεσιν (ἢ ἔλλειψιν) πράξεώς τινος, διότι ἡ ἐπιχείρησις (ἢ μὴ ἐπιχείρησις) ταύτης περιέχει συνήθως τὴν παρακινδύνευσιν νομικοῦ τινος ἀγαθοῦ, χωρὶς νὰ ἐξετάζεται ἂν ἡ πράξις καὶ ἐν τῇ διδομένῃ κατ' ἰδίαν περιπτώσει ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν γενικὴν ταύτην προϋπόθεσιν. Λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ταχέως ἀμαξηλατεῖν καὶ ἱππεύειν, τὴν διαταγὴν περὶ τοῦ κάμπας ἀπολέγειν, τὸν ἀναγκαστικὸν ἐμβολιασμὸν καὶ ἄλλα.

Ἡ τελευταία αὕτη ὁμάς ἀποτελεῖ τὸ ἀστυνομικὸν ἄδικον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγκληματικὸν ἄδικον. Ἀποτελεῖ τὴν ἀπλὴν ἀπείθειαν ³.

¹ Ὁ κανὼν οὗτος παραγνωρίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ. Οὕτως ἐπίσης παραγνωρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (RGB). Ὅρα v. Liszt Grenzgebiete 34. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ τοῦ *Binding* θεωρία περὶ τῶν Κανόνων (Normentheorie) στηρίζεται ἐπὶ παραγνωρίσεως τῆς ἀπλῆς ταύτης ἀληθείας (ὄρα ἀνωτέρω § 12 σημ. 2). Ἡ φύσις τοῦ Κανόνος (Norm) εἶνε βεβαίωσις τῆς ἐννόμου προστασίας, ἀναγνώρισις βιωτικοῦ τινος συμφέροντος ὡς νομικοῦ ἀγαθοῦ.

² Εἶνε πρόδηλον, ὅτι τῶν ὁρῶν «προσβολή» καὶ «παρακινδύνευσις», οἷτινες κατ' ἀκριβολογίαν ἀναφέρονται ἀπλῶς εἰς ἐξωτερικὰ συμβάντα, γίνεται ἐνταῦθα χρῆσις ἐν μεταφορικῇ μόνον ἐννοίᾳ. «Προσβολὴ δικαίου» εἶναι εἰκὼν μόνον. Προσβάλλονται καὶ διακινδυνεύουσιν οἱ ἄνθρωποι ἢ τὰ πράγματα, ἐν οἷς ὡς ὑποκειμένοις ἢ ἀντικειμένοις ἐνσωματοῦται τὸ συμφέρον.

³ Ἡ διαφορὰ, ἥς ἡ περαιτέρω διαμόρφωσις δυνατὴ καὶ εὐκταία τυγχάνει, ἔχει ὡς πρὸς τὴν ποινικὴν δικονομίαν μείζονα, ποινικῶς δ' ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ ἐλάσσονα σπουδαιότητα. — Ἀναφορικῶς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων συμφωνοῦσι μετὰ τοῦ χειμένου κατὰ τὰ οὐσιώδη *Merkel Abhandlungen* I 35, *Binding Normen* I 179, 204, *Hälschner* I 35, *Rosin WV.* 2 274, *Stooss Grundzüge* I 170. Ἐπίσης *Look* (Φιλολογ. εἰς § 28) 210. Τούναντίον ἐπανειλημμένως ἀπαρνοῦνται ἐντελῶς οἱ ἀνδρήποτε διαφορὰν μεταξὺ ἐγκληματικοῦ καὶ ἀστυνομικοῦ ἀδίκου οἱ *Bekker*, *Geib*, *Heffter*, v. *Bar*. Ἡ τοῦ φυσικοῦ δικαίου σχολή, — οὕτω προσέτι *Feuerbach*, v. *Wächter* καὶ ἄλλοι, — ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὸ ἐγκληματικὸν ἄδικον ἐπὶ τῆς προσβολῆς

II. Μόνον ἐξ ἰδιαιτέρων λόγων δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ἐξαιρετικῶς ἡ προσβολὴ κατὰ νομίμως προστατευομένων συμφερόντων. Ἡ διδασκαλία δὲ περὶ τοῦ παρανόμου τοῦ ἀδικήματος σημαίνει τὴν ἐκθεσιν τῶν λόγων ἐκείνων, οἵτινες ἐξαιρετικῶς προκαλοῦσι τὴν ἄρσιν τοῦ παρανόμου. Περὶ τούτου ἀσχολοῦνται οἱ ἐπόμενοι παράγραφοι. Ἐνταῦθα δὲ θὰ προτάξωμεν γενικούς τινας μόνον κανόνας.

1. Τὸ παράνομον τοῦ ἀδικήματος ὡς αὐτονόητον οὐδένος χρήζει ἰδιαιτέρου τονισμοῦ. Μόνον ἐν ἰδιαιτέrais περιπτώσεσιν ἐδέχθη ὁ νομοθέτης τὸ γνώρισμα τοῦ παρανόμου εἰς τὸ ἰδιαίτερον σῶμα ἀδικημάτων τινῶν¹. Ἐπὶ τούτων ἐπομένως ἀνάγκη ὑπάρχει πλέον ρητοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει καθορισμοῦ τοῦ παρανόμου. Ὁ λόγος δέ, δι' ὃν μόνον διὰ τὰ ἀδικήματα ταῦτα διάφορος διαγράφεται πραγμάτευσις, ὑπάρχει ἐν τούτῳ, ὅτι ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τούτων ὁ καθορισμὸς τῶν μὴ παρανόμων ἀπὸ τῶν παρανόμων περιπτώσεων παρέχει πολλῇ μεγαλειτέρας δυσκολίας ἢ ἐπὶ τοῦ φόνου τυχόν ἢ τῆς βιαίας τελέσεως τῆς συνουσίας· πρὸς τούτοις ὁμῶς, διότι κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπιτρέπεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου δικαίου παροχὴ ἀδείας («ἐξουσίας») πρὸς ἐπιχείρησιν τοιούτων πράξεων (διατηρήσεως τυχερῶν παιγνίων κτλ.).

2. Ἐφ' ὅσον τὸ παράνομον τῆς πράξεως ἀποκλείεται, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχη λόγος περὶ ἀδικήματος. Ἐνεκα τούτου δ' ὡσαύτως εἶνε κατ' ἐννοιαν ἀδύνατος ἀξιόποινος συμμετοχὴ εἰς τοιαύτην τινὰ πράξιν.

3. Ἡ καθ' ἑαυτὴν μὴ παράνομος πράξις, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖται πέραν τῆς στενῶς περιορισμένης σφαίρας τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ παρανόμου, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑπερμετρίαν ταύτην (ἐφ' ὅσον αὕτη δύναται νὰ διακριθῇ) ὑπόκειται εἰς τοὺς γενικούς κανόνας. Ὅθεν φόνος καὶ σωματικὴ βλάβη ὡς ὑπέρβασις σωφρονιστικοῦ τινος δικαιώματος, — εἴτε εἰς τὰς προϋποθέσεις αὐτοῦ, εἴτε εἰς τὸ περιεχόμενον

ὑποκειμενικῶν δικαίων καὶ νὰ παραπέμψῃ εἰς τὸ ἀστυνομικὸν ἄδικον τὴν προσβολὴν γενικῶν συμφερόντων. Ἄλλοι πάλιν, οἵτι οἱ *Grolmann*, *Köstlin*, *Seeger*, *Geyer*, καταλογίζουν τὴν μὲν προσβολὴν εἰς τὸ ἐγκληματικόν, τὴν δὲ παρακινδύνευσιν εἰς τὸ ἀστυνομικὸν ἄδικον. Ὁ *v. Meyer* 40 διακρίνει ἀναλόγως τῆς μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας σπουδαιότητος τῆς πράξεως.

¹ Πρβλ. Π. Κ. §§ 123, 124, 239, 240, 246, 291, 301, 305, 339, 353α καὶ ἄλλα.

εἴτε εἰς τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ γίνεται ὑπέρβασις τούτου, — δύνανται ὡς ἐκ δολίας προαιρέσεως ἢ ἀμελείας διαπραχθέντες νὰ τιμωρηθῶσι κατὰ τοὺς συνήθεις ὁρισμούς τοῦ Π. Κ. Περὶ δὲ τῆς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑπέρβασιν τῆς ἀμύνης ἰσχυούσης ἰδιαιτέρας διατάξεως ὅρα κατωτέρω § 32 III.

4. Ἀδιαφόρως τῶν ὑπὸ τὸν § I μνημονευθεισῶν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, τὸ παράνομον τῆς πράξεως αὐστηρῶς ἐξετάζεται καὶ καθορίζεται κατ' ἀντικείμενον χωρὶς ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τυχὸν ὑπάρχουσαν πλάνην τοῦ δράστου. Ὅρα περὶ τούτου κατωτέρω § 40.

III. Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κανόνος, ὅτι τὸ παράνομον εἶνε γνῶρισμα τῆς ἐννοίας τοῦ ἀδικήματος, ὡς καὶ ἡ ἀκριβεστέρα κατανόησις τῶν περιστάσεων ἐκείνων, αἵτινες ἐξαιρετικῶς ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῆς πράξεως τὴν ἰδιότητα τοῦ παρανόμου, εἶνε ἀποτέλεσμα βραδείας καὶ οὐκέτι περατωθείσης ἀναπτύξεως. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον γνωρίζει σειρὰν τινῶν ἐνταῦθα ἀνηκουσῶν περιπτώσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσιν ἡ ἄμυνα καὶ ἡ κατάστασις ἀνάγκης, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ φονεῦν ἀπέναντι τοῦ ὑπὸ νύκτα κλέπτου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβανομένου μοιχοῦ. Ἀλλ' εἰς μάτην ζητοῦμεν νὰ εὕρωμεν γενικόν τινα κανόνα. Μάλιστα καὶ ἡ θεμελιώδης αὐτῇ ἀντίληψις τῶν ρητῶς πραγματευθεισῶν περιπτώσεων τυγχάνει παρὰ τοῖς ρωμαίοις νομικοῖς ἐντελῶς ἀμφιταλαντευομένη καὶ ὁὖ κατὰ τὸ πλεῖστον ἡμαρτημένη. Οὐχὶ τὸ παράνομον, ἀλλὰ τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως θεωρεῖται ὡς ἀποκεκλεισμένον ἔνεκα ἐλλείψεως τοῦ ἀπαιτουμένου δόλου. Τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡσαύτως ὁμοίως καὶ παρὰ τῷ μεσαιωνικῷ-γερμανικῷ δικαίῳ. Παρὰ τῇ ὁσημέραι δ' ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ὁψιαιτέρου μεσαιῶνος διεξοδικωτέρα πραγματεύσει τῆς ἀμύνης καὶ τῇ ἐξάρσει περιπτώσεων τινῶν τῆς καταστάσεως ἀνάγκης, πρωταγωνιστεῖ ἰδίᾳ τὸ εὐρέως ἀναγνωρισθὲν δίκαιον τοῦ φονεῦν. Τοιοῦτον ἐπίσης εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἀπόψεως τῆς ἰταλικῆς τοῦ Μεσαιῶνος ἐπιστήμης, τῆς Π. Δ. Καρόλου τοῦ Ε' καὶ τοῦ ἐπὶ ταύτης στηριζομένου κοινοῦ δικαίου, εἰ καὶ τινες τῶν συγγραφέων, ὡς ὁ J. S. F. Böhm, ἐπὶ ἀναιρέσεως τοῦλάχιστον διακρίνουσι μεταξὺ ἀποκλείσεως τοῦ παρανόμου καὶ τῆς ἐλλείψεως δόλου. Μόνον ἡ ἄμυνα περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀποσπᾶται ἀπὸ τοῦ μετὰ τῆς ἀνθρωποκτονίας συνδέσμου αὐτῆς, ἀκριβῶς κατ' ἐννοιαν χωρισθεῖσα καὶ τεθεῖσα ἐν τῷ γενικῷ

μέρει τοῦ ἐπιστημονικοῦ συστήματος καὶ τῶν κωδίκων. Ταύτη δ' ἐπεταὶ ἡ κατάστασις ἀνάγκης, ἀλλὰ χωρὶς μέχρι τοῦδε νὰ φθάσῃ εἰς ἱκανοποιουῦν τι πέρας. Οἱ λοιποὶ ἀποκλείσεως τῆς ποινῆς λόγοι δέονται κατὰ μέγιστον μέρος ἐξηγήσεως ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν. Οἱ Κώδικες παραιτοῦνται τοῦ καθορισμοῦ τούτων καὶ ἡ ἐπιστήμη δέον νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς εἶνε ἐν μέρει μόνον ὥριμα πρὸς νομοθετικὴν χρησιμοποίησιν.

Τὸ δὲ μὴ ἀποχρῶν ἀποτέλεσμα, ὅπερ παρέχει ἡμῖν ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς διδασκαλίας ταύτης, ἀντανακλᾶται καὶ ἐν τῷ Π. Κ. τῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ τοῦτο πραγματεύεται ἐπίσης τὴν περὶ τοῦ παρανόμου διδασκαλίαν ἄνευ τινὸς ἐσωτερικῆς ἀκολουθίας. Ἐξαίρει ρητῶς ἐπὶ τινος κατ' ἰδίαν ἀξιοποίνου πράξεως (ἐξύβρισις § 193) σειρὰν περιστάσεων, αἵτινες οὐχὶ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ πανταχοῦ ἀποκλείουσι τὸ ἀξιόποινον. Ἐπὶ ἀριθμοῦ δὲ τινος ἀξιοποίνων πράξεων δέχεται τὸ γνῶρισμα τοῦ παρανόμου ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ σώματι τοῦ ἀδικήματος, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου τούτου. Κανονίζει τέλος ἐν τῷ γενικῷ αὐτοῦ μέρει τὰ κατὰ τὴν ἄμυναν καὶ τὴν κατάστασιν ἀνάγκης, παραιτεῖται ὅμως τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ἀπείρων καὶ σπουδαίων ἄλλων περιπτώσεων, καθ' ἃς φαίνεται ὡς ἀποκεκλεισμένον τὸ παράνομον τῆς περὶ ἧς ἐκάστοτε πρόκειται πράξεως ἢ παραλείψεως.

§ 32. Η ΑΜΥΝΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *Levita* Recht der Notwehr 1856. *Geyer* Lehre von der Notwehr 1857. *Seeger* Abhandlungen 1 1858 σελ. 173. *Janka* Der strafrechtliche Notstand 1878. *Moriaud* Du délit nécessaire 1889. *van Calker* Z 12 443. *Dangelmaier* Militärrechtliche und militäretische Abhandlungen 1892 σελ. 120 (Ehrennotwehr). Περὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου *Pernice* Labeo 2 21. Περὶ τῶν Πηγῶν τῆς Βαρβερικῆς Διατάξεως *Brunnenmeister* 177. Πρὸς ἐπίσης *Pfenniger* Strafrecht der Schweiz 52 καὶ ἐφεξῆς. — Ἀναφορικῶς πρὸς τὰς προστατευτικὰς παρασκευὰς ὄρα *Roterberg* GA. 30 415. *Sommerlad* GS. 39 359.

I. Ἡ ἄμυνα καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους καὶ παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς ἀνεγνωρίσθη, εἰ καὶ ἐν μέτρῳ διαφόρῳ, ὡς νόμιμος, οὐχὶ δὲ μόνον ὡς μὴ ἀξιόποινος πράξις. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ὀρθὸν εἶνε, ὅταν ὁ μὲν Κικέρων ἐμιλῇ περὶ τῆς «non scripta sed nata lex»,

ὁ δὲ *Geib* λέγει, ὅτι ἡ ἄμυνα οὐδεμίαν ἱστορίαν ἔχει. Ἐν τούτοις ἀκριβεστέρα ἐξέτασις δεικνύει, ὅτι καὶ τὸ γραπτὸν τῆς ἀμύνης δίκαιον ἔσχεν ἱστορίαν ἀναπτύξεως ὅσον πλουσίαν τόσον καὶ ἀξίαν προσοχῆς. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον παρέχει ἡμῖν πράγματι πολλὰ χωρία τῶν πηγῶν, ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῆς βιαίας ἀποκρούσεως βιαίας προσβολῆς· αἰσθάνεται τις ὅμως τὴν παρ' αὐτῷ ἑλλειψιν τῆς γενικῆς ἐννοίας τῆς ἀμύνης. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ γερμανικῷ δικαίῳ ἡ ἄμυνα δὲν διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως καὶ τοῦ δικαίου τοῦ φονεύειν. Ἀπαντῶμεν ὅμως ἤδη ἐν τῷ ὀψιαιτέρῳ μεσαιῶνι, ἐν τῇ ἰταλικῇ ἐπιστήμῃ ὡς καὶ ἐν τῇ δημώδει περὶ δικαίου φιλολογίᾳ τῆς Γερμανίας, ἐν Δικαίοις τῶν πόλεων καὶ ἐν νομικοῖς βιβλίοις τοσοῦτον διαμεμορφωμένην καὶ λεπτομερῆ περὶ ἀμύνης ἔκθεσιν, ὅσον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως δὲν ἀνευρίσκομεν τοιαύτην ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου διδασκαλίαις. Τοιοῦτοτρόπως ὁ *Schwarzenberg* ἐν τοῖς ἄρθροις 139—145 καὶ 150 ἠδύνατο οὐ μόνον εὐρέως καὶ ἐπακριδῶς, ὡς ἐν Ἑγχειριδίῳ, νὰ καθορίσῃ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀμύνης καὶ νὰ κανονίσῃ τὴν περὶ ταύτης ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστα ζητήματα νὰ ἐκκαθαρίσῃ, οἷον «ἄμυναν κατὰ γυναῖκος» («gegen einem Weibsbilde») καὶ ἀποτροπὴν τοῦ πλήγματος ἐπὶ ἀμύνης (ἀκολουθῶν τὴν l. 45 § 4 D. 9, 2). Πλὴν τούτου γνωρίζει ἐπίσης, ὡς ὅλος ὁ Μεσαιῶν, ἄμυναν μόνον πρὸς διάσωσιν σώματος καὶ ζωῆς, πραγματεύεται δὲ ταύτην ὡς περίπτωσιν τῆς ἀτιμωρήτου ἀνθρωποκτονίας. Τὸ κοινὸν γερμανικὸν δίκαιον ἐξέτεινε βαθμηδὸν τὸ παραδεκτὸν τῆς ἀμύνης κατὰ προσβολῶν ἐναντίον ἄλλων νομικῶν ἀγαθῶν, ἰδίως κατὰ περιουσίας καὶ τιμῆς (σύμφωνοι οἱ *Böhmmer*, *Engau*, *Koch* κ. ἄ.) καὶ εἰργάσθη πρὸς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν κατ' ἰδίαν γνωρισμάτων τῆς ἐννοίας. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ἄμυνα, ἥτις μέχρι τοῦδε συνειθίζετο νὰ ᾔνε πάντοτε ἀντικείμενον πραγματεύσεως πρὸς τὴν ἀνθρωποκτονίαν, ἀπесπᾶσθη ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τούτου καὶ ἀπενεμήθη αὐτῇ ἡ ἐμπρέπουσα θέσις ἐν τῷ γενικῷ τοῦ συστήματος μέρει. Οὕτω παρὰ *Globig* καὶ *Huster* 1783, *Erhard* 1789 καὶ *Tittmann* 1798 ἡ βαρύτης τοῦ *Feuerbach* προσεπόρισεν εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τὴν νίκην. Καὶ ἡ νομοθεσία δ' ἐπίσης (ἐξαιρέσει τῆς γαλλικῆς) συνετάχθη ταύτῃ, ἀφ' οὗ ἤδη τὸ γενικὸν ἐγγώριον δίκαιον II 20 517 κατέταξε τὴν ἄμυναν ἐν τῇ εἰς τὰ πιδιωτικὰ ἀδικήματα εἰσαγωγῇ.

II. Ἡ ἄμυνα ¹ (Π. Ν. § 53) εἶνε ἡ πρὸς ἀπόκρουσιν παρούσης παρανόμου προσβολῆς ἀναγκαία ὑπεράσπισις διὰ βλάβης ἐννόμων τοῦ προσβάλλοντος συμφερόντων *.

1. Ἡ προσβολὴ δέον

α') Νὰ ᾔηνε παράνομος. Ὅθεν ἄμυνα δὲν εἶνε δυνατὴ ἀπέναντι ὑπαλλήλου, ἐν νομίμῳ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἐνασκήσει εὐρισκομένου, ἀπέναντι τῆς ἐνασκήσεως σωφρονιστικοῦ τινος δικαίου κ.τ.λ. Δὲν εἶνε ἐπίσης δυνατὴ ἀπέναντι αὐτῆς τῆς πράξεως τῆς ἀμύνης ἢ ἀπέναντι τῆς μὴ παρανόμου πράξεως τῆς καταστάσεως ἀνάγκης (ὄρα § 33 σημ. 2). Δικαιολογεῖται ὅμως ἡ ἄμυνα κατὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὑπερβάσις τις τὴν νόμιμον καθ' ἑαυτὴν προσβολὴν παράνομον καθίστησιν· ὅθεν ὡσαύτως καὶ ἀπέναντι ὑπερβάσεως τῆς ἀμύνης. Ἡ ἄμυνα ἐπιτρέπεται ὁμοίως ἀπέναντι παρανόμων προσβολῶν τοιούτων προσώπων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων συνηγορεῖ προσωπικὸς μόνον λόγος τὴν ποινὴν ἀποκλείων. Τοιαῦτα δὲ πρόσωπα εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, ὁ πρεσβευτὴς (ἀνωτέρω § 23). Ἡ ἄμυνα εἶνε ἐπίσης δυνατὴ κατὰ τῆς ἐκ τινος ζώου ἢ τινος ἀνεπιδέκτου καταλογισμοῦ προερχομένης προσβολῆς. Διότι ἡ προσβολὴ αὕτη δύναται μὲν νὰ μὴ ᾔηνε ἐγκληματικὴ (ὑπαίτιον παράνομον), ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ ᾔηνε δεοδικαιολογημένη, ἥτοι ν' ἀπευθύνηται κατὰ νομίμως προστατευομένου συμφέροντος (ἀντικειμενικὸν παράνομον). Ἡ ἀντίθετος γνώμη ἤθελεν εὐρεθῇ ἡναγκασμένη ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει νὰ περιορίσῃ τὴν ὑπεράσπισιν ἐπὶ τῶν κατὰ σώματος καὶ ζωῆς κατευθυνόμενων προσβολῶν (Π. Ν. § 54) ². Ἄν ἡ προσβολὴ εἶχε προ-

¹ Ὁ ὅρος «Notwehr» = «ἄμυνα» ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον, κατὰ τὸν Geyer, ἐν τῷ Δικαίῳ τῆς πόλεως Βιέννης τοῦ ἔτους 1221. Πάντως ὅμως εἶνε ἀρχαιότερος. Ὅρα ἐπίσης Landfrieden τοῦ ἔτους 1235: «... nisi in continenti ad tutelam corporis sui vel bonorum suorum vim vi repellat, quod dicitur notwere». — Διαστολὴν τῆς ἐννοίας τῆς ἀμύνης περιέχει ὁ Στρατ. Π. Ν. § 124.

* Σ. Μ. Ὅρα ἄρθρα 99—105 καὶ 107 ἡμετέρου Π. Ν. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 99 ἐπιτρέπεται ἡ ἄμυνα ὅπου ἀνωτέρα βοήθεια ἀρχῆς δὲν δύναται ν' ἀποτρέψῃ παράνομόν τινα ἐπίθεσιν. Ὅρα καὶ Α. Π. ποινικὴν ἀπόφασιν 19 (1865). Ὁ ὅρος οὗτος, ληφθεὶς παρὰ τοῦ ἡμετέρου νομοθέτου ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ νόμου τοῦ ἔτους 1813, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ποινικῶν νόμων.

² Τὸ ζήτημα εἶνε λίαν φιλονεικούμενον. Πρὸς τὴν ἐννοιαν τοῦ χειμένου μεταξὺ ἄλλων εἶνε σύμφωνοι οἱ Wahlberg Schriften 3 77, v. Buri GS. 31 471, Göb GA. 28 184, Binding 1 738, Olshausen § 83 6, Hubrich GS 46

βλεφθῇ ἢ οὐ¹, ἂν ὁ προσβληθεὶς ᾖ ὑπαίτιος ταύτης ἢ οὐ, τοῦτο εἶνε ἀδιάφορον κατὰ τὸ σημερινὸν δίκαιον*.

β') Ἡ προσβολὴ δέον πρὸς τούτοις νὰ ᾖ παροῦσα, ἥτοι ἀμέσως προκειμένη ἢ ἤδη ἀρξαμένη. Ὅθεν ἐξ ἑνὸς μὲν δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ προσδοκᾶται ἡ ἐναρξίς τῆς προσβολῆς, ἐν ᾧ ἐξ ἑτέρου ἡ ἤδη ἀρξαμένη, ἀλλὰ διαρκοῦσα ἔτι προσβολή, δύναται ν' ἀποκρουσθῇ.

Ἀποκλείεται τὸναντίον ἡ ἄμυνα :

α') Ἀπέναντι προσβολῆς τὸ πρῶτον ἤδη ἐν τῷ μέλλοντι ἀπειλουμένης. Προστατευτικὰ μέτρα κατὰ μελλουσῶν βλαβῶν, οἷον τρίβολοι, αὐτοβόλα ὅπλα, παγίδες, ἐπιτρέπονται ὅταν ταῦτα καταστῶσι τὸ πρῶτον ἐνεργὰ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνουν (τοῦθ' ὅπερ ἄλλως ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ θέλει συμβῇ) τὰ ὅρια τῆς ἀναγκαίας ὑπερασπίσεως².

β') Ἐναντίον τῆς περατωθείσης προσβολῆς, ἥτοι ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος Δικαίου ἐπῆλθεν ἡδη ἡ τέλεσις τοῦ ἀδικήματος. Ἐπειδὴ δ' ἡ κλοπὴ δὲν εἶνε τετελεσμένη ἅμα τῇ καταλήψει τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἅμα τῇ διασπάσει τῆς ἐπὶ τοῦ πράγματος φυλακῆς, ἐπιτρέπεται ἄμυνα κατὰ τοῦ φεύγοντος κλέπτου ἐφ' ὅσον ἡ φυλακὴ τοῦ κατέχοντος δὲν ἔχει ἔτι ἐντελῶς διασπασθῇ³.

220, van Hamel 1 222, ἰδίως Sommerlad GA. 34 329. Ἐναντία εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη, ἰδίως Hälschner 1 479, Janka 116, v. Meyer 331, Schütze 113, Stammler Notstand 2, Ziebarth 348. — Ὁ Merkel 163 θέλει νὰ ἐπιτρέπηται ἡ ἄμυνα κατὰ φρενοβλαβῶν, οὐχὶ ὁμως καὶ κατὰ ζώων.

¹ Δὲν ἀπαιτεῖται laesio inchoata. Κατὰ τὴν Π. Δ. Καρόλου τοῦ Ε'. ἄρθρ. 140 : «ist auch mit seiner Gegenwehr, bis er geschlagen wird, zu warten nicht schuldig». Ἡ δὲ Βαμбергικὴ Διάταξις (ἀκολουθοῦσα τὸν Azo) προστίθῃσι : «als etliche unverständige Leut'meinen».

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 107 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. : εἰς τὴν παρά τοῦ νόμου ὠρισμένην ποινὴν ὑπόκειται ὅστις ἐπάγει ἐπίτηδες τὴν κατάστασιν ἀμύνῃς ἢ ἄλλας καταναγκαστικὰς περιστάσεις, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο πράττει ἀξιοποινόν τινα πράξιν.

² Π. Ν. § 367 ἀριθ. 8 ἀπειλεῖ τὴν τοποθέτησιν αὐτοβόλων ὁπλων κ.τ.λ. διὰ ποινῆς ἀστυνομικῆς.

³ Ἄν αὕτη διεσπᾶσθῃ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ ἐπιτρέπηται αὐτοδικία (κατωτέρω § 34 II 1). Διαφόρου γνώμης μετὰ τῶν πλείστων εἶνε οἱ Lammach, R. Herzog κ. ἄ. (Olshausen § 38 9), οἵτινες μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ «ἐκ τοῦ ἀδικήματος κακοῦ» θεωροῦσιν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκδοχῆς τοῦ ἰσχύοντος νόμου, ὡς διαρκῇ τὴν προσβολήν.

γ') Ἡ προσβολὴ δέον ν' ἀπευθύνηται καθ' οἴουδήποτε νομικοῦ ἀγαθοῦ, ἥτοι κατὰ τινος νομίμως προστατευομένου συμφέροντος. Ὁ νόμος δὲ οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τῶν νομικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἄμυνα ἐπιτρέπεται ὁμοίως καὶ πρὸς προστασίαν τῆς τιμῆς*, τοῦ ἠθικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἐπιτρέπεται ὡσαύτως κατὰ τῆς προδοσίας τῆς χώρας, κατὰ τοῦ περὶ τὸ νόμισμα ἀδικήματος κ.τ.λ.

2. Ἡ ὑπεράσπισις δέον

α') Ν' ἀπευθύνηται κατὰ τοῦ προσβάλλοντος αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ τρίτων. Ἐκ δολίας προαιρέσεως ἢ ἐξ ἀμελείας προσβολὴ τρίτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπερασπίσεως δύναται νὰ ᾔνε ἀτιμώρητος μόνον ὡς πρᾶξις καταστάσεως ἀνάγκης¹.

β') Δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου. Τὸ δὲ μέτρον τῆς «ἀναγκαίας» ὑπερασπίσεως (*moderamen inculpatae tutelae*) ἔγκειται ἐν τῇ σφοδρότητι τῆς προσβολῆς. Ἄν ἡ ἀπόκρουσις τῆς προσβολῆς δὲν εἴνε δυνατὴ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ τὸ μᾶλλον ἀσήμαντον νομικὸν ἀγαθὸν δύναται νὰ προστατευθῇ διὰ τοῦ φόνου τοῦ προσβάλλοντος. Τὸ δυνατὸν ἐπονειδίστου ἢ ἐπικινδύνου φυγῆς δὲν ἀποκλείει τὸ νόμιμον τῆς πράξεως τῆς ἀμύνης. Ἀλλ' ὅμως ἀποκλείεται τὸ νόμιμον τῆς ἀμύνης, ὅταν δύναται τις ν' ἀποφύγῃ τὴν προσβολὴν ἄνευ αἰσχύνης ἢ κινδύνου².

* Σ. Μ. Τὸ ἄρθρ. 99 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. ὀρίζει, ὅτι ἄμυνα ἐπιτρέπεται ἐναντίον πάσης βιαίας καὶ παρανόμου ἐπιθέσεως, ἡνωμένης μὲ κίνδυνον ζωῆς, υγείας, ἐλευθερίας ἢ τιμῆς. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς προσβολῆς τῆς τιμῆς ἐννοητέον οὐχὶ καὶ τὴν λόγῳ, ἀλλὰ μόνον τὴν ἔργῳ ἐξύβρισιν. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς τοῦ ἀντιστοίχου γερμανικοῦ κειμένου λέξεως *Keuschheit*, σημαίνουσης τὴν ὑπὲρ τῆς ἀγνείας μόνον τοῦ σώματος ἄμυναν.

¹ Ὅθεν διατάραξις τῆς ἐνοριακῆς ἱεουργίας δὲν εἴνε πλέον ἄμυνα τιμῆς κατὰ τοῦ ἱερέως. Τούναντίον ὁ *van Calker* θεωρεῖ τὴν τῆς ὑπερασπίσεως πρᾶξιν, ἥτοι τὴν κατὰ τοῦ προσβάλλοντος ἀπευθυνομένην πρᾶξιν, καὶ τότε ὡς ἄμυναν ὅταν αὕτη προσβάλλῃ τρίτους. Ἐν τούτοις ὁ αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐν σελ. 472 τὸ ἀχρυσφαλὲς τῆς γνώμης αὐτοῦ. Ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς γνώμης εἴνε ὁ *Bauke* ἐν τῇ (ἄλλως ἐντελῶς συγκεχυμένη) συγγραφῇ αὐτοῦ: *Die Zulässigkeit der Notwehr gegenüber beleidigenden Aeusserungen seitens des Geistlichen während des Gottesdienstes* 1894.

² Ὁρα Π. Δ. Καρόλου τοῦ Ε'. 140. Συντασσόμενον κατὰ τὰ κυριώτερα μετὰ τῆς πρωσικῆς νομολογίας φρονεῖ ὁμοίως τὸ Ἀχυρωτικόν, 13. Μαΐου 87 16 69. Ὅλως αὐθαίρετος εἴνε ἡ γνώμη τοῦ *Bauke* 32, ὅτι ἐπὶ προσβο-

γ') Ἡ ἀμυνα ἐπιτρέπεται οὐ μόνον πρὸς προστασίαν ἰδίων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐν ἀνάγκῃ βοήθεια πρὸς προστασίαν ξένων νομικῶν ἀγαθῶν. Ὁ περιορισμὸς ταύτης ἐπὶ ἀπειλῆς ἀπευθυνομένης κατὰ τῶν «συγγενῶν» (ὡς ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἀνάγκης, κατωτέρω § 33) εἶνε ἐπὶ τοῦ προκειμένου ξένη τῷ ἡμετέρῳ δικαίῳ.

III. Εὐθὺς ὡς ὑπερπηδηθῶσι τὰ ὅρια τῆς ἀναγκαίας ὑπερασπίσεως, ἡ περαιτέρω βλάβη τοῦ προσβάλλοντος ὑπόκειται εἰς τοὺς γενικοὺς κανόνες ὡς παράνομος πρᾶξις. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν § 53 ἐδ. 3 Π. Ν. μένει ἀτιμώρητος ἡ ἔνεκα ταραχῆς, φόβου ἢ ἐκπλήξεως προξενηθεῖσα ὑπερβάσις (ἡ λεγομένη ὑπερβολὴ τῆς ἀμύνης). Πρόκειται μὲν ἐνταῦθα ἀξιόποινος καθ' ἑαυτὴν πρᾶξις, ἀλλὰ συγχρόνως ὑπάρχει καὶ προσωπικὸς λόγος τὴν ποινὴν ἀποκλείων¹. Ἐπὶ ἄλλα δὲ πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναφερομένων αἰτίων τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἀμύνης, ἰδίως ἐπὶ τῶν μὴ μνημονευθεισῶν θετικῶν ἢ σθενικῶν ἀψιθυμιῶν οἷα εἶνε ἡ ὀργή, ὁ ἔρως πρὸς τὸν προσβληθέντα ἐπὶ βοηθείας ἐν ἀνάγκῃ κ.τ.λ. δεόν νὰ μὴ ἐπεκτείνεται τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου χορηγούμενον ἀτιμώρητον. (Σ. Μ. Ἀρ. Π. 110 τοῦ 1891).

§ 33. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΑΝΑΓΚΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *Geyer* Kleine Schriften 297. *Stammeler* Darstellung der strafrechtlichen Bedeutung des Notstandes 1878. *Janka* Der strafrechtliche Notstand 1878. — *Simonson* Z 8 367 (Mignonettefall) καὶ πρὸς τούτοις Z 8 650. *Göb* GA. 28 183. — *Pernice* Labeo 2 16. *Tuhr* Der Notstand im Zivilrecht 1888. *Moriaud* Du délit nécessaire et de l'état de nécessité 1889.

I. Ἡ μέχρι τῆς σήμερον ἀνάπτυξις τῆς ἐννοίας τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης ὑπελείφθη ἐκείνης τῆς ἀμύνης. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἀναφέρει περιπτώσεις τινάς (lex Rhodia καὶ ἄλλας). Αἱ γερμανικαὶ πηγαὶ μνημονεύουσι τοῦ ἀναχωροῦντος ἀνδρὸς καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐγ-

λῶν, αἵτινες προδήλως δὲν ἀπευθύνονται ἐκ προθέσεως καὶ ἀριδῆλως κατὰ τῆς ἐννόμου τάξεως, δεόν νὰ μὴ ὑφίσταται ἀσυνήθης τις δυσαναλογία μεταξὺ τοῦ προσβληθέντος καὶ τοῦ βλαβέντος νομικοῦ ἀγαθοῦ. Κατὰ τῆς ἀπεριορίστου ἀναγνώρισεως τοῦ δικαίου τῆς ἀμύνης εἶνε οἱ *Geyer* 1 82, *Getz* ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ τοῦ νορβηγικοῦ νομοσχεδίου, *Lammasch* GS. 44 191, *Stooss* Grundzüge 1 256, *Moriaud* Délit nécessaire 300 καὶ ἄλλοι.

¹ Περὶ ἐσφαλμένης παραδοχῆς παρανόμου προσβολῆς πρβλ. κατωτέρω § 40 σημ. 7.

κύου γυναικός, τῆς κλοπῆς τρεφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἀπολαύσεως καταναλωσίμων, — καὶ ἄλλων ἔτι περιπτώσεων (Σαξωνικοῦ Κατόπτρου 2 68). Ἐπίσης τὸ κανονικὸν δίκαιον παρὰ τὴν φαινομενικὴν περιεκτικότητα τῶν παραγγελμάτων αὐτοῦ (*Necessitas non habet legem*) δὲν προέβη πέραν πτωχῶν τινων κατ' ἰδίαν διατάξεων. Ἡ δὲ Π. Δ. Καρόλου τοῦ Ε' ἐν ἄρθρῳ 166 περὶ τῆς «κλοπῆς ἐν πραγματικῷ λιμῷ», ἔνεκα τοῦ ὁποίου παρεκινήθη ὁ δράστης νὰ κλέψῃ τι ἐκ τῶν ἐσθιομένων πραγμάτων, ὅπως σώσῃ ἑαυτὸν, γυναῖκα ἢ τέκνα, παραπέμπει εἰς τὴν συμβουλὴν τοῦ νομομαθοῦς (πρβλ. ἐπίσης ἄρθρον 175).

Τὸ κοινὸν δίκαιον, παρὰ τινος αὐτοῦ προσπαθείας πρὸς γενίκευσιν τῆς ἐννοίας, προήγαγε τὸ ζήτημα τόσον ὀλίγον, ὅσον καὶ ἡ νομοθεσία κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ 18ου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐπίσης τὸ Γενικὸν Ἐγκώριον Δίκαιον, τῷ ἔτει 1115, ὀρίζει ὅτι ὅταν τις ἀφαιρῇ τι, ἵνα σώσῃ ἑαυτὸν ἢ ἄλλους ἐξ ἐπικειμένου κινδύνου σώματος ἢ ζωῆς, ἡ περίπτωσις δέον ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου δικαστοῦ νὰ ἐνδειχθῇ εἰς τὴν χάριν. Ὁ *Code pénal* τοῦ ἔτους 1810 ἄρθρ. 64 καὶ ἡ Πρωσία 1851 § 40 γνωρίζουσι μόνον τὴν ψυχικὴν δι' ἀπειλῆς βίαν καὶ τούτους ἀκολουθεῖ ἡ Βαυαρία κατὰ τὸ ἔτος 1861. Ὁ δὲ Π. Ν. τῆς Αὐτοκρατορίας ἀνεγνώρισε παρὰ τῇ «παρανόμῳ βίᾳ καὶ ἀπειλῇ» τὴν «κατάστασιν τῆς ἀνάγκης ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ», συγχρόνως ὁμῶς διέσπασε τὴν ἐνιαίαν ἐννοιαν εἰς δύο κατ' οὐσίαν διαφόρους ἐννοίας. Νέαν ἔταμον ὁδὸν ὁ Π. Κ. τῶν Κάτω Χωρῶν ἄρθρ. 40 καὶ τὸ ρωσσικὸν ὡς καὶ τὸ νορβηγικὸν νομοσχέδιον, ἀποκαθιστῶντα αὐθις τὴν ἐνιαίαν ἐννοιαν. Τὸ τελευταῖον δὲ τούτων κατὰ τρόπον ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς διακρίνει μεταξὺ τῆς διασώσεως τῆς ζωῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς διασώσεως ἄλλων νομικῶν ἀγαθῶν ἀφ' ἑτέρου. Σπουδαία εἶνε ἡ διατύπωσις τοῦ αὐστριακοῦ νομοσχεδίου, ἔχουσα ὡς ἐξῆς: «Ἐπὶ πράξεων ἃς τις διέπραξεν ἐν καταστάσει ἀνάγκης, μὴ ἄλλως ἐκποδῶν ποιητέα, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποτρέψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ τρίτου τινὸς ἀμέσως ἐπικειμένην δυσανάλογον βλάβην κατὰ σώματος, ἐλευθερίας ἢ περιουσίας, ὁ Ποινικὸς Νόμος οὐδεμιᾶς τυγχάνει ἐφαρμογῆς».

Εἰς μάτην ζητοῦμεν ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἀκριβῆ καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ νομικοῦ βίου διαμόρφωσιν τῆς ἐννοίας. Ἀφ' ἧς ἐγκατελείφθη ἡ θεωρία τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου, καθ' ἣν ἐν τῇ ἀνάγκῃ αὐτῇ ἡ ἐννομος τάξις παρουσιάζεται ὡς

ἀναιρουμένη (οὕτω *Grotius, Pufendorf, Wolff, Fichte, Grolmann, v. Wächter*), ἐπεκράτησεν ἔν τε τῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἢ μετὰ τοῦ Καντίου συντασσομένη, ὑπὸ τοῦ *Feuerbach* δὲ καὶ πολλῶν ἰταλῶν καὶ γάλλων νομικῶν ὡς καὶ τινων γερμανῶν συγγραφέων¹ τὴν σήμερον ἔτι ἀντιπροσωπευομένη γνώμη, ὅτι ἡ διὰ τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης προκαλουμένη ἀκαταγώνιστος βία ἀποκλείει τὸν καταλογισμόν. Τὴν σήμερον δύναται ἐν γένει νὰ θεωρηθῇ ἡ γνώμη αὕτη ὡς ἐγκαταλειφθεῖσα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔννοια δικαίου τινος ἀνάγκης, ὡς αὕτη καθωρίσθη ὑπὸ τῶν ἐγγελειανῶν *Köstlin, Hälschner, Berner*, προσέτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν *Binding, v. Meyer* καὶ ἄλλων, δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἄνευ ἀκριβοῦς τῶν καθ' ἕκαστα περιπτώσεων διακρίσεως.

Ἡ ὀρθὴ ἐκδοχὴ ἀφορμᾶται ἐκ τούτου : ὅτι ἡ φύσις τῆς ἀνάγκης ἔγκειται ἐν τῇ ἐναντιότητι συμφερόντων ἐκ τοῦ δικαίου πηγαζόντων, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τῇ θυσίᾳ τοῦ ἐτέρου δύναται νὰ διατηρηθῇ. Ἐφ' ὅσον τῷ εἰς κίνδυνον ἐκτεθειμένῳ συμφέροντι μέλλει νὰ θυσιασθῇ συμφέρον ἴσης ἀξίας (ζωὴ ἀντὶ ζωῆς) ἐλλείπει ἀπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δύναμις, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἀφορμὴ, ὅπως αὕτη παρέμνη ποινὴν ἀπειλοῦσα καὶ ἐκτελοῦσα. Δὲν ἀπαγορεύει τὴν πρᾶξιν, ἣν δὲν θέλει νὰ τιμωρήσῃ. Ἀρκεῖται ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἄλλαχοῦ, νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ γεγονότα. Ἀνέχεται ὅ,τι δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ καὶ διακανονίζει ὅ,τι ὀφείλει ν' ἀνέχῃται. Οὐδὲν δίκαιον ἀνάγκης χορηγεῖ τῷ ἐκτεθειμένῳ εἰς κίνδυνον, ἀλλ' ἐὰ αὐτὸν ποιῆσαι ὅ,τι ἂν βούλῃται. Ἐπρεπε τούναντίον ἡ μὲν διατήρησις τοῦ μείζονα ἀξίαν ἔχοντος συμφέροντος ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἔχοντος ἥττονα ἀξίαν (ζωὴ ἀντὶ περιουσίας) ν' ἀναγνωρίζεται ὡς νόμιμος, ἡ ἀντίστροφος δὲ περίπτωσις ὡς παράνομος καὶ ἀξιόποινος. Ἐφ' ὅσον ὁμῶς ἡ διάκρισις αὕτη τυγχάνει ἄγνωστος τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ, εἶνε ἡναγκασμένη ἐπίσης ἡ ἐπιστήμη εἰς ἐνιαίαν τινὰ ἐκδοχὴν.

II. Κατάστασις ἀνάγκης κατὰ τὸ ἰσχύον Δίκαιον εἶνε κατάστασις τις παρόντος κινδύνου διὰ τὸ σῶμα ἢ τὴν ζωὴν, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἄλλομέσον σωτηρίας ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς προσβολῆς νομίμων συμφερόντων τρίτου τινός,* ἀδια-

¹ Ἰδίως *Geyer* 1 106. Ὁμοίως *Löning* 25, *Birkmeyer* Kausalität σημ. 118, *Ziebarth* 341. Ἐναντίας γνώμης εἶνε ὁ *Binding* 1 764.

* Σ. Μ. Ἄρθρον 106 ἡμ. II. Ν.

φόρως ἂν ἡ κατάσταση αὕτη ἐπήχθη διὰ φυσικῶν δυνάμεων ἢ ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τρίτου τινός. Κατὰ ταῦτα ἡ πρᾶξις τῆς καταστάσεως ἀνάγκης παρουσιάζεται ὡς διατήρησις ἰδίων ἀμέσως κινδυνεύοντων συμφερόντων διὰ τῆς προσβολῆς συμφερόντων ἄλλων προσώπων, ἐκ τοῦ δικαίου πηγαζόντων. Διακρίνεται δ' ἀπὸ τῆς ἀμύνης, ὡς τῆς εὐρυτέρας ἐννοίας («πλήν τῆς περιπτώσεως τῆς ἀμύνης»: § 54 Π. Ν.), μόνον ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀπευθύνεται κατ' αὐτοῦ τοῦ παρὰ νόμῳ προσβάλλοντος (ἀνωτέρω § 32 σημ. 6).

Παραδείγματα: Ὅπως προσκομίσωσι τὸ ὕδωρ πρὸς κατάσβεσιν ἐκραγείσης πυρκαϊᾶς, οἱ ἀπειλούμενοι σπεύδουσιν πρὸς τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ἐσπαρμένου ἀγροῦ. Ὁ ὑπὸ ληστῶν προσβληθεὶς ἡμεροδρόμος παραδίδωσιν εἰς αὐτοὺς τὸν σάκκον, ὅστις περιέχει ἐπὶ συστάσει γράμματα. Ἐκ δύο διὰ σχοινίου συνδεδεμένων ὀρειβατῶν ἀποκόπτει τὸ σχοινίον ὁ ἕτερος, ὅστις δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ ἐπὶ πλέον τὸν κατακρημνισθέντα, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τοῦ σχοινίου ἡρτημένον συνοδοιπόρον.

Ὁ νομοθέτης ἐκήρυξε τὴν πρᾶξιν τῆς καταστάσεως ἀνάγκης ἀτιμώρητον. Ἀναμφιβόλως ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ διαβλέπωμεν ἐν τούτῳ τὴν παραχώρησιν δικαίου τινός ἀνάγκης. Ἀλλ' ὡσαύτως καὶ ἡ ἐκδοχή, ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς καταστάσεως ἀνάγκης εἶνε μὲν ἀτιμώρητος, οὐχ ἥττον ὅμως ἀπηγορευμένη καὶ συνεπῶς παράνομος, οὐδεμίαν εὐρίσκει ἐν τῷ νόμῳ ὑποστήριξιν καὶ εἶνε βεβαίως σφαλερά, ὅταν πρόκειται νὰ διασωθῇ ἡ ζωὴ ἐνός ἀνθρώπου δι' οὐδενὸς λόγου ἀξίας ἐπεμβάσεως εἰς ξένην περιουσίαν. Ἐπειδὴ δ' ἀπέναντι τοῦ ἰσχύοντος δικαίου δὲν δυνάμεθα νὰ παραιτηθῶμεν ἐνιαίας τινός ἐκδοχῆς τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης, ὀφείλομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ταύτην ὡς μίαν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς ἡ ἔννομος τάξις οὔτε ἐπιτρέπει, οὔτε ἀπαγορεύει, ἀλλὰ συνοιδυῖα τῆς ἐαυτῆς ἀδυναμίας ἑᾶ τὴν περίπτωσιν ταύτην χωρεῖν. Ἐκ τούτου ὅμως ἔπεται ἀναγκαίως ἡ κατάταξις τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης μεταξὺ τῶν περιστάσεων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκλείεται (οὐ μόνον τὸ ἀξιόποινον, ἀλλὰ καὶ) τὸ παράνομον τῆς πράξεως ἢ ἐλλείψεως¹. Καὶ ἐκ τού-

¹ Τὸ ζήτημα εἶνε λίαν φιλονεικούμενον. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ χειμένου *Stammeler* 79, *Göb* 185, *Moriaud* 273. Ἐναντίας γνώμης εἶνε οἱ *Binding* 1 766, *Geyer* 1 7, *Hälschner* 1 492, *Janka* 123, *v. Meyer* 345, *Olshausen* § 34 3, *Birkmeyer* Teilnahme 157, *van Calker* Befehl 18, ἰδίως ὅμως Ἀστ. Κ. ὡς καὶ αἱ εἰς τὸ ἐλβετικὸν νομοσχέδιον αἰτιολογίαι.—

του πάλιν ἔπεται, ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς καταστάσεως ἀνάγκης οὐδέποτε δύναται νὰ ᾔηνε παράνομος προσβολή, ὅτι συνεπῶς ἀπέναντι αὐτῆς ἀδύνατός ἐστὶν ἄμυνα (ἀνωτέρω σελ. 193), ἐν ᾧ ἀναμφιλέκτως δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ μέρους τοῦ δι' αὐτῆς ἀπειλουμένου δευτέραν κατάστασιν ἀνάγκης. Ὡσαύτως εἶνε ἀδύνατος ἀξιόποινος συμμετοχὴ εἰς τὴν μὴ ἀπαγορευομένην πρᾶξιν τῆς καταστάσεως ἀνάγκης, ἐνῶ αὐθιγὸς ἐν ἀνάγκῃ βοήθεια φαίνεται ὡς παράνομος (κατωτέρω III 3).

III. Τὸ ἰσχύον Δίκαιον.

1. Ὁ Π. Κ. τῆς Αὐτοκρατορίας διακρίνει, ὡς ἤδη ἐμνημονεύσαμεν, παράνομον βίαν καὶ ἀπειλὴν καὶ κατάστασιν ἀνάγκης.

Περὶ τῆς πρώτης πραγματεύεται τὸ ἐδ. 1 § 52 :

«Παράνομος πρᾶξις δὲν ὑφίσταται, ὅταν ὁ αὐτουργὸς ἐξηναγκάσθῃ πρὸς τὴν πρᾶξιν δι' ἀκαταγωνίστου βίας¹ ἢ διὰ τινος ἀπειλῆς, ἣτις ἦτο συνδεδεμένη μετὰ παρόντος καὶ κατ' ἄλλον τρόπον μὴ ἀποτρεπτέου κινδύνου σώματος ἢ ζωῆς τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ἢ τινος τῶν συγγενῶν αὐτοῦ».

Τὴν κυρίως κατάστασιν τῆς ἀνάγκης ὀρίζει ὁ § 54 οὕτως :

«Δὲν ὑπάρχει ἀξιόποινος πρᾶξις, ὅταν ἡ πρᾶξις, πλὴν τῆς περιπτώσεως τῆς ἀμύνης» (ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν : «καὶ τῆς παρνόμου βίας καὶ ἀπειλῆς»), «ἐτελέσθῃ ἐν τινὶ ἀναιτίᾳ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον μὴ δυναμένη νὰ τεθῇ ἐκποδὼν καταστάσει ἀνάγκης πρὸς διάσωσιν ἐκ παρόντος κινδύνου διὰ τὸ σῶμα ἢ τὴν ζωὴν τοῦ αὐτουργοῦ ἢ τινος συγγενοῦς».

2. Ὁ νόμος ἀπαιτεῖ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις παρόντα καὶ κατ' ἄλλον τρόπον μὴ ἀποτρεπτέον κίνδυνον διὰ τὸ σῶμα ἢ τὴν ζωὴν. Ἀποποιεῖται λοιπὸν ἐπὶ κινδύνου πάντων τῶν ἄλλων νομικῶν ἀγαθῶν (λ. χ. καὶ διὰ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, τὴν τιμὴν τοῦ

¹ Ὅθεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἐν κινδύνῳ εὐρισκομένου προσβληθεὶς δὲν εὐρίσκεται ἐν ἀμύνῃ, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ. Πολὺ ἀσαφῶς ἀποφαίνεται τὸ Ἀκυρωτικόν, 5. Μαΐου 92 23 116, ὅπερ φαίνεται ὅτι δέχεται ἰδιαίτερον δικαίωμα πρὸς «ἄμυναν», ἢ κατὰ τοῦ τρίτου ἀπειλουμένη βλάβῃ ἠθέλεν εἶναι δυσαναλόγως μεγαλειτέρα.

¹ Περὶ τῶν ἐννοιῶν τῆς βίας καὶ ἀπειλῆς ὄρα Εἰδικὸν Μέρος. «Ἀκαταμάχητος» εἶνε ἡ βία, ὅταν αὕτη πᾶσαν ἀντίστασιν ἀποκλείουσα ἐνεργῇ ἐπὶ τῶν κινητηρίων μυόνων οὕτως, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνη λόγος περὶ τινος «πράξεως» τοῦ βιασθέντος (ἀνωτέρω § 27 IV). Τοιοῦτοτρόπως ὁμως κατ' ἀκριβολογίαν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἀποδοχὴ καταστάσεως ἀνάγκης.

φύλου, τὰ σπουδαιότατα πολιτικά συμφέροντα, ὧν ἡ ἀπειλή εἶνε βεβαίως μεγαλειτέρας σημασίας ἢ εὐτελής τις σωματικὴ βλάβη) τὴν ἀναγνώρισιν τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης, ἐφ' ὅσον ἡ προσβολὴ δὲν δύναται συγχρόνως νὰ θεωρηθῇ ὡς κατὰ τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος ἀπευθυνομένη ¹.

3. Ἄλλως ἢ ἐπὶ τῆς ἀμύνης, μόνον διάσωσις τῶν ἐγγυτάτων συγγενῶν ² ἐξομοιοῦται πρὸς τὴν ἰδίαν διάσωσιν ὡς βοήθεια ἐν ἀνάγκῃ χορηγηθεῖσα.

¹ Ὅρα ἐπίσης Π. Ν. § 313 ὡς καὶ Στρατ. Π. Ν. § 130 καὶ πρὸς τοῦτοις *Hecker* 250. Οὐσιωδῶς πορρωτέρω βαίνουνσιν αἱ διατάξεις τοῦ Ἐμπορικοῦ Κώδικος (ἄρθρ. 702 καὶ 708 περὶ τῆς γενικῆς ἀβαρίας), τῆς περὶ τῶν ναυτικῶν ἀρχῶν διατάξεως (§ 75), τοῦ § 17 τοῦ περὶ ταχυδρομείων νόμου τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1871 ὡς καὶ τοῦ § 9 τοῦ νόμου περὶ ναυαγίων καὶ ναυαγαιρέσεων τῆς 17 Μαΐου 1874. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ρητῶς ἀποκλείεται τὸ παράνομον τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου, οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀξιοποίνου παρὰ τὰς §§ 52 καὶ 54 Π. Ν. Ἐναντίαν γνώμην ἔχει ἰδίως ὁ *Merkel* 167, ὁ αὐτὸς ἐν *Z* 6 504 καὶ ὁ *Sommerlad* GA. 34 357. Σύμφωνοι εἶνε οἱ *Stammeler* 64, *Binding* 1 770, *v. Meyer* 342, *Olshausen* § 84 10, *Moriaud* 247.—Περιπτώσεις ἐκ τοῦ ἐγχωρίου δικαίου: Ἐπιβαίνειν εἰς γήπεδον ἐνεκα κακῆς ὁδοῦ, ἀποκόπτειν ξύλα ἐπὶ θραύσεως τοῦ τροχοῦ κτλ. (*Ziebarth* 349, *Seuffert* StG. 1 24). — Ἄρθρ. 2 ἐδ. 2 τῆς περὶ ὑποβρυχίων καλωδίων συμβάσεως τῆς 14 Μαρτίου 1884 (ἄνωτέρω σελ. 151) ὁρίζει, ὅτι: ἐξαίρουνται ἐκ τῶν ποινικῶν ἀπειλῶν «ἐκεῖναι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς οἱ αὐτουργοὶ ἐπεδίωξαν μόνον τὸν ἐκ τοῦ δικαίου πηγάζοντα σκοπόν, ὅπως προστατεύσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἢ τὴν ἀσφάλειαν τῶν πλοίων αὐτῶν, ἀφοῦ ἔλαβον ὅλα τὰ μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διαρρήξεως ἢ τῆς βλάβης τοῦ καλωδίου». Ἄλλ' ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε δεκτὴ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς νομοθεσίας.

² Τὸ ἐδ. 2 τοῦ § 52 δίδωσιν ὁρισμὸν τῶν συγγενῶν διὰ τὸν ἰσχύοντα Π. Ν.: «Ὡς οἰκεῖοι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ποινικοῦ τούτου Νόμου θεωροῦνται: συγγενεῖς ἐξ αἵματος καὶ κηδεστείας ἀνιούσης καὶ κατιούσης γραμμῆς, θετοὶ γονεῖς καὶ τέκνα, σύζυγοι, ἀδελφοὶ καὶ οἱ σύζυγοι τούτων ὡς καὶ οἱ μεμνηστευμένοι». Συγγενεῖς εἶνε τὰ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γενάρχου καταγόμενα πρόσωπα. Δὲν ἀπαιτεῖται τὸ νόμιμον τῆς γεννήσεως. Κηδεσταὶ δ' εἶνε ὁ εἰς τῶν συζύγων ἀφ' ἑνὸς καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ ἄλλου ἀφ' ἑτέρου. Ἡ σχέσις αὕτη δὲν λύεται διὰ τοῦ θανάτου ἑνὸς ἐκ τῶν συζύγων· λύεται ὁμως διὰ τοῦ διαζυγίου. Ἡ νόθεσία ὡς νομικὴ σχέσις κρίνεται κατὰ τὸ ἐγχώριον δίκαιον. Ἐὰν τούναντίον πρόκηται ἡ διαρκής, ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξαρτωμένη, σχέσις θετῶν γονέων (*Pflegeeltern*) πρὸς θετὰ τέκνα, τοῦτο προσδιορίζεται κατὰ τὴν πραγματικὴν ἐκάστοτε περίπτωσιν. Ἡ μνηστεία

202 § 34. Αἱ λοιπαὶ περιπτώσεις καθ' ἃς ἀποκλείεται τὸ παράνομον.

4. Ἡ κατάστασις ἀνάγκης ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν (Π. Ν. § 54) δεόν νὰ ᾔνε ἀναιτία. Εἶνε δ' αὕτη «ὑπαιτία», ὅταν ὁ ἐν κινδύνῳ εὐρισκόμενος προεἶδεν ἢ ὤφειλέ νὰ προϊῶ, ὅτι ἐν τῇ καταστάσει τῆς ἀνάγκης θὰ δυνηθῇ μόνον ἐπὶ ζημίᾳ ξένων νὰ διατηρήσῃ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Ἡ ὑπαιτιότης λοιπὸν δεόν ν' ἀναφέρηται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς καταστάσεως ἀνάγκης. Καὶ ἐπὶ τῆς ἐν ἀνάγκῃ δὲ βοηθείας σπουδαιότητα κέκτηται μόνον ἡ ὑπαιτιότης τοῦ ἐν κινδύνῳ εὐρισκόμενου.

5. Ἡ ἐπὶ κλῆσις τῆς καταστάσεως ἀνάγκης περιορίζεται ἐν τισὶ περιπτώσεσιν παρὰ τοῖς προσώποις ἐκείνοις, ὧν τὸ ἐπάγγελμα ἀπαιτεῖ μεγαλειτέραν τῆς κατὰ μέσον ὅρον εὐστάθειαν ἐπὶ κινδύνου σώματος καὶ ζωῆς : ὡς τοῦ στρατιώτου (Στρατ. Π. Ν. § 49 ἐδ. 1 πρὸ βλ. μετὰ §§ 84—88), τοῦ ναύτου (διάταξις περὶ ναυτικῶν ἀρχῶν τοῦ 1872 § 32). Τὸ αὐτὸ ὁμῶς δεόν ὡσαύτως νὰ γίνῃ δεκτὸν ὡς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἀστυνομικῆς ὑπηρεσίας, τὰ μέλη τοῦ σώματος τῶν πυροσβεστῶν κ.τ.λ.

§ 34. Αἱ ΛΟΙΠΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΘ' ΑΣ ΑΠΟΚΛΕΙΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΝΟΜΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Εἰς τὸν § I : *Hecker* 89. *van Calker* Das Recht des Militärs zum administrativen Waffengebrauch 1888. Τοῦ αὐτοῦ Die strafrechtliche Verantwortlichkeit für auf Befehl begangene Handlungen insbesondere nach Militärstrafrecht 1891. *Dangelmaier* Militärrechtliche und militärethische Abhandlungen 1892 σελ. 16, 76. *Krohne* 335 (Waffengebrauch der Gefängnisbeamten).—Εἰς τὸν § II 1 : *Kulemann* Z 11 329. *Lauterburg* Zeitschr. f. Schweizer Strafrecht 1 97, 2 153. *G. Meyer* WV. 2 848. *Bücking* Strafrechtliche Bedeutung der Selbsthilfe Diss. 1893.—Εἰς τὸν § II 2 : *v. Liszt* HR. «Ordnungsstrafe». *Finger* Das Züchtigungsrecht und dessen Missbrauch 1888. *Kessler* GS. 41 161 καὶ κατ' αὐτοῦ *Stenglein* GS. 42 1. *Ortloff* Die Überschreitung des Züchtigungsrechts 1894. *Hu-brich* GS. 46 161.—Εἰς τὸν § III : *Rotering* GA. 30 179. *Heimberger* Über die Straflosigkeit der Perforation. Diss. 1889. *Oppenheim* Das ärztliche Recht zum körperlichen Eingriff an Kranken und Gesunden 1892.—Εἰς τὸν § IV : *Kessler* Die Einwilligung des Verletzten 1884. Τοῦ αὐτοῦ GS.

προϋποτίθῃσιν ἀμοιβαίαν σοβαράν, ἃν καὶ μὴ ὑποχρεωτικὴν, πρὸς γάμον ὑπό-
σχῃσιν. — Ὁ ὑπὸ τῆς φιλολογίας ὁμοφώνως κατακριθεὶς περιορισμὸς ἐξέλιπεν
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ νεωτάτῃ ἀλλοδαπῇ νομοθεσίᾳ.

38 531. *Rödenbeck* Zweikampf 1883. Τοῦ αὐτοῦ GS. 37 124. *Ullmann* GS. 37 529. *Breithaupt* Volenti non fit injuria 1891. *Hess* Abhandlungen aus dem Gebiete des Civil—und Strafrechts 1892.

Ἐκ τῶν πολλῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς δυνάμει ρητῆς ἢ σιωπηρᾶς διατάξεως τῆς ἐννόμου τάξεως δέον τὸ παράνομον νὰ θεωρῇται ὡς ἀποκεκλεισμένον, δύνανται ἐνταῦθα μόνον αἱ σπουδαιόταται τούτων νὰ τύχωσι μνείας. Ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἐπιστήμης ὁ καθορισμὸς αὐτῶν πανταχοῦ σχεδὸν παρουσιάζει σπουδαίας δυσχερείας, μόνον δὲ ὑπὸ περιεσκεμμένην ἐπιφύλαξιν δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ προσδιορισμὸς γενικῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν.

I. Τὸ ὑπηρεσιακὸν καθήκον ἀποκλείει ἐντὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεχαραγμένων ὁρίων τὸ παράνομον τῆς ἐνεργείας. Λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὁλόκληρον τὴν σφαῖραν τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως, τὰς κατ' οἶκον ἐρεῦνας, τὰς κατασχέσεις, τὰς φυλακίσεις, τὴν ἐκτέλεσιν ὀριστικῶν καὶ τελεσιδίκως κατεγνωσμένων ἀποφάσεων, τὴν κατὰ τὸ ἐγχώριον δίκαιον (πρωσικὸς νόμος τῆς 20 Μαρτίου 1837) παρεχομένην οὐχὶ ὁμῶς καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Αὐτοκρατορίας διακεκατονισμένην ἐξουσίαν τῶν φρουρῶν, τῶν ταχυδρομικῶν, τελωνειακῶν καὶ ἐπὶ τῶν φόρων ὑπαλλήλων πρὸς χρῆσιν τῶν ὅπλων, τὸν στρατιωτικὸν ποινικὸν κώδικα § 124 κ.τ.λ.

Ἡ προσταγὴ τοῦ προϋσταμένου πρὸς τὸν ὑφιστάμενον ἀποκλείει τὸ παράνομον τῆς ἐπὶ τῇ προσταγῇ ἐπιχειρηθείσης πράξεως ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἡ ἐννομος τάξις ἀναγνωρίζει¹ τὴν ἀπολύτως ὑποχρεοῦσαν ἰσχὺν τῆς προσταγῆς. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ὑφιστάμενος ἐνεργεῖ δυνάμει τοῦ ὑπηρεσιακοῦ αὐτοῦ καθήκοντος. Ἐν τούτοις δύναται ὁ προστάττων νὰ τυγχάνῃ ἀξιόποινος ὡς ἔμμεσος αὐτουργὸς (κατωτέρω § 50 11).

II. Ἡ πρᾶξις δὲν εἶνε παράνομος, ὅταν αὕτη ἐπεχειρήθῃ δυνάμει ἰδιαιτέρου τινὸς δικαιώματος καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ. Ἀνήκουσι δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ μᾶλλον διάφοροι περιπτώσεις.

¹ Τοιαύτη εἶνε ἐν μέρει ἡ περίπτωσις ἐν Στρατ. Π. Ν. § 47, ἐν τῇ περὶ τῶν ναυτικῶν ἀρχῶν διατάξει §§ 30, 32. Ὅρα *Theresiana* ἀρθρ. 11 § 8, ὁμοίως δὲ καὶ Βαυαρίαν τῷ ἔτει 1751 1 § 32. Ὁ *van. Calker Befehl* 10 παραδέχεται ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπαγγελματικῷ δικαίῳ μόνον «προσωπικὸν λόγον τὴν ἐνοχὴν ἀποκλείοντα» (κατωτέρω § 43 II)· διότι τὸ δικαίωμα δὲν παρέχεται εἰς πάντα, ἀλλ' εἰς τινὰς μόνον. Ὅθεν ὁ προστάττων φαίνεται εἰς αὐτὸν ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς μὴ ἀξιοποίνου πράξεως.

Ἄξια μνημονεύσεως εἶνε :

1. Ἡ αὐτοδικία καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφὰς (ἰδίως ἡ αὐτογνώμων κατάληψις), ἐφ' ὅσον τὸ ἰσχυρὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον ἐπιτρέπει ταύτην, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς ἀποκρούσεως ἐπικειμένου κινδύνου καὶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως διαταραχθείσης καταστάσεως, εἴτε περὶ ἐξασφαλίσεως ἢ ἐκτελέσεως ἀξιώσεώς τινος ¹.

2. Ἐκπαιδευτικὴ καὶ σωφρονιστικὴ ἐξουσία.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ἡ ἐξάσκησις τοῦ δικαιώματος τούτου, διαρκῆς ἢ παροδική, δύναται ὑπὸ τοῦ δικαιουμένου νὰ μεταβιθασθῇ εἰς τρίτα πρόσωπα (ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὴν ὑπηρέτριαν). Ἄξιον πρὸς τούτοις παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι εἰς τινὰς περιπτώσεις (σωφρονισμὸς αὐθάδους παιδίου ὑπὸ παρενοχλουμένων ἐκ τούτου διαβατῶν) δυνατὸν νὰ προϋποθέτῃ τὴν εἰς τοῦτο συναίνεσιν τοῦ δικαιουμένου. Ἐφ' ὅσον δ' αὕτη ἐλλείπει, ὁ σωφρονισμὸς εἶναι παράνομος καὶ ἀξιόποινος ².

3. Μνημονευτέον προσέτι τὸ ναυαγαιρειακὸν δίκαιον κατὰ τὴν περὶ ναυαγίων καὶ ναυαγαιρέσεων διάταξιν § 4 ἐπ. τὸ δίκαιον τοῦ συλᾶν καὶ ληΐζεσθαι πλοῖα, τὴν προσωρινὴν ἐπίσχεσιν τοῦ ἐπ' αὐτῇ

¹ Ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου ἀνεγνωρίσθη αὕτη προκειμένου κινδύνου ἀνεπανορθώτου ἀπωλείας.

² Πρὸς τούτοις ὅρα *Kulemann* 342, ὅστις ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν δυσaréστων ἀποτελεσμάτων τοῦ κανόνος τούτου καὶ ἀπαιτεῖ κατὰ τοῦτο μεταβολὴν τῆς νομοθεσίας. — Πειθαρχικὴ ἐξουσία ὑπὸ διάφορον ἔκτασιν καὶ περιεχόμενον προσήκει μεταξὺ ἄλλων : α') εἰς τοὺς γονεῖς ἀπέναντι τῶν ἰδίων τέκνων· β') εἰς τὸν διδάσκαλον ἀπέναντι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· γ') εἰς τὸν παραλαβόντα παῖδα ἐπὶ τέχνην ἀπέναντι τούτου (§ 127 τοῦ περὶ ἐπαγγελμάτων νόμου)· δ') εἰς τὸν σύζυγον ἀπέναντι τῆς συζύγου αὐτοῦ, κατὰ τινὰ ἐγχώρια δίκαια (ὡς ἐν Βαυαρίᾳ, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἐν Πρωσσίᾳ)· ε') εἰς τὸν πλοίαρχον ἀπέναντι τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου (τῆς περὶ τῶν ναυτικῶν ἀρχῶν διατάξεως § 79 ἐδ. 1 μέχρι 4 καὶ πρὸς τούτοις § 96)· ς') εἰς τοὺς κυρίους ἀπέναντι τῶν οἰκετῶν αὐτῶν· ζ') εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπέναντι τῶν ἐνοριτῶν αὐτῆς (πρωσσικὸς νόμος τῆς 12 Μαΐου 1873)· η') εἰς τὰς ἐταιρείας καὶ εἰς τοὺς συλλόγους ἀπέναντι τῶν μελῶν αὐτῶν· θ) εἰς τοὺς προϊσταμένους ἀπέναντι τῶν ὑφισταμένων· ι') εἰς τὰ δημόσια ὄργανα ἀπέναντι τῶν δημοσίων ὑπηρετῶν (πειθαρχικὴ διάταξις διὰ τὸν γερμανικὸν στρατὸν ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου 1872, διὰ τὸ γερμανικὸν ναυτικὸν ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1872, ὁ περὶ ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους νόμος ἀπὸ 31 Μαρτίου 1873).

τῇ πράξει καταφωραθέντος ἢ καταδιωχθέντος ἐγκληματίου (Π. Δ. § 127) καὶ ἄλλα πολλά¹.

III. Τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχει ἡ ἐκ τῆς νομίμως ἀνεγνωρισμένης ἐξασκήσεως ἐπαγγέλματος τινος ἀπορρέουσα ἐξουσία πρὸς ἐπιχειρήσιν τῶν πράξεων ἐκείνων, αἵτινες κατὰ τοὺς κανόνες τῆς ἐν λόγῳ τέχνης ἢ ἐπιστήμης κελεύονται ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, — ἦτοι κατὰ τὰς γνώμας τοῦ ἀρμοδίου ἱατρικοῦ κύκλου, — κριτέαι αἱ χειρουργικαὶ ἐν γένει ἐγχειρίσεις, αἱ ἐπεμβάσεις τοῦ ὀδοντοῖατροῦ ἢ τοῦ ἐγχειριστοῦ τῶν τύλων τοῦ ποδός, ἰδίως ἡ πολυθρύλλητος ἐμβρυοτομία (Perforation=ὁ κατακερματισμὸς τοῦ ἐμβρύου ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός). Ἐν τούτοις σφόδρα εὐκταῖος διὰ τὰς περιπτώσεις ἀκριβῶς ταύτας τυγχάνει ὁ νομικὸς τοῦ δικαιώματος καθορισμός. Ἀμφισβητήσιμον ἰδίως εἶνε, ἂν καὶ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις δικαιουται ὁ ἱατρός νὰ προβάλῃ καὶ ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς (ἢ τῶν οἰκείων αὐτοῦ;) ². Ὡς ἐξάσκησις τοῦ νομίμως ἀνεγνωρισμένου ἐπαγγέλματος φαίνεται ἐπίσης τὸ πείραμα ἐπὶ ζῶντος ζώου, ἰδίως ἡ ζωοτομία (Vivisection) πρὸς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς, ἡ περιτομὴ τῶν Ἰουδαίων κ.τ.λ.

IV. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος νομικὸν τι ἀγαθὸν δοθεῖσα συναίνεσις* πρὸς βλάβην αὐτοῦ ἀποκλείει τὸ παράνομον τῆς βλάβης μόνον τότε καὶ μόνον ἐπὶ τοσοῦτον, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ δημοσία ἔννομος τάξις παρεχώρησεν εἰς τὸν ἔχοντα τὸ νομικὸν τοῦτο ἀγαθὸν τὴν πρὸς διάθεσιν ἐξουσίαν, πρόκειται δὲ σοβαρὰ διάθεσις τούτου ἐνόσφ οὗτος ἔχει σῶας τὰς φρένας. Ἡ ἔννομος τάξις ἀποποιεῖται τὴν πρὸς διάθεσιν ἐξουσίαν, ὅταν ἀποδίδῃ εἰς τὸ ἐν λόγῳ νομικὸν ἀγαθὸν σπουδαιότητα

¹ Ἐνταῦθα ἀνήκει ἐπίσης τὸ τοῦ συζύγου δικαίωμα τοῦ φονεύειν τὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθέντα μοιχόν, ὅπερ ἐν τῇ Ποινικῇ Διατάξει Καρόλου τοῦ Ε'. 121 ρητῶς ἀναγνωρισθὲν ἐπικρατεῖ, — τοῦλάχιστον ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις, — περὶ τὰ τέλη ἀκόμη τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ Πρωσσία τῷ ἔτει 1721 ἐχορήγησε καὶ τῷ πατρὶ ἀκόμη τὸ δικαίωμα τοῦ φονεύειν τὴν μάχλον θυγατέρα καὶ τὸν διαφθορέα αὐτῆς.

² Ὁ *Oppenheim* ἀρνεῖται τὸ ἐπαγγελματικὸν δίκαιον καὶ ἀξιοῖ τὴν κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθίμων ἀναγνώρισιν τῶν ὑπὸ τινος ὅρου πρὸς ἱατρικοὺς σκοποὺς ἐπιχειρηθεισῶν πράξεων. Ἀλλὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρῶν τούτων στηρίζει οὗτος εἰς τὴν τριβὴν «συνετῶν ἱατρῶν». Τοῦτο εἶνε τὸ ἐπαγγελματικὸν δίκαιον κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου.

* Σ. Μ. Ὅρα ἀρθρ. 97—98 ἡμ. Π. Ν.

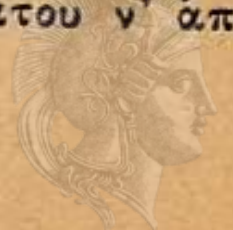
206 § 34. Αἱ λοιπαὶ περιπτώσεις καθ' ἃς ἀποκλείεται τὸ παράνομον.

ἐξικνουμένην ὑπεράνω τοῦ κατέχοντος αὐτὸ προσώπου. Πότε δ' ὑπάρχει ἡ περίπτωσις αὕτη, συνάγεται ἐκ τοῦ ὅλου συνδέσμου τῶν νομικῶν διατάξεων καὶ οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν συστατικῶν τῶν ἀδικημάτων στοιχείων. Ὅλως δ' ἐσφαλμένον εἶνε νὰ καθορίσωμεν ἐνταῦθα ἄνευ τῆς ἀκριβεστάτης ἐξετάσεως τοῦ ἰσχύοντος Δικαίου γενικὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς ἢ νὰ θελήσωμεν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον¹.

V. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος νομικόν τι ἀγαθὸν ἐπ' αὐτοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπιχειρηθεῖσα βλάβη ἔπρεπε κατ' ἀρχὴν νὰ κρίνηται ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ ὑπὸ τρίτου τῇ συναινέσει τοῦ βλαβέντος τελεσθεῖσα πρᾶξις. Διότι ἐνταῦθα καθὼς καὶ ἐκεῖ πρόκειται περὶ τῆς ἐννόμου σπουδαιότητος τῆς ἐκ τοῦ ἔχοντος τὸ δικαίωμα ἀπορρεούσης ἐξουσίας τοῦ διατιθέναι τοῦτο. Ἐν τούτοις ὁμῶς ὁ νόμος, ἐκ δευτερευόντων ἀγόμενος λόγων, ὥρισε τὰ ἐκεῖ ὅρια οὐσιωδῶς ἄλλοιᾶ ἢ ἐνταῦθα².

¹ Τοιοῦτοτρόπως ὁ φόνος, καὶ ἂν ἔτι ὁ φονευθεὶς ἀπῆτησε τοῦτον σοβαρῶς καὶ ρητῶς, ἐξακολουθεῖ νὰ ᾔηνε παράνομος, εἰ καὶ ἡπιώτερον τιμωρουμένη πρᾶξις (Π. Ν. § 216), ἐνῶ ἡ προσβολὴ τῆς γυναικείας περὶ τὸ φύλον τιμῆς, ὁ περιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, αἱ ἐπεμβάσεις εἰς ἀλλότρια περιουσιακὰ δίκαια κ.τ.τ. (ὑπὸ τινος προϋποθέσεως) ἀπόλλυσι τῇ συναινέσει τοῦ βλαβέντος τὴν παράνομον αὐτῶν ιδιότητα. Φιλονεικούμενον ἰδίᾳ εἶνε τὸ ζήτημα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σωματικὴν βλάβην. (Ὅρα περὶ τούτου κατωτέρω Εἰδικὸν Μέρος). Βέβαιον εἶνε, ὅτι τὰ συχνάκις ἐπικαλούμενα χωρία τῶν πηγῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου (Quia nulla injuria est, quae in volentem fit : l. 1 § 5 D 47, 10) ἔχουσιν ὅλως περιωρισμένην σημασίαν καὶ ὅτι ὁ κανὼν «Volenti non fit injuria» ἐν τῇ γενικότητι ταύτῃ καὶ διὰ τὸ ρωμαϊκὸν βεβαίως δίκαιον εἶνε ὡσαύτως ἀνυπόστατος. Ὁ ὑπὸ τοῦ Hess τεθεὶς κανὼν : «Sapienter volenti non fit injuria» περιέχει ἀναβολήν, οὐδεμίαν δὲ λύσιν τοῦ προβλήματος. Τὸ ζήτημα δύναται νὰ λυθῇ ἀποχρώντως μόνον ἐξ ἀπόψεως τοῦ ἰσχύοντος δικαίου· τοῦτο δὲ μεταλλάσσει συμφώνως πρὸς τὰς κατὰ κατὰ καιροὺς ιδέας. Εἰς τὸ μεσαιωνικὸν περὶ δικαίου αἴσθημα οὐδόλως ἀντέκειτο ὁ ἐνεχυρασμὸς τοῦ σώματος, τῆς ἐλευθερίας, τῆς τιμῆς («Schelmen-schelten») κ.τ.τ. Ἀρχαιότεραι δὲ νομοθεσίαι ἀπέκλειον ρητῶς τὴν ἐξέτασιν τῆς συναινέσεως. Οὕτως ἡ Theresiana ἄρθρ. 3 § 16 καὶ ἡ Αὐστρία 1852 § 4.

² Τὸ σπουδαιότατον παράδειγμα παρέχει τὸ τὴν σήμερον σχεδὸν γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ἀτιμώρητον τῆς αὐτοκτονίας. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον τιμωρεῖ τὴν πρὸς αὐτοκτονίαν ἀπόπειραν μόνον ὅταν αὕτη διαπράττεται ὑπὸ στρατιωτῶν (l. 6 § 7 D. 49, 16). Κατὰ τὸν γερμανικὸν μεσαιῶνα συνήθης ποινὴ τοῦ αὐτόχειρος εἶνε ἡ ἐπονείδιστος ταφή. (Τοῦτο ἴσχυε καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀκόμη μέχρι τοῦ 1882). Ἄν δ' ὁ αὐτόχειρ ἠθέλησε διὰ τοῦ θανάτου ν' ἀπο-

VI. Ἐνταῦθα μνημονευτέον ἐπίσης εἶνε καὶ τὸ ἄρθρον 22 ἐδ. 2 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἐπικρατείας νόμου ὡς καὶ ὁ § 12 τοῦ Π. Ν. Ταῦτα διατάσσουσι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπεριορίστου δημοσιότητος τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων καὶ τοιουτοτρόπως τῆς διαρκοῦς ἀλληλενεργείας μεταξὺ τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ καὶ τῆς γνώμης τῶν ἐκλογέων, ὅτι πιστῶς ἀληθεῖς (προφορικαὶ ἢ γραπταί) ἐκθέσεις α') περὶ συζητήσεων ἐν ταῖς δημοσίαις συνεδριάσεσι τοῦ κοινοβουλίου, β') περὶ συζητήσεως διαίτης τινὸς ἢ βουλῆς τινὸς πολιτείας εἰς τὸ κράτος ἀνηκούσης (ἐπίσης τῆς ἐγχωρίας συνε-

φύγη ποινὴν συνδεομένην μετὰ δημεύσεως τῆς περιουσίας, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀνάγκη εἶνε κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον (Π. Δ. Καρόλου τοῦ Ε' ἄρθρ. 135) νὰ χωρήσῃ ἡ δήμευσις καὶ μετὰ τὴν αὐτοχειρίαν. Τὸ κοινὸν δίκαιον ἐμμένει εἰς τὸν ἄτιμον ἐνταφιασμὸν τοῦ αὐτόχειρος καὶ εἰς τὴν αὐθαίρετον τιμώρησιν τῆς πρὸς αὐτοκτονίαν ἀποπείρας (Πρωσσία 1620) καὶ ὑποστηρίζεται ἐν τούτῳ ἀκόμη κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν φιλοσόφων τῆς σχολῆς τοῦ *Wolf*, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν *Soden*, *Wieland*, *Gmelin*, *Quistorp* καὶ ἄλλων. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν *Montesquieu* καὶ *Voltaire*, τῶν *Beccaria* καὶ *Hommel* ἐπέρχεται τὸ πρῶτον ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος μεταβολή τις τῶν ἰδεῶν. Ἐν τούτοις ὁ τῆς Ἰωσηφίνης Π. Κ. διακελεύει ἀκόμη νὰ ἀκαταχώννυται ὁ αὐτόχειρ ἐν τῇ γῇ ὑπὸ τοῦ δημίου καὶ ὀρίζει διὰ τὴν ἀπόπειραν πρὸς αὐτοκτονίαν φυλάκισιν μέχρι βελτιώσεως. Ἐν Πρωσσίᾳ, παρὰ τὴν γνωστὴν γνώμην Φρειδερίκου τοῦ II, ἡ πρὸς αὐτοχειρίαν ἀπόπειρα ἐκηρύχθη ἀτιμώρητος τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1796 (ὄρα ALR. 803—805). Ἀπὸ τοῦ βαυαρικοῦ δὲ Ποινικοῦ Κώδικος τοῦ ἔτους 1813 ἐξαφανίζεται βαθμηδὸν ἐκ τῶν κωδίκων ἡ κατὰ τῆς αὐτοκτονίας ἀπειλὴ ποινῆς. Ἐν Βρουσβίχῃ ὁμοῦς κατὰ τὸ ἔτος 1828 ἐξετελεῖτο ἀκόμη ὑπὸ τοῦ δημίου ἡ κατάχωσις (*Scholz Merkwürdige Strafrechtsfälle* 2 1841 σελ. 186). — Ἡ ἀπόπειρα τῆς αὐτοχειρίας εἶνε ἀκόμη ἀξιοποινος κατὰ τὸ σημερινὸν ἀγγλοαμερικανικὸν δίκαιον. Ἡθικὴ αὐτοσυργία καὶ συνέργεια ἡπειλήθη πολλάκις διὰ ποινῆς ἐν τοῖς γερμανικοῖς ἐγχωρίοις κώδιξι, τὴν σήμερον δ' ἀπειλεῖται διὰ ποινῆς ὡς αὐθυπόστατον ἀδίκημα ἐν Βέρνῃ, Οὐγγαρίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Ἰαπωνίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ρωσικῷ καὶ τῷ ἰσπανικῷ νομοσχεδίῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιδοκιμάζεται μὲν ὑπὸ τῶν *Berner* 94, v. *Meyer* 315, *Geyer* GS. 38 113, κατακρίνεται δὲ ὑπὸ τοῦ *Binding*, ὅστις, ἀνακριβῶς βεβαίως, θέλει νὰ τιμωρῇται ὡς φόβος ἢ πρὸς αὐτοχειρίαν παρακίνησις. Ὅρα τὴν ἐν Z 12 635 κριθεῖσαν πραγματείαν τοῦ *Geyer*. — Λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πρὸς τούτοις τὸν αὐτοακρωτηριασμόν, ὅστις ἐν τῷ Π. Ν. § 142 ὑπόκειται εἰς ποινὴν, καθὼς ματαίωσις τῆς πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὑποχρεώσεως. Ἡ βλάβη δὲ ἰδίων πραγμάτων δύναται νὰ ᾔνε ἀξιοποινος κατὰ τὸν § 304 Π. Ν.—καὶ ἡ διακινδύνευσις τῆς ἰδίας ζωῆς ἀπειλεῖται πολλάκις ἀστυνομικῶς.

λεύσεως τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης), εἶνε ἀπηλλαγμένοι πάσης εὐθύνης, συνεπῶς δὲ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν λεγομένην ἀντικειμενικὴν καταδίκωξιν ¹.

III. ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΩΣ ΥΠΑΙΤΙΑ ΠΡΑΞΙΣ

§ 35. ENNOIA KAI PROYPOΘEΣEΙΣ THΣ ENOXHΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, *Brunner* Rechtsgeschichte 2 533. *Liepmann* Die Entstehung des Schuldbegriffes Diss. 1891. *Kuhlenbeck* Der Schuldbegriff als Einheit von Wille und Vorstellung in ursachlicher Beziehung zum Verantwortlichkeitserfolg 1892. — *Janka* Die Grundlagen der Strafschuld 1885. Αἱ διάφοροι ἐργασίαι ὑπὸ *Post* (ἀνωτέρω εἰς τὸν § 2). *Huberti* Gottesfrieden und Landfrieden 1 131.

I. Ὅπως τὸ ἀδίκημα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οὕτω καὶ τὸ ἐγκληματικὸν ἄδικον εἶνε πράξις ὑπαιτία. Δέον οὐ μόνον ἀντικειμενικῶς νὰ ᾔηνε δυνατὴ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως τοῦ δράστου, ἀλλὰ καὶ ὑποκειμενικῶς νὰ ὑπάρχῃ ἡ συνάφεια ἐν τῇ ἐνοχῇ τοῦ δράστου. Ἐνοχὴ εἶνε ἡ εὐθύνη διὰ τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ δὴ ὡς πρὸς τὸ ποινικὸν δίκαιον πρόκειται ἀπλῶς περὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ δράστης ὑπέχει ποινικὴν εὐθύνην. Ἡ διὰ ταύτην ἐκφραζομένη συγχρόνως ἀποδοκιμασία, ἡ νομικὴ ἢ ἡ ἠθικὴ κρίσις περὶ τοῦ φαύλου τῆς πράξεως (*Merkel*) εἶνέ τι ὅλως δευτερεῦον ἀπέναντι τοῦ γεγονότος ἐκείνου καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέναντι τῆς ἐννόας αὐτῆς τῆς ἐνοχῆς. Κατὰ τὸ σημερινὸν δίκαιον, — πλὴν σποραδικῶν τινῶν ἐξαιρέσεων, — ἡ ἐνοχὴ προϋποτίθησιν διπλοῦν τι :

¹ Ἐφ' ὅσον τὸ Δίκαιον γνωρίζει ὁλοσχερῇ ἢ μερικῇ στερήσει τοῦ δικαίου, κατὰ τοσοῦτον αὕτη ἀποκλείει τὸ παράνομον πασῶν ἢ τινῶν προσβολῶν. Εἰς τὸ σημερινὸν δίκαιον τοιαύτη τις ἀντίληψις εἶνε παντελῶς ξένη. Ὁ ἄνευ ἀδείας φόνος τοῦ εἰς θάνατον καταδικασθέντος ἐγκληματίου, δν ἔτι οἱ *Feuerbach*, *Grolmann* καὶ ἄλλοι ᾔθελον νὰ τιμωρῇται ἡπιώτερον, ὑπόκειται εἰς τοὺς γενικοὺς κανόνας. Ἄλλως ἐσχέπτετο τὸ ἀρχαιότερον Δίκαιον. Ἀναμνησθῶμεν τῆς ρωμαϊκῆς *sacratio capitis*, τῆς γερμανικῆς στερήσεως τῆς εἰρήνης (*Friedlosigkeit*), τῆς προγραφῆς (*Oberacht*) τοῦ μεσαιωνικοῦ γερμανικοῦ δικαίου, τῆς τῶν ἀθιγγάνων ἀμοιρίας δικαίου κατὰ πολλοὺς νόμους τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐγχωρίους τοῦ 16ου αἰῶνος, τὴν ἀτιμίαν τῶν βλασφημῶν κατὰ τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις τοῦ Κράτους τοῦ 1548 καὶ 1577 κ.τ.λ.

1. Τὸ καταλογιστὸν τοῦ δρῶντος (κατωτέρω §§ 36, 37).

2. Τὸ καταλογιστὸν τοῦ ἀποτελέσματος¹. Τοῦτο δ' ὑπάρχει, α') ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα εἶχε προβλεφθῇ (δολία προαίρεσις, κατωτέρω §§ 38—40, β') ὅταν τὸ μὴ προβλεφθὲν ἀποτέλεσμα προβλεπτέον ἐτύγχανε (ἀμέλεια, κατωτέρω § 41).

II. Ὁ τὴν σήμερον εἰς ἡμᾶς αὐτονόητος φαινόμενος κανὼν, ὅτι ἡ ἐνοχὴ εἶνε γνῶρισμα τῆς ἐννοίας τοῦ ἀδικήματος, ὅτι οὐδεμία ποινὴ εἶνε δυνατὴ ἄνευ ἐνοχῆς, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς μέχρι τοῦ νῦν μικρᾶς τυχούσης προσοχῆς καὶ ἔν γε τῷ παρόντι μὴ ἀποτελεσθείσης ἔτι ἀναπτύξεως. Ἡ ἐννοια τοῦ ἀδίκου μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον προσλαμβάνει τὰ γνῶρισμα τῆς ἐνοχῆς. Ἐκ τῆς ἀκριβολόγου δ' ἐξετάσεως τῆς περὶ ἐνοχῆς διδασκαλίας μετράται ἡ πρόοδος τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου. Ὅπως δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν, ὅτι διὰ τὰ τῶν πατέρων ἁμαρτήματα δίκην δίδουσι τὰ τέκνα καὶ τὰ τούτων τέκνα, ὅπως ἐν ταῖς τραγωδίαις τῶν ἀρχαίων ἡ τυφλῶς κρατοῦσα εἰμαρμένη καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὁ νόμος τῆς κληρονομικότητος ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐνοχὴν, τοιοῦτοτρόπως ἐπίσης καὶ τὸ ἀρχαιότατον δίκαιον ὅλων τῶν λαῶν γνωρίζει ποινὴν ἄνευ ἐνοχῆς. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν θεοκρατικὸν δίκαιον ἡ τυχαία προσβολὴ τοῦ δικαίου ἐξεγείρει, ἀπαραλλάκτως ὥς καὶ ἡ ἐκ δολίας προαιρέσεως, τὴν δ' ἐξιλασμοῦ ἀποσοβουμένην ὀργὴν τῶν θεῶν, τὰ δὲ γερμανικὰ λαϊκὰ δίκαια γνωρίζουσι προσέτι τὸ καὶ εἰς τὰ γένη κληρονομούμενον ἄγος.

1. Τοῦτο ἀποδείκνυται πρὸ πάντων ἐν τῇ τοῦ καταλογισμοῦ ἐξετάσει. Τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον φαίνεται, ὅτι οὐδόλως ἐδίσταζε νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἄνηθον κλέπτην. Τὸ δὲ μεταγενέστερον ρωμαϊκὸν καθὼς καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον ἐμμένουσιν εἰς τὸ ἀτιμώρητον τοῦ *infans* (μέχρι τοῦ συμπληρωμένου 7ου ἔτους). Πλέον δὲ τῆς ἡλικίας ταύτης ἔχει χώραν ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τῶν *impuberes* ἐξέτασις τῆς κατ' ἰδίαν περιπτώσεως. Ὅρα *Pernice Labeo* I 206. Ἐν τοῖς γερμανικοῖς λαϊκοῖς δικαίοις ἀποκλείεται πολλάκις ἡ πληρωμὴ τοῦ ἐξιλαστηρίου χρήματος ἐπὶ προσβολῶν τοῦ δικαίου, ὑπὸ νεαρῶν προσώπων διαπραττομένων (*Schröder Rechtsgeschichte* 345). Αἱ δὲ σαξωνικαὶ πηγαὶ τοῦ ὀψιαιτέρου μεσαίωνος ἐπιτρέπουσιν, ὅπως ἀπέναντι

¹ Ὅθεν ὑπάρχουσι καὶ πράξεις τοῦ δεκτικοῦ καταλογισμοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες δὲν εἶνε ὑπαίτιοι.

παίδων ἐκπίπτῃ ἢ ἐγκληματικῇ τοῦλάχιστον ποινῇ (ὄρα λ. χ. Σαξωνικοῦ Κατόπτρου 2 65, 1). Ἡ Ποινικὴ Διάταξις Καρόλου τοῦ Ε'. ἄρθρ. 164 ἀποκλείει κατὰ νεαρῶν κλεπτῶν (κάτω τῶν 14 ἐτῶν) μόνον τὴν θανατικὴν ποινὴν, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκεινται ἰδιόζουσαι αἰτίαι—καὶ ἀναγνωρίζει τὸν κανόνα «*Malitia supplet aetatem*». Τὸ δ' ἄρθρον 179 παραπέμπει ἐν γένει εἰς τὴν συμβουλὴν τῶν νομομαθῶν, ὅταν οἱ ἀδικοπραγοῦντες τυγχάνωσι νέοι. Ἡ νομοθεσία καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ κοινοῦ δικαίου ταλαντεύονται, ἐμμένουσιν ὁμῶς κατὰ γενικὸν κανόνα σταθερῶς εἰς τὸ ἀτιμώρητον τῶν παίδων. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ πλειονότης τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ὑπὸ διάφορον ὁμῶς προσδιορισμὸν τοῦ ἐλάχιστου ὁρίου τῆς ἡλικίας. Τοῦ προσδιορισμοῦ ἐλάχιστου ὁρίου παρητήθη ἐντελῶς τὸ γαλλικὸν δίκαιον, ἵνα οὕτω εἰς ἐκάστην κατ' ἰδίαν περίπτωσιν καθορίζηται ἡ τοῦ διακρίνειν δύναμις τοῦ ἀδικοπραγήσαντος. Τοῦτο δ' ἠκολούθησεν ἡ Πρωσσία τῷ ἔτει 1851 καὶ ἡ Βαυαρία τῷ ἔτει 1861. Τούναντίον ὁ Π. Ν. ἐπανεστρεψε πάλιν εἰς τὴν ἐκδοχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ-κανονικοῦ δικαίου καὶ τοῦ κοινοῦ-γερμανικοῦ δικαίου. — Ἡ ἀναγνώρισις ὡσαύτως τῆς διανοητικῆς ἀσθενείας μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον προοδεύει. Περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ὄρα *Pernice Labeo* I 234. Σαξ. Κατόπτρου 3 3: «*Über rechten Thoren und über sinnlosen Mann soll man nicht richten*». Ἡ δὲ Ποινικὴ Διάταξις Καρόλου τοῦ Ε'. ἄρθρ. 179 παραπέμπει εἰς τὴν συμβουλὴν τῶν νομικῶν ἀναφορικῶς πρὸς ἐκεῖνον τὸν δράστην, ὅστις «*Jugend oder anderer Gebrechlichkeit halber wissentlich seiner Sinne nicht hätte*».

2. Πλειότερος ἔτι χρόνος παρήλθε μέχρις οὗ τὸ καταλογιστὸν τοῦ ἀποτελέσματος συναρμοσθῇ πρὸς τὴν ὑπαρξιν δολίας προαιρέσεως ἢ ἀμελείας. Τῷ ρωμαϊκῷ ποινικῷ δικαίῳ τὸ ἐξ ἀμελείας ἀδίκημα, ὡς τοιοῦτο, διετέλεσεν ἄγνωστον καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Εἰς τὴν εὐστοχὸν διαμόρφωσιν τῆς ἐκ τοῦ Ἀκουλίου νόμου *culpa* οὐδέν τι ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀντιτάσσεται αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ πολλαπλασιαζόμεναι ἀποπειραι, ὅπως ἡ ποινὴ ἐπιμετρηθῇ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐνοχὴν, οὐδαμῶς κωλύουσιν ἵνα ἡ *culpa* καὶ *casus* ἀφ' ἐνὸς καὶ *culpa* καὶ *impetus* ἀφ' ἐτέρου πρὸς ἄλληλα συγχυσθῶσι¹. Κατὰ τὸν γερ-

¹ *Pernice Labeo* 2 244. — Ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη παραδέχεται, ὅτι τὸ

μανικὸν μεσαίωνα ἐπὶ ἀμελείας («warlose» Σαξ. Κατόπτρου 2 38, ὅταν ὁ δράστης ἐνήργησεν «ane sinen dank») ἐκπίπτει ἡ ἐγκληματικὴ ποινὴ. Ἡ Π. Δ. Κ. τοῦ Ε'. ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἰταλικῆς ἐπιστήμης στηριζομένη, ἐν ἄρθρῳ 146 (ἀκολουθοῦσα τὴν l. 9 § 4 καὶ l. 11 pr. D. 9, 2) ἐξετάζει τὴν φύσιν τῆς ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκτονίας. Τὸ ἄρθρον δὲ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἄρθρα 136, 138 180, ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς τὸ κοινὸν δίκαιον περαιτέρω ἐργάζεται. Δι' ἕκαστον ἀδίκημα ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις, *dolus*. Ἐπὶ ἀμελείας δὲ πρόκειται ἐν *quasi—crimen*, τὸ ὁποῖον δύναται ἀπλῶς δι' αὐθαιρέτου ποινῆς νὰ τιμωρηθῇ. Τοιουτοτρόπως λ. χ. ἐτιμώρει ἡ Πρωσσία τῷ ἔτει 1620 καὶ ὁμοίως προσέτι ἡ Βαυαρία κατὰ τὸ ἔτος 1813. Οὕτω δ' ἡ *culpa* προήχθη εἰς γενικὸν τύπον ἐνοχῆς, χωρὶς ὅμως νὰ τύχη καθορισμοῦ τινος περὶ τὴν ἔννοιαν αὐτῆς. Καὶ σήμερον δ' ἔτι, ὡς θέλομεν ἶδει (κατωτέρω § 41), ἡ ἔννοια τοῦ ἐξ ἀμελείας ἀδικήματος, ἥτις ἐν τῇ γενικότητι αὐτῆς διετέλεσεν ὅλως ξένη εἰς τὰ ρωμανικὰ (*romanische*) δίκαια, δὲν εἶνε καθόλου σταθερά, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπόσπασις τῆς δολίας προαιρέσεως ἀπὸ τοῦ ἀορίστου, ἐν ἑαυτῷ δ' ἐμπερικλείοντος καὶ τὴν τοῦ παρανόμου ὑποκειμενικὴν ὄψιν *dolus malus* τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, μόλις ἤδη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐν μέρει ἐπιτυχούσα.

III. Τὸν κανόνα, ὅτι μόνον τὸ καταλογιστὸν ἀποτέλεσμα συνεπάγεται ποινικὴν εὐθύνην, διέρρηξε προσέτι διὰ σποραδικῶν ἐξαιρέσεων καὶ τὸ ἰσχύον τῆς Αὐτοκρατορίας δίκαιον.

Εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον, ὅτι αἱ πολλαὶ ἐν τοῖς ποινικοῖς προσθέτοις νόμοις ἀπαντῶσαι τεκμήρια τῆς ἐνοχῆς¹ δὲν δύναται νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὰς ἐξαιρέσεις ταύτας. Διότι ὅταν τὸ

μεταγενέστερον Ρωμαϊκὸν Δίκαιον διέκρινε ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας, ἐμπρησμοῦ, ἐλευθερώσεως φυλακισμένων, τὴν ἐξ ἀμελείας ἀπὸ τῆς ἐκ δολίας προαιρέσεως διάπραξιν ἀδικήματος. Ἐν τούτοις ὅμως αἱ πηγαὶ οὐδόλως δικαιολογοῦσι τὴν γνώμην ταύτην. *Binding* *Kulpose Verbrechen im Gem. Röm. Rechte* ? 1877. Ἐναντίος εἶνε ὁ *v. Meyer* 218.—Ἡ ἰδιότροπος γνώμη τοῦ *Binding* *Normen* 2 338, ὅτι ἡ *culpa lata* τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου σημαίνει δολίαν προαίρεσιν ἄνευ φαύλου ἐλατηρίου, ἀπεδείχθη ὡς μὴ ὀρθὴ ὑπὸ τῶν *Pernice*, *Windscheid*, *Dernburg* καὶ πολλῶν ἄλλων.

¹ Ὅρα *Binding* *Normen* 2 612. *Schmid* *Die Präsumtionen im deutschen Reichsstrafrecht*. Diss 1884. — Παραδείγματα παρέχουσιν ἐκτὸς τῶν

δίκαιον μέχρι τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου παραδέχεται τὴν ἐνοχὴν, — δολίαν προαίρεσιν ἢ ἀμέλειαν, — ὡς ἀποδεδειγμένην, ἴσως δὲ καὶ ἐπιβάλλη τὴν ἀνταπόδειξιν εἰς τὸν κατηγορούμενον, ἀναγνwrίζει τοιοῦτοτρόπως ὅτι, δολίας προαιρέσεως ἢ ἀμελείας μὴ ὑπαρχούσης, οὔτε εἶνε δυνατόν οὔτε πρέπει νὰ χωρήσῃ τιμωρία. Διὰ τῆς οθέσεως γεγονότος τινὸς ἰδιαζόντως ἴσα ἴσα τονίζεται ἡ ἐννομος σπουδαιότης αὐτοῦ.

Ἀναμφισβήτητον τοῦναντίον εἶνε ὅτι, ἂν μὴ ἐν αὐτῷ τῷ ποινικῷ νόμῳ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐν τισιν ὁμῶς προσθέτοις νόμοις ἀπαντῶσι διατάξεις, αἵτινες ἀδιαφόρως οἷασδὴποτε ὑπαιτιότητος προσαρμόζουσι τὴν ποινὴν εἰς τὴν ὑπαρξίν ἀπλῶς τοῦ ἐξ ἀντικειμένου σώματος τοῦ ἐγκλήματος¹. Τὸ φαινόμενον τοῦτο (τὰ δὴ λεγόμενα «τυπικὰ

τελωνειακῶν καὶ φορολογικῶν νόμων: ὁ νόμος, ὁ ἀφορῶν τὴν ἐθνικότητα τῶν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας πλοίων, τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1867 § 14, ὁ ἐμπορικὸς νόμος (ὑποτύπωσις τοῦ ἔτους 1884) § 249, ὁ νόμος περὶ τῆς ἐπιζωοτίας τῆς 21 Μαΐου 1878 § 3 ἐδ. 2, ὁ νόμος περὶ φόρου ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων τῆς 3 Ἰουλίου 1878 § 10 ἐδ. 3, ὁ νόμος περὶ τῶν ἐκ συμβολῆς ἐταιριῶν τῆς 1 Μαΐου 1889 §§ 142, 144. Ἰδιαζόντως σπουδαῖος καὶ ἐνδιαρῶν εἶναι ὁ περὶ τύπου νόμος τῆς 7 Μαΐου 1874 §§ 20 καὶ 21. Ὅρα περὶ τούτου κατωτέρω § 42.

¹ Ὅπως ἀναμφισβήτητον παράδειγμα παρέχει ὁ § 137 ἐδ. 1 τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ τελωνειακοῦ νόμου τῆς 3 Ἰουλίου 1869: «Ἡ ὑπαρξὶς τῶν ἐν λόγῳ ἀδικημάτων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κατ' αὐτῶν ποινῶν αἰτιολογεῖται ἐν ταῖς εἰς τὸν § 136 μνημονευθείσαις περιπτώσεσιν ἀπλῶς διὰ τῶν αὐτόθι ἐνδεικνυομένων γεγονότων». Ὅρα πρὸς τούτοις § 20 τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τοῦ οἶνοπνεύματος τῆς 24 Ἰουνίου 1887: Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀδικήματος τῆς καταχρήσεως τῶν ἐπὶ τῆς καταναλώσεως φόρων αἰτιολογεῖται ἐν ταῖς διὰ τῶν §§ 18 καὶ 19 μνημονευθείσαις περιπτώσεσιν διὰ τῶν αὐτόθι ἐνδεικνυομένων γεγονότων. Ἐὰν ὁμῶς κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας βεβαιωθῇ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαπραχθῇ κατάχρησις τις τῶν ἐπὶ τῆς καταναλώσεως φόρων ἢ ἂν δὲν βεβαιωθῇ ὅτι τοιαύτη τις ἐσκοπεῖτο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει χώραν χρηματικὴ μόνον ζημία κατὰ τὸ μέτρον τοῦ § 26». Ὁμοίως ἔχει καὶ ὁ § 46 τοῦ περὶ φορολογίας τοῦ σακχάρου νόμου τῆς 31 Μαΐου 1891.— Τὸ ἀνώτατον τῆς Ἐπικρατείας δικαστήριον διὰ σειρᾶς ἀποφάσεων ἀνεγνώρισε τὸ δυνατόν τῆς ὑπάρξεως ἀναιτίων ἀδικημάτων. Οὕτω λ.χ. 20 Νοεμβρίου 82 7 240 (νόμος περὶ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγματικῶν τῆς 10 Ἰουνίου 1869), 17 Ἀπριλίου 83 8 182 (πρωσιχὸν ἀνακτορικὸν διάταγμα=Kabinettsordre τῆς 10 Ἰανουαρίου 1824, ἀφορῶν τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων ἐπὶ τῆς πρὸς ζυθοποιίαν κατεργαζομένης κριθῆς=Maischbottichsteuer), 4 Ἰουνίου 83 8 390

ἀδικήματα=Formal delikten» εἶνε μὲν ἀξιόμεμπτον, ἀλλὰ δὲν δύναται τις καὶ ν' ἀρνηθῇ τοῦτο ¹.

Πρὸς τούτοις κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον ἐπιβάλλεται ἐπὶ τινων περιπτώσεων βαρυτέρα ποινή, ὅταν διὰ τινος καθ' ἑαυτὴν ὑπαιτίας πράξεως προξενῇται ἀνάτιον βαρύτερον ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου λοιπὸν ἡ βαρυτέρα ποινή ἐπιβάλλεται καὶ ὅταν ἀναφορικῶς πρὸς τὸ βαρύτερον ἀποτέλεσμα δὲν ὑπῆρχεν ἐκ μέρους τοῦ δράστου οὔτε δολία προαίρεσις οὔτε ἀμέλεια ².

καὶ 414 (πρωσικὸς περὶ φόρου οἰκοδομῶν νόμος τῆς 21 Μαΐου 1861, βαυαρικὸς περὶ φόρου ἐπὶ τῶν ἐνοικίων νόμος τῆς 15 Αὐγούστου 1828 καὶ 19 Μαΐου 1881, — πρὸς τούτοις v. *Bar* GS. 38 276 σημ. 2), 25 Μαΐου 86 14 145 (νόμος περὶ φόρου ἐπὶ τοῦ καπνοῦ τῆς 16 Ἰουλίου 1879), 7 Ἰανουαρίου 91 21 259 (νόμος περὶ φορολογίας τοῦ οἶνοπνεύματος τῆς 8 Ἰουλίου 1868).

¹ Διαφόρου γνώμης εἶνε οἱ *Binding* Normen 1 310, 2 616, *Lucas* (Φιλολ. εἰς τὸν § 38) 131. — Οἱ ὑπομνηματισταὶ θέλουσιν ἄνευ ἀποχρῶντός τινος λόγου νὰ παραδεχθῶσιν (ἐπὶ τῶν ἀπλῶν παραβάσεων καὶ τῶν παραλείψεων) ἀναλόγους περιπτώσεις καὶ ἐν τῷ Π. Ν. — Ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς γνώμης εἶνε οἱ *Hälschner* 1 258, *Olshausen* 4. κεφ. 2, *Rirkmeyer* Ursachenbegriff 53.

² Παραδείγματα : Π. Ν. §§ 118, 178, 220, 221, 224, 226, 227, 229, 239, 251, 307, 312, 314—316, 321—324, 326—328, 340 κ. ἄ. Νόμος περὶ ἐχρηκτικῶν ὑλῶν § 5 ἐδ. 2. Νόμος περὶ ἀπομακρύνσεως τῶν μiasματικῶν ὑλῶν τῆς 25 Φεβρουαρίου 1876 § 5. Νόμος περὶ τῶν τροφίμων §§ 12—14. Νόμος περὶ ἐπιζωοτίας § 4. — Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ ἐκπροσωπούμενη γνώμη εἶνε ἡ κοινῶς ἰσχύουσα. Ὑπὲρ αὐτῆς εἶνε σταθερὰ καὶ ἡ νομολογία τοῦ Ἀκυρωτικοῦ. Πρὸς τούτοις *Geyer* 2 143, v. *Meyer* 196, *Olshausen* 4. Κεφάλαιον 3, *Schütze* 270, σημ. 38, *Birkmeyer* Kausalzusammenhang 81, *Wahlberg* Z 2 207, v. *Rohland* Gefahr 55, *Landsberg* Kommisivdelikte 210, v. *Lilienthal* 35, *Look* (Φιλολ. εἰς τὸν § 28) 194. Τούναντίον ἀπαιτοῦσιν ἀμέλειαν τοῦ πράξαντος ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἐπελθὼν ἀποτέλεσμα οἱ *Berner* 520, *Binding* 1 366, *Hälschner* 1 326, 2 28, 819, *Schütze* 396 (ἀντιφάσκων πρὸς ἑαυτόν), *Baumgarten* Versuch 370, 378, *Max Berner* Ne bis in idem 10. Ὡσαύτως δὲ συμφωνοῦσι καὶ τὰ νομοσχέδια Αὐστρίας, Ρωσσίας καὶ Νορβηγίας. Ὁ *Löning* 46 παραδέχεται ἀνέλεγκτον ὑπόθεσιν ἐνοχῆς. Κατ' αὐτοῦ ὅρα *Schmid* Präsumptionen 74. — Κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐπακολουθήματος τῆς παλαιᾶς διδασκαλίας τοῦ *dolus indirectus* (προβλ. κατωτέρω § 38 σημ. 7).

§ 36. ΤΟ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΤΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. *Berner Grundlinien der Imputationslehre* 1843. *Bruck* Zur Lehre von der kriminalistischen Zurechnungsfähigkeit 1878. *Wahlberg* Gesammelte Schriften 1 1, 3 101.

I, Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐτονίσθη ἤδη, ὅτι τὸ κατὰ τὸ ποινικὸν δίκαιον καταλογιστόν οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως (ἀνωτέρω § 15 II). Ἐπιδεκτικὸς καταλογισμοῦ εἶνε πᾶς διανοητικῶς ὥριμος καὶ διανοητικῶς ὑγιὴς ἄνθρωπος. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ κατὰ τὸ ποινικὸν δίκαιον ὑπαιτιατοῦ (*Schuldfähigkeit*) θὰ στηριχθῇ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν καταστάσεων ἐκείνων, καθ' ἃς τὸ καταλογιστόν παρουσιάζεται ἐξαιρετικῶς ὡς ἀποκεκλεισμένον.

Ἄξιον ὁμῶς παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὅπως ἡ διανοητικὴ ὥριμότης ἐν ταῖς διαφόροις σφαίραις τῆς νομικῶς ἀδιαφόρου ἐνεργείας δὲν ἐπέρχεται κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ἀλλὰ δέον νὰ προηγηθῇ ἐδῶ μὲν μακροτέρα, ἐκεῖ δὲ βραχυτέρα ἀνάπτυξις, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἔννομος πρὸς ἐνέργειαν ἱκανότης ἐν ταῖς διαφόροις σφαίραις τοῦ δικαίου (δημοσίου δικαίου, ἀστικοῦ δικαίου, ποινικοῦ δικαίου) καὶ ἐν ταῖς ὑποδιαίρεσιν τούτων (οἰκογενειακοῦ δικαίου, κληρονομικοῦ δικαίου, ἐνοχικοῦ δικαίου) δὲν ἀποκτᾶται κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν τοῦ βίου σημεῖον. Καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ ὡσαύτως τοῦ ποινικοῦ δικαίου παρὰ τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἄλλοτε μὲν θεωρητέα ὡς ὑπάρχουσα, ἄλλοτε δ' ὡς ἐλλείπουσα, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς κατηγορίας ἀξιοποίνων πράξεων (λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν φόνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολιτικὰ ἀδικήματα).

Ἀνάγκη πρὸς τούτοις εἶνε νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὅπως ἐν τῇ σωματικῇ ὑγείᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ καταλογιστῷ ἄπειροι διαβαθμίσεις εἶνε δυναταί. Ἐρωτᾶται ἤδη : ὀφείλει ὁ νομοθέτης, ὅταν πρὸς τὴν ἀξιόποινον πράξιν συνδέῃ τὰς ποινικὰς συνεπείας, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς διαβαθμίσεις ταύτας ; Ἐσύγχυσαν τὸ ζήτημα, χαρκτηρίσαντες ὡς ἡλαττωμένον τὸ ὑπὲρ τὸ ἐλάχιστον μὲν μέτρον ἐξικνούμενον, ἀλλὰ τοῦ μέσου ὅρου ὑπολειπόμενον καταλογιστόν· τοιουτοτρόπως δὲ ἐπροκάλεσαν πολλάκις τὴν ἰδέαν, ὅτι πρόκειται περὶ διανοητικῆς καταστάσεως, ἣτις εἶνέ τι ὀλιγώ-

τερον τοῦ καταλογιστοῦ. Κατὰ τῆς καταφατικῆς περὶ τοῦ τεθέντος ζητήματος λύσεως διάκειται τὸ εὖρος τῶν ὀρίων τῶν ποινῶν τῶν ποινικῶν νόμων, ἰδίως δὲ τὸ ἐκτάκτως μικρὸν τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν μέτρου καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀελαφρυντικῶν περιστάσεων». Ὑπὲρ αὐτῆς ὁμῶς διάκειται ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου λίαν ἔτι διαδομένη καὶ βαθέως ἐρριζωμένη σύγχυσις, ἥτις καθίστησι κατεπειγόντως εὐκταίαν νομοθετικὴν τοῦ ζητήματος διακανόνισιν. Ἐν μιᾷ περιπτώσει, — ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς νεαροὺς ἐγκληματίας (Π. Ν. § 57), — ἔλαβεν ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ Π. Ν. ὑπ' ὄψιν τὸ «ἡλαττωμένον καταλογιστόν». Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἡπία τῆς παιδοκτονίας τιμώρησις (ὄρα εἰδικὸν μέρος) ἀνακτέα εἰς παρομοίαν τινα σκέψιν¹.

II. Ὅθεν ἡ ἡμετέρα ποινικὴ νομοθεσία ἐν πλήρει δικαίῳ δὲν ἀπέβλεψεν, ὅπως καθορίσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ καταλογιστοῦ. Τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τούτου κατέλιπεν εἰς τὰς προσπαθείας τῆς νομικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, ἡρκέσθη δὲ τοιοῦτοτρόπως νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν δικαστικὴν νομολογίαν ὁδηγητικὰ τινα μόνον σημεία.* Δὲν ἐξαντλεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ καταλογιστοῦ καὶ δὲν θέλει νὰ ἐξαντλήσῃ αὐτήν, ὅταν ἐδῶ μὲν (Π. Ν. § 51) ἐξαίρῃ τὴν ἀελευθέραν βούλησιν», ἐκεῖ δὲ (Π. Ν. §§ 56—58) τὴν «πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀξιοποίνου ἀπαιτουμένην ἐμπειρίαν»².

¹ Ἐν τῷ I. νομοσχεδίῳ τοῦ Π. Ν. τῆς Αὐτοκρατορίας ἔτυχεν τὸ ἡλαττωμένον καταλογιστόν ρητῆς ἀναγνωρίσεως, ὡς ἐπίσης εἶχον τοῦτο ἀποδεχθῇ καὶ πολλοὶ ἐγγύριοι γερμανικοὶ π. κώδικες. Ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἐν τοῖς ποινικοῖς κώδιξι τῆς Βέρνης, τοῦ Zug, ὡς καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὸ σπουδαιότατον εἶνε, νὰ μὴ παρορᾶται ἡ προστασία τῆς κοινωνίας ὑπεράνω τῆς ἐλαττώσεως τῆς ποινῆς, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ κοινῶς ἐπικινδύνων ἀτόμων. Ὅρα ἀνωτέρω § 14 II 4.

² Τὸ καταλογιστόν ὡς προϋπόθεσις τῆς ἐνοχῆς δέον, ὡς ὅλα τὰ νομικὰ σπουδαῖα συμβεβηκότα, νὰ καθορίζηται ἐξ ἐπαγγέλματος, — καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποδεικνύηται ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου. Ὅταν δ' ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ἡμφισβητήθῃ διαρκούσης τῆς συζητήσεως, δεῖται τότε αὕτη ρητοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει προσδιορισμοῦ (Π. Δ. § 266). Ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου χωρεῖ τότε μόνον, ὅταν πρόκηται περὶ νεαροῦ ἢ κωφαλάλου δράστου. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέον, — ἐν δεδομένη περιπτώσει καὶ διὰ προσθέτου ζητήματος, εἰς τοὺς ἐνόρκους ἀπευθυνόμενον, — νὰ καθορισθῇ ρητῶς καθ' ἀπάσας τὰς περιπτώσεις, ἂν ὁ δράστης κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως ἐκέκτητο τὸν ἀπαιτούμενον νοῦν πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀξιοποίνου αὐτῆς (Π. Ν. §§ 56—58).

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 81 ἡμ. Π. Ν. : «διὰ νὰ καταγνώσθῃ ποινὴ

III. Τὸ καταλογιστόν δέον νὰ ὑπῆρξε κατὰ τὴν τέλει τῆς πράξεως. Βραδύτερον χωροῦν ἀκαταλόγιστον δύναται νὰ ἐπισύρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ δικονομικὰς μόνον συνεπείας. Κρίσιμος ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε ἡ στιγμή ἐκείνη, καθ' ἣν ἐπεχειρήθη αὐτὴ ἡ αὐτοπροαίρετος σωματικὴ κίνησις (ἢ, ἐπὶ παρανόμου παραλείψεως, κρίσιμος εἶνε ἡ στιγμή καθ' ἣν ἔδει νὰ ἐπιχειρηθῇ αὕτη). Εἶνε δ' ἀδιάφορος ἡ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ πράξαντος ἐν τῇ στιγμή, καθ' ἣν τὸ ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται. Ὅστις ἐκ δολίας προαιρέσεως δηλητηριάζει πηγὴν τινα καὶ εἶτα μεθύσκειται, ὑπέχει εὐθύνην ὅταν, ἐν ᾧ οὗτος διατελεῖ ἐν τῇ καταστάσει τῆς πλήρους μέθης, τὰ ὑπὸ τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ περιληφθέντα πρόσωπα πίνουσιν ἐκ τῆς δηλητηριασθείσης πηγῆς. Ὅστις καταπείθει παράφρονά τινα πρὸς διάπραξιν ἀδικήματος, ἐνήργησεν ἐν καταστάσει καταλογιστοῦ καὶ ἂν ἔτι ὁ παράφρων διαπράττῃ τὸ ἀδίκημα ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἠθικὸς τῆς πράξεως αὐτουργὸς βαθέως ὑπνώττῃ.

Ἐφαρμόζοντες ἐπαχολούθως τὸν γενικὸν μόνον τοῦτον κανόνα, λύομεν τὸ περίφημον ζήτημα περὶ τῆς διαγνώσεως τῶν λεγομένων *actiones liberae in causa seu ad libertatem relatae** (περὶ τοῦ

ἐνεκεν ἀξιοτιμωρήτου πράξεως πρέπει νὰ δύναται νὰ καταλογισθῇ αὕτη εἰς τὸν πράξαντα». Ὁ δικαστὴς λοιπόν, στερούμενος εἰδικωτέρου τινὸς χαρακτηρισμοῦ τοῦ καταλογιστοῦ, ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ ἂν ὑπάρχῃ λόγος τις, ἐκ τῶν ρητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἀναγεγραμμένων, ἀποκλείων τοῦτο, ἐν ἧλλείψει δὲ τοιούτων νὰ καταλογίζῃ τότε τὴν πράξιν εἰς τὸν ἐκτελέσαντα αὐτὴν καὶ νὰ προβαίῃ εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀρμοζούσης ποινῆς. Τὸ τεκμήριον τοῦ καταλογιστοῦ ἐκμηδενίζεται ἀπέναντι τοῦ ἄρθρου τούτου.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 89 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. : «ὅστις ὑπαιτίως μετέστησεν ἑαυτὸν (*actiones liberae in causa seu ad libertatem relatae*) διὰ πότου ἢ ἄλλων μέσων ἀπὸ τῆς ἐπιδεκτικῆς καταλογισμοῦ καταστάσεως εἰς κατάστασιν συγχύσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦς (ἀδιαφόρως ἂν αὕτη εἶνε τελεία ἢ οὐ) τιμωρεῖται μὲ πλήρη μὲν ποινὴν ἐὰν ἡ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἐκτελεσθεῖσα πράξις ᾔνε ἢ μελετηθεῖσα, μὲ ἡλαττωμένην δέ, ἐὰν ἡ ἐκτελεσθεῖσα πράξις ᾔνε διάφορος τῆς μελετηθείσης». — Ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς ποινῆς δέον νὰ ἐνεργῇται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐπὶ ἐκείνης τῆς ποινῆς, ἣν ἐπισύρει ἡ ἐκτελεσθεῖσα πράξις καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ποινῆς, ἣν ᾔθελεν ἐπισύρει ἡ μελετηθεῖσα ἀλλὰ μὴ ἐκτελεσθεῖσα. Δύναται δ' ὁ δικαστὴς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ποινὴν μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸ εἶδος αὐτῆς (Κ. Ν. Κωστῆ : Ἑρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Π. Ν. Τόμ. Α'. σελ. 385). — Κατὰ τὸ ἄρθρον 90, ὅστις ἐξετέλεσεν

καταλογισμοῦ τῶν πράξεων τῶν ἐλευθέρων ἐν τῇ αἰτίᾳ). Πρόκεινται δ' αὖται, ὅταν διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως ἐπάγῃται ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἀκαταλογίστου παράνομόν τι ἀποτέλεσμα, ἐπροκλήθῃ ὅμως τοῦτο διὰ τινος ἐν τῇ καταστάσει τοῦ καταλογιστοῦ ἐπιχειρηθείσης ἐκ δολίας προαιρέσεως ἢ ἐξ ἀμελείας πράξεως (ἢ παραλείψεως). Παραδείγματα: ὁ σιδηροδρομικὸς φύλαξ μεθύσκειται ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μὴ διευθετήσῃ προσηκόντως τὴν γραμμὴν κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς ταχυπόρου ἀμαξοστοιχίας. Ἡ μήτηρ, ἣτις ἐγνώριζεν ὅτι τινάσσεται καθ' ὕπνου ἀνήσυχος ἔνθεν καὶ κεῖθεν, παραλαμβάνει ἐξ ἀμελείας τὸ τέκνον αὐτῆς εἰς τὴν ἰδίαν κλίνην καὶ ἀποπνίγει αὐτὸ καθ' ὕπνου. Ἰδίᾳ, — ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀποκλειστικῶς, — δύνανται νὰ διαπραχθῶσιν ὑπὸ τοιαύτην μορφήν ἀδικήματα ἐκ παραλείψεως, σπανιώτερον ἀδικήματα ἐξ ἀμελείας, σπανιώτατα δὲ καὶ ὡς ἀμφίβολοι δύνανται νὰ ᾔνεαί περιπτώσεις, καθ' ἃς τέλεσις ἀδικήματος ἐκ δολίας προαιρέσεως παρουσιάζεται ὡς *actio libera in causa*. Ἀλλ' ἀδύνατον καὶ τοῦτο δὲν εἶνε. Ὅσῳ καλῶς δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν παράφρονα ἢ τὸν μέθυσον ὡς μέσον πρὸς τοὺς ἡμετέρους σκοπούς, διότι παρ' αὐτοῖς, καίτοι παρὰ τὸν κανόνα, δὲν ἀποκλείεται ἡ διὰ παραστάσεων πρὸς ἀδίκημα κατὰπεισις, οὕτως ἐπίσης δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν καταστάσει πνευματικῆς διαταράξεως ἢ μέθης πρὸς ἐκτέλεσιν προσυνειλημμένων σχεδίων.

ἐγκληματικὴν τινὰ πράξιν ἐν καταστάσει συγχύσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοός, πάντα καταλογισμὸν ἀποκλείουσα, εἰς ἣν, ἂν καὶ ἱκανὸς νὰ προῖδῃ ὅτι δύναται ἐν τοιαύτῃ καταστάσει νὰ διαπράξῃ ἀδίκημα, μετέστησεν ἑαυτὸν ὑπαιτίως, ὁ τοιοῦτος τιμωρεῖται διὰ τῆς ποινῆς ἣν ᾔθελεν ἐπισύρει ἡ πράξις ἐξ ἀμελείας τελουμένη. — Τὴν ἐρμηνείαν τῶν δύο ἄνωτέρω περιμαχῆτων ἄρθρων ἐν σχέσει πρὸς τὰ 86 καὶ 87 καὶ τὰς κατὰ ταύτην διαφόρους γνώμας ἴδε ἐκτενέστερον ἐν ταῖς ἐπομέναις διατριβαῖς. Σταματίου Δ. Βάλβη: Περὶ καταλογισμοῦ τῆς πράξεως τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ αἰτίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1890. Θεοδώρου Σπ. Μαριολοπούλου: Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἄρθρου 87 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. (Ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας Σ. Κ. Μπαλάνου, τόμ. Β'). Ι. Α. Τυπάλδου: Περὶ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας καὶ ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 86 § 4, 89 καὶ 90 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. (Ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας, ἔτος Β'). Τιμ. Ε. Ἡλιοπούλου: Ἡ νέα Ἑρμηνεία τοῦ ἄρθρου 89 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. (Ἐν τῇ Θέμειδι, 31 Μαρτίου 1891).

Ὅταν λοιπὸν κατὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν ὑπάρχῃ αἰτιώδης συνάφεια καὶ ὑπαιτιότης ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ νομικὴ κρίσις οὐδεμίαν παρέχει περαιτέρω δυσκολίαν. Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν, — τοιαύτη δὲ δὲν εἶνε ἡ στιγμή τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλ' ἡ τῆς ὠθήσεως πρὸς ἐξέλιξιν τῆς αἰτιώδους ἀλύσεως, — ὑπῆρξε τὸ καταλογιστόν. Ἐν νηφαλίᾳ καταστάσει ὁ φύλαξ, ἐγρηγοροῦν ἢ μήτηρ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα. Πρὸς καταλογισμὸν λοιπὸν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου οὐδὲν ὑπάρχει τὸ κωλύον¹.

IV. Ἄνευ καταλογιστοῦ ἐνοχὴ καὶ συνεπῶς ἀδίκημα εἶνε τι ἀδύνατον. Ἐνεκα τούτου ἴσα ἴσα, — καὶ εἰς τὸν κανόνα τοῦτον δέον ἄνευ οὐδεμιᾶς τινος ἐξαιρέσεως νὰ ἐμμείνωμεν, — εἶνε ὡσαῦτως κατ' ἔννοιαν ἀδύνατος ἀξιόποινος συμμετοχὴ τρίτων προσώπων εἰς τὴν ὑπὸ τινος ἀκαταλογίστου γενομένην προσβολὴν τοῦ δικαίου. Τρίτῳ ὁμως πρόσωπα δύνανται ὡς αὐτουργοὶ νὰ ὑπέχωσιν εὐθύνην².

¹ Τὸ ζήτημα ἤδη ἀπὸ τοῦ *Bartolus* ἀπησχόλησε πολλάκις τὸ κοινὸν δίκαιον. Ἐντελῶς δὲ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας γίνεται ἀποδεκτὸν τὸ ἀξιόποινον, ἅτε τοῦ δόλου (*dolus*) μὴ ἀποκλειομένου. Ὅρα π.χ. *Engau* § 41. (Ἡ πραγματεία τοῦ *Thomasius* *De jure circa somnum et somnia* 1686 διεκρίθη διὰ τὴν λεπτομερῆ σὺτῆς περιπτώσεολογίαν). Ἡδὴ τὸ ἐγγώριον πρωσσικὸν δίκαιον τοῦ ἔτους 1620 ἀπειλεῖ, ὡς ὁ *Damhouder*, αὐθαίρετον ποινὴν κατὰ τοῦ φονέως ὑπνοβάτου, ἂν οὗτος ἐγίνωσκε τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως. — Ἡ πλουσία ὁμως ἐπὶ τοῦ ζητήματος φιλολογία ἀντιπαρέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸ τοῦ κρισιμωτέρου σημείου. Κατ' αὐτὴν ἡ παραδοχὴ τῆς αἰτιώδους συναφείας οὐδὲν ἔτι καὶ νῦν χορηγεῖ ἡμῖν δικαίωμα, ὅπως καταλογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὴν ὑπαιτιότητα. Ἀρκοῦνται δὲ συνήθως οἱ συγγραφεῖς νὰ συζητῶσι περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς αἰτιώδους συναφείας. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου ὅρα *Hälschner* 1 212 (ἀλλὰ μόνον ὑπὸ ἰδιόζούσας προϋποθέσεις), v. *Meyer* 191, *Olshausen* § 31 11, *Geyer* HH. 4 106, *Binding* Normen 2 195. Πρὸς τούτοις συμφωνεῖ τὸ Ἀκυρωτικόν, 8 Μαρτίου 92 22 413. Ἐναντίος εἶνε ὁ *Schütze* 193 καὶ ἄλλοι.

² Ὅρα κατωτέρω § 50. Τοῦτο ἰσχύει τόσον περὶ τῶν ἔνεκα τῆς νεαρᾶς ἡλικίας μὴ ἐπιδεκτικῶν ποινῆς ὅσον καὶ περὶ τῶν φρενοβλαβῶν. Τὸ Ἀκυρωτικὸν ἀνεγνώρισε μὲν τὸν κανόνα ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους (τελευταῖον 10 Ἰουνίου 90 21 14), ἡρνήθη δὲ τοῦτον ὡς πρὸς τοὺς πρώτους. Ὅρα κατωτέρω § 37 σημ. 2. Ὁ *Olshausen* (§§ 31 12, 33 4) θέλει κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις νὰ διακρίνῃ, ἂν ὁ δράστης ᾖ ἐν καταστάσει νὰ ἐνεργήσῃ

§ 37. ΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΤΑΛΟΓΙΣΤΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Εἰς τὸν § I. *Baumert* Zurechnungsfähigkeit und Bestrafung jugendlicher Personen 1877. *Thümmel* GS. 48 334, 401. Ὅρα ἄνωτέρω § 14 σημ. 4. — Εἰς τὸν § II. *Kirn* HG. 1 35, 2 209. Τὰ Ἑγχειρίδια τῆς ἱατροδικαστικῆς καὶ τῆς ψυχοπαθολογίας (ἄνωτέρω § 17 VIII 2). — Εἰς τὸν § III. *Schwartz* Die Bewusstlosigkeitszustände als Strafausschliessungsgründe 1878. — Ἀλκοολισμός : ὅρα εἰδικὸν μέρος (Π. Ν § 361, ἀριθ. 5).

Τὸ κατ'αλόγιστόν, ὡς ἡ ὁμαλὴ διανοητικὴ κατὰστασις τοῦ διανοητικῶς ὀρίμου καὶ διανοητικῶς ὑγιοῦς ἀτόμου, δὲν ὑπάρχει :

I. Ἐπὶ ἐλλείψεως διανοητικῆς ὀριμότητος. Αὕτη δὲ πάλιν διττὴν τινα δύναται νὰ ἔχῃ ἀφορμὴν :

1. Τὴν μὴ συμπληρωθεῖσαν ἔτι ἀνάπτυξιν, τὴν ἕνεκα τῆς ἀνῆθου ἡλικίας ἀτιμωρησίαν τοῦ ἀδικοπραγήσαντος.

Ὁ Π. Ν. τῆς Αὐτοκρατορίας ἐχάραξε χάριν τῆς δικαστικῆς κρίσεως διπλᾶ ἡλικίας ὅρια.

α') Τὴν παιδικὴν ἡλικίαν *. Μέχρι τοῦ 12 ἔτους συμπληρωμένου (Π. Ν. § 55) καθιέρωσεν ἀπόλυτον καὶ ἄνευ τινὸς ἐξαιρέσεως ἀκαταλόγιστον. Συνεπεία δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποκλείεται πᾶσα ποινικὴ ἀνάκρισις. Ὡς διοικητικὸν μόνον μέτρον ἐπιτρέπεται ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου τοῦ 1876 ὁ ἐγκλεισμός αὐτῶν εἰς παιδαγωγικὸν ἢ εἰς ἐπανορθωτικὸν κατὰστημα, ἂν ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας ἀρχὴ ἐθεβαίωσε τὴν διάπραξιν ἀξιοποίνου τινος πράξεως καὶ ἐθεώρησε τὸν ἐγκλεισμόν ὡς ἐπιτρεπόμενον ¹. Τὰ ἐποπτεύοντα δ' αὐτῶν πρόσωπα (ὡς καὶ τρίτα πρόσωπα) δύνανται νὰ ὑπέχωσιν εὐθύνην ὡς αὐτουργοὶ ἢ κατὰ τὸν Π. Ν. § 361 ἀριθ. 9 ἕνεκα παραλειφθείσης ἐπιτηρή-

μετὰ τῆς κατὰ τὸ ποινικὸν δίκαιον ἀπαιτουμένης δολίας προαιρέσεως. Ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως παραγνωρίζεται ἡ νομολογιακὴ τοῦ καταλόγιστοῦ σπουδαιότης. Ἡ δ' ἐν τῇ κατ' ἰδίαν περιπτώσει διάκρισις τυγχάνει ὡς πρὸς τὸν διανοητικῶς ἀσθενῆ ξένη εἰς τὸν νόμον.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 82 ἡμ. Π. Ν. δὲν δύναται ἡ πρᾶξις νὰ θεωρηθῇ καταλογιστέα εἰς παιᾶς μὴ συμπληρώσαντας τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι σωφρονίζονται κατ' οἶκον ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν προστατῶν, τῆς ἀστυνομίας συνεργούσης καὶ ἐπιτηρούσης.

¹ Πρωσικὸς νόμος τῆς 13 Μαρτίου 1878, ἀφορῶν τὸν ἐγκλεισμόν παρημελημένων παιδίων.

σεως, οὐδέποτε ὁμῶς ὡς συναίτιοι, — διότι οὐδὲν ἀδίκημα ¹ πρόκειται.

6') Τὴν νεαρὰν ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους συμπεπληρωμένου μέχρι τοῦ 18ου ἔτους συμπεπληρωμένου*. Ἐν πάσῃ κατ' ἰδίαν περιπτώσει ἔχει χώραν ἐξέτασις τοῦ καταλογιστοῦ ἐν γένει, ἰδίως δὲ τῆς πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀξιοποίνου τοῦ διαπραχθέντος ἀδικήματος ἀπαιτουμένης ἐμπειρίας : (ἡ τελευταία αὕτη δεὸν ρητῶς νὰ καθορισθῇ καὶ ἐν δεδομένη περιπτώσει διὰ τὸν ἐνόρκων = Π. Δ. § 298). Ὅφειλομεν δὲ νὰ προσέχωμεν εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου γνῶσις τοῦ ἀξιοποίνου (οὔτε συνείδησις τοῦ παρανόμου), ἀλλ' ἡ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς γνώσεως ταύτης ἀπαιτουμένη ὠριμότης, τὸ «discernement» τοῦ Code pénal, ἡ «δύναμις τοῦ διακρίνειν» τοῦ πρωσσικοῦ Π. Ν. Καὶ δὴ δεὸν νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐμπειρία ἐκείνη, ἥτις ἀπαιτεῖται πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀξιοποίνου τοῦ διαπραχθέντος εἵδους ἀδικήματος ¹. Δύναται αὕτη ν' ἀποκτηθῇ μὲν ἀναφορικῶς πρὸς ἀδι-

¹ Σύμφωναι εἶνε οἱ Geyer 1 137, Hälschner 1 223, v. Meyer 227, Merkel 56, v. Kries Z 8 10, ὁ αὐτὸς Lehrbuch 10, Glaser 2 196 σημ. 4, Birkmeyer Teilnahme 158, 269, Kohler Studien 1 114, Bennecke 138. Ἐναντίοι εἶνε οἱ Schütze GA. 21 164, Herzog ἐπανελημμένως, τελευταῖον ἐν GS. 38 342, ὡς καὶ, ἐπόμενον τῇ προτέρᾳ πρωσσικῇ νομολογίᾳ, Ἀκυρωτικὸν 12 Ἀπριλίου 82 6 187 καὶ 6 Ἰουνίου 82 6 336, Ziebarth 341, Borchert Strafrechtliche Verantwortlichkeit für Handlungen dritter σελ. 24, Bünger Z 8 579, van Calker Befehl 36. Περὶ τοῦ Olshausen ὅρα ἄνωτέρω § 36 σημ. 4.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 83 ἡμ. Π. Ν. ὁ ἔχων τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας συμπεπληρωμένον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ δέκατον τέταρτον, δύναται ν' ἀθωωθῇ παρὰ τοῦ δικαστηρίου, ἂν ἀποφασισθῇ ὅτι ἐνήργησεν ἄνευ διακρίσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διατάσσεται ἡ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ εἰς τοὺς ἰδίους γονεῖς ἢ ὁ ἐγκλεισμὸς αὐτοῦ εἰς ἐπανορθωτικόν τι κατάστημα, οὐχὶ ὁμῶς πέραν τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους συμπεπληρωμένου. Ἐὰν ὁμῶς ἀποδειχθῇ, ὅτι οὗτος ἐνήργησε μετὰ διακρίσεως, τότε τιμωρεῖται διὰ ποινῆς ἡπιωτέρας τῆς συνήθως κατὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τελεσθείσης πράξεως ἐπιβαλλομένης, ἥτοι (ἄρθρ. 84) ἀντὶ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἢ τοῦ διὰ βίου δεσμῶν ἢ ποινῇ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, ἀντὶ τῶν προσκαίρων δεσμῶν ἢ εἰρκτῆς, ἀντὶ τῆς εἰρκτῆς ἢ φυλάχσεως καὶ ἀντὶ τῆς φυλαχίσεως κράτησις μέχρι τριῶν μηνῶν. Ἡ κράτησις δέ, ἡ χρηματικὴ ποινὴ καὶ τὸ πρόστιμον ἐλαττοῦνται κατὰ τὸ ἡμισυ τῆς παρὰ τοῦ νόμου ὠρισμένης ποινῆς. — Ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους καὶ ἄνω δὲν χωρεῖ διὰ τοὺς ἄνωτέρω λόγους μετρίασις τῆς ποινῆς.

κήματα κατὰ τῆς περιουσίας, νὰ λείπη δὲ τοῦναντίον ἀναφορικῶς πρὸς πολιτικὰ ἀδικήματα. Παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν δ' ἐμπειρίαν δυνατὸν τὸ καταλογιστὸν ν' ἀποκλείηται δι' ἄλλον τινὰ λόγον, οἷον μέθης ἕνεκα.

α') Ἐν λείπῃ ἡ ἱκανότης, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπακολουθεῖ ἀθώωσις (Π. Ν. § 56). Ἐν τῇ ἀποφάσει δύναται νὰ διαταχθῇ ὁ ἐγκλεισμός εἰς ἐκπαιδευτικὸν ἢ ἐπανορθωτικὸν κατάστημα. Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τρίτα πρόσωπα ἰσχύει τὸ ἀνωτέρω ὑπὸ τὸ α λεχθέν.

β') Ἐπιβεβαιωθέντος τοῦ καταλογιστοῦ, χωρεῖ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ «ἡλαττωμένον καταλογιστὸν» καταβιβασμός τῶν συνήθων ὀρίων τῆς ποινῆς (Π. Ν. § 57, ὅρα κατωτέρω § 70 I) *.

3. Τὴν παρακωλυθεῖσαν ἀνάπτυξιν. Τὴν κωφάλαλίαν. *

Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέον τὸ καταλογιστὸν ἐν γένει, ἰδίως ἢ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀξιοποίνου τῆς τελεσθείσης πράξεως ἀπαιτουμένη ἐμπειρία, νὰ ἐξετάζωνται ἐν ἐκάστη εἰδικῇ περιπτώσει, ἢ τελευταία δὲ ρητῶς καὶ νὰ καθορίζηται (Π. Ν. § 58). Ὑπάρχοντος ὅμως

* Κατὰ τὸν § 50 τοῦ Στρατ. Π. Ν.,—ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 17 ἔτους τῆς ἡλικίας ἀρχομένην ἱκανότητα τοῦ φέρειν ὅπλα,—ἡ ἡλικία τοῦ ἀδικοπραγήσαντος οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροὴν εἰς τὴν τιμωρίαν στρατιωτικῶν κακουργημάτων καὶ πλημμελημάτων. Ὅρα *Hecker* 104.

* Ἰδιαιτέρα διέταξις ἐν § 173 (κατωτέρω § 43 σημ. 2). Ἡ τὴν δόσιν τοῦ ὄρκου κωλύουσα μικρὰ ἡλικία προσδιορίζεται διὰ τῶν δικονομικῶν διατάξεων. — Ἡ ἀνηλικότης δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἄλλως ἔχει ἐν τῷ αὐστριακῷ καὶ ἐν τῷ οὐγγρικῷ δικαίῳ, ἅτινα μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους ἀποκλείουσι τὴν τε θανατικὴν ποινὴν καὶ τὴν ἰσόβιον στερητικὴν τῆς ἐλευθερίας ποινὴν, ὡς καὶ ἐν τῷ ρωσικῷ νομοσχεδίῳ.—Ἐπίσης καὶ τὸ γῆρας δὲν ἀποτελεῖ κατὰ τὸ ἰσχυρὸν δίκαιον ἐλαφρυντικὸν λόγον, ἐν ᾧ ὡς τοιοῦτος ἀπαντᾷ ἐν τῷ κοινῷ γερμανικῷ δικαίῳ τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅπως τελευταῖον καὶ ἐν τῷ ρωσικῷ νομοσχεδίῳ. Τὸ τελευταῖον νομοσχέδιον παρεδέχθη ὡσαύτως καὶ τὸ γυναικεῖον φύλον μεταξὺ τῶν ἐλαφρυντικῶν λόγων.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 88 ἡμ. Π. Ν. οἱ ἱκανῶς δεδιδαγμένοι κωφάλαλοι, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἔχωσι συναισθήσιν τῶν συνεπειῶν καὶ τοῦ ἀξιοποίνου τῶν πράξεων αὐτῶν ἐξομοιοῦνται πρὸς τοὺς παῖδας, ὅσοι συνεπλήρωσαν μὲν τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δέκατον τέταρτον. Ὅθεν τιμωροῦνται οὗτοι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 84, ἐλαττουμένης ἔτι μᾶλλον τῆς ποινῆς κατὰ τὸ ἄρθρ. 87, ἂν ἡ χρῆσις τοῦ λογικοῦ αὐτῶν ἀποδεικνύηται οὐσιωδῶς διατεταραγμένη. Ἐὰν ὅμως οὐδεμιᾶς οὗτοι ἔτυχον διδασχῆς, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ πράξεις αὐτῶν θεωροῦνται ἐντελῶς ἀκαταλόγιστοι.

καταλογιστοῦ δὲν χωρεῖ ἐλάττωσίς τις τῶν ὀρίων τῆς ποινῆς, εἰ καὶ ἐνταῦθα ἔδει ἀναμφιβόλως νὰ ἐνδεικνύηται τοιαύτη¹.

Ἐπειδὴ ὁ νόμος ὁμιλεῖ ρητῶς μόνον περὶ κωφάλαλων, αἱ διατάξεις αὗται δὲν εἶνε ἐφαρμοστέαι ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων παρακωλυθείσης ἀναπτύξεως (οἷον ἐπὶ ἀμβλυνοίας, ἐπὶ τῶν εἰς ἀγρίας φυλάς ἀνηκόντων, ἐπὶ τῶν ἐν παντελεῖ ἀπομονώσει ἀναπτυχθέντων ἀνθρώπων κ.τ.λ.)². Ἐν τούτοις δυνατὸν ἐπὶ τούτων νὰ ἰσχύῃ ὁ § 51 τοῦ Π. Ν.

Π. Ἐπὶ ἐλλείψεως διανοητικῆς ὑγείας.*

Ἐπὶ τῇ βάσει γνωμοδοτήσεων εἰδημόνων ἀνδρῶν ὀρίζει ὁ § 51 τοῦ Π. Ν. τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅτι :

«Δὲν ὑπάρχει ἀξιόποινος πρᾶξις, ὅταν ὁ πράξας κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως τῆς πράξεως διετέλῃ ἐν καταστάσει ἀναισθησίας ἢ ἀσθενικῆς διαταράξεως τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας,

¹ Ἐκεῖνος μόνον εἶνε κωφάλαλος, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, ὅστις ἐκ γενετῆς ἢ ἐκ μικρᾶς νηπιακῆς ἡλικίας ἐκωλύθη ἔνεκα τοῦ ἐλαττώματος τούτου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. — Ἡ Ἰαπωνία ἀπαλλάσσει πάσης ποινῆς τοὺς κωφάλαλους. Ἡ Ἰταλία ἔχει λεπτομερεῖς περὶ τούτου διατάξεις.

² Ἐναντίοι εἶνε οἱ *Binding* 1 221, *Hälschner* 1 224, *v. Meyer* 188, *v. Wächter* 133, *v. Lilienthal* 41. Σύμφωνοι εἶνε οἱ *Geyer* 1 103, *Olshausen* § 81 10, *Merkel* HH. 2 82.

* Σ. Μ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 86 τοῦ ἡμετέρου Π. Ν. ἀκαταλόγιστοι θεωροῦνται αἱ πράξεις ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν ἐστεροῦντο τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Ὡς αἷτια δὲ τῆς στερήσεως ταύτης τοῦ λογικοῦ ὀρίζονται ἡ μανία, ἡ καθολικὴ ἢ μερικὴ παραφροσύνη καὶ ἐν γένει πᾶσα τοῦ νοός βλάβη ἢ ψυχικὴ ἀσθένεια, ἀποκλείουσα τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ. Ἐπίσης ὡς λόγοι τὸν καταλογισμόν ἀποκλείοντες θεωροῦνται ἡ βλακεία, ἡ ἐκ τοῦ γήρατος ἐπερχομένη ἐξασθένησις τῶν διανοητικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἀναίτιος σύγχυσις (§ 4) τῶν αἰσθήσεων ἢ τοῦ νοός, καθ' ἣν δὲν ἡδύνατό τις νὰ ἔχῃ συναίσθησιν οὔτε τῆς πράξεως οὔτε τοῦ ἀξιοποίνου αὐτῆς. Ποικίλα δὲ δύνανται νὰ ᾔνε τὰ τῆς ἀναιτίου συγχύσεως τῶν αἰσθήσεων αἷτια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀναίτιος μέθη καταλέγεται. Ὑπάρχει δ' ἀναίτιος μέθη, ὅταν αὕτη ἐπῆλθε παρὰ τῷ ἀδικοπραγήσαντι ἄνευ ὑπαιτιότητος καὶ ἐξ ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως αὐτοῦ λόγων.

Ἐὰν ὁμως ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων δὲν ἐπέλθῃ μὲν τέλειος ἀποκλεισμός τῆς ἐνεργείας τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' οὐσιώδης διατάραξις καὶ ἐλάττωσις τούτου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἄρθρον 87 ὀρίζει, ὅτι πρέπει νὰ καταγιγνώσκηται μικροτέρα τις παρὰ τὴν ἔννομον ποινή, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 40 καὶ 50 περὶ τῆς ἐπὶ ἀποπείρας ἐφαρμοστέας ποινῆς,

ἐνεκα τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθέρα αὐτοῦ βούλησις ἀποκεκλεισμένη ἐτύγχανεν».

Ὁ ὅρος «ἀσθενικὴ διατάραξις τῆς διανοητικῆς λειτουργίας» ἐξελέγη, ὅπως συμπεριλάβῃ οὐ μόνον τὰς κυρίως λεγομένας πνευματικὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακωλυθεῖσαν ἀνάπτυξιν ταύτης (ἡλιθιότητα) καὶ τοὺς διανοητικοὺς ἐκφυλισμούς, πρὸς τοῦτοις δὲ σωματικὰς ἀσθενείας ὑπὸ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν, αἵτινες συνδέονται μετὰ διανοητικῶν διαταράξεων (πυρετικὰ παραληρήματα, νευρικαὶ ἀσθένειαι), — καὶ τέλος παροδικὰς διαταράξεις τῆς διανοητικῆς λειτουργίας (καταστάσεις δηλητηριάσεως κ.τ.λ.). Ὅπως ὅμως οὐχὶ πᾶσα διατάραξις τῆς πλήρους σωματικῆς υἰγείας δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀσθένεια, οὕτως ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται τὸ καταλογιστὸν διὰ πάσης διαταράξεως τῆς διανοητικῆς λειτουργίας. Τὸ ἐλάχιστον μέτρον, ἐν ᾧ δέον ἐν γένει τὸ δίκαιον ν' ἀρκῆται, ἀποτελεῖ ὡσαύτως ἐνταῦθα τὸ κατώτερον ὄριον. Ἐνεκα τούτου ὁ § 51 Π. Ν. ἀπαιτεῖ, ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα μίαν μόνον ἀπλῶς ὄψιν ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ καταλογιστοῦ ἰδίως (οὐχὶ ὅμως καὶ ἀποκλειστικῶς) τονίζων, τοιαύτην τινὰ κατάστασιν ἐνεκα τῆς ὁποίας «ἀποκλείεται ἡ ἐλευθέρα βούλησις τοῦ δράστου». Ἡ τελευταία δ' αὕτη σημαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδὲν πλέον ἢ τὸν συνήθη διὰ παραστάσεων προσδιορισμὸν τῆς βουλήσεως.

Ἡ ἑκθεσις τῶν καθ' ἕκαστα μορφῶν «ἀσθενικῆς διαταράξεως τῆς διανοητικῆς λειτουργίας» δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, — εἰ καὶ ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη δέον νὰ γινώσκῃ ταύτας ἀκριβῶς ἵνα, ὅπου ἀνάγκη παρίσταται, ζητῇ τὴν συμβουλὴν τῶν εἰδημόνων. Ἐν τούτοις μνημονευτέον εἶνε τὸ ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν βίου ἀπορρέον διπλοῦν πόρισμα : ἀφ' ἑνὸς μὲν, ὅτι ἐπιτήδεια πρὸς ἄρσιν τοῦ καταλογισμοῦ εἶνε διαταράξεις οὐ μόνον τοῦ παραστατικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τῶν αἰσθήσεων (ὡς αἱ παρὰ φύσιν γεννητικαὶ ἐπιθυμίαι) καὶ τῶν ὁρέξεων (ὡς ἡ λεγομένη παραδοξία τῆς βουλήσεως), — ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι πᾶσα διατάραξις ἄπτεται ὁλοκλήρου τοῦ πνευματικοῦ βίου, — ὅτι συνεπῶς δὲν εἶνε δυνατὰ μερικαὶ διαταράξεις, ἐν ᾧ κατὰ τὰ λοιπὰ ἀκεραία παραμένει ἡ διάνοια. Συνεπῶς ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη παρητήθη τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων μονομανιῶν, ὡς ἐκφυλίσεων τῶν ὁρέξεων ἐπὶ πλή-

ρους διαυγείας τῆς διανοίας καὶ θεωρεῖ ταύτας ὡς μερικὰς ἐμφανίσεις καθολικῆς ἀσθενείας τοῦ πνεύματος. Ὡσαύτως ἡ «ἠθικὴ παραφροσύνη» (moral insanity) συνδέεται πάντοτε μετὰ τινων ἐπισκοτίσεων τῶν παραστάσεων ὡς καὶ τινος ἐξαμβλύνσεως τῶν αἰσθήσεων, συνεπῶς δὲ ὀρθότερον εἶνε νὰ δεχθῶμεν ταύτην ὡς μορφὴν τινὰ τῆς ἀμβλυνοίας.

Ἐὰν διὰ τῆς ὑπὸ εἰδημόνων βεβαιωθείσης διανοητικῆς διαταράξεως ἀποκλείηται ἢ οὐ τὸ καταλογιστόν, περὶ τούτου ἀποφασίζει ὁ δικαστής, ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, μετ' ἰδίαν ἐξέτασιν καὶ ὑπὸ ἰδίαν αὐτοῦ εὐθύνην. Ἡ ἱατρικὴ γνωμοδότησις δὲν δεσμεύει, οὐδὲ προφυλάττει αὐτόν. Ἄν ὁ ἕνεκα ἐλλιποῦς καταλογιστοῦ ἀθωωθείς διανοητικῶς ἀσθενὴς εἶνε κοινῶς ἐπικίνδυνος, ἔδει τότε νὰ λαμβάνηται φροντίς περὶ ἐγκλεισμοῦ αὐτοῦ, τὴν κοινωνίαν ἀσφαλίζοντος (ὄρα ἀνωτέρω § 14 II 4).

III. Ἄλλ' ἐπίσης καὶ τὸ ψυχικὸν σύστημα τοῦ διανοητικῶς ὠρίμου καὶ διανοητικῶς ὑγιοῦς ἀνθρώπου ὑπόκειται εἰς κλονισμούς, οἵτινες, εἰ καὶ ἐπὶ φυσιολογικῆς βάσεως στηρίζόμεναι, ἐν τούτοις δύνανται ν' ἀποκλείσωσι τὸ καταλογιστόν, δι' ἀπαρατηρήτων δὲ μεταπτώσεων ἄγουσιν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν παθολογικὴν σφαῖραν. Ὁ Π. Ν. χαρακτηρίζει ταύτας ἐν § 51 ὡς καταστάσεις «ἀναισθησίας». Ἀκριβέστερον ἐξηγούμεθα, ὁμιλοῦντες περὶ ἐπιτεταμένης ἐπισκοτίσεως ἢ ἄρσεως τῆς συνειδήσεως, δι' ἧς ὁ συνήθης διὰ τῶν παραστάσεων προσδιορισμὸς τῆς βουλήσεως ὡς διατεταραγμένος παρουσιάζεται. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν ἡ λειποθυμία, ὁ ὕπνος, ἡ ἐξ ὕπνου σκοτοδίνη, ἡ δι' ὕπνωτισμοῦ ὑποβολή, ἡ μέθη¹.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000005560

¹ Κατὰ τὸν Στρατ. Π. Ν. § 49 (ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ἐν τῷ κοινῷ δικαίῳ) ἐπὶ ἀξιοποίνων πράξεων κατὰ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ὡς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ὑπηρεσίας τελεσθεισῶν ἀξιοποίνων πράξεων ἡ ὑπαιτία αὐτομέθης τοῦ ἀδικοπραγήσαντος οὐδένα ἀποτελεῖ ἐλαφρυντικὸν λόγον. Ὅρα πρὸς τούτοις Hecker 100, 106.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Ἐν σελ. 163 στίχ. 13 ἀντὶ : πλέον τῶν 150 ἀνάγν. μέχρι τῶν 150 μαρκῶν μαρκῶν							
»	165	»	24	»	Ὡς ποινή ἐπίσης παρίσταται	»	Ὡς ποινή ἐπίσης δὲν παρίσταται
»	167	»	15	»	ἄνευ ἐνεργείας τῆς βουλήσεως	»	ἄνευ πραγματώσεως τῆς βουλήσεως
»	168	»	16	»	σύμφωνα παραδό- σεως	»	σύμφωνα προμηθείας
»	172	»	1	»	δι' ἐνεργείας τῆς βουλήσεως	»	διὰ πραγματώσεως τῆς βουλήσεως
»	»	»	15	»	τοῦ ὀρεχθέντος ἀ- ποτελέσματος	»	τοῦ ὀρεκτοῦ ἀποτελέσμα- τος
»	172	»	37	»	περὶ ἐσκεμμένης προθέσεως	»	περὶ ἐσκεμμένης προθέ- σεως=δόλου
»	173	»	8	»	τὴν ἔννοιαν τῆς προθέσεως	»	τὴν ἔννοιαν τῆς προθέ- σεως=δόλου
»	189	»	12	»	διαγράφεται πραγ- μάτευσις	»	διαγράφεται μεταχειρίσις
»	190	»	26	»	διεξοδικωτέρα πρα- γματεύσει	»	διεξοδικωτέρα ἐξετάσει
»	191	»	10	»	Καὶ τοῦτο	»	Καὶ οὗτος
»	192	»	29	»	ἀντικείμενον πραγ- ματεύσεως	»	ἀντικείμενον πραγματείας
»	211	»	25	»	αἱ πολλάί ... ἀπαν- τῶσαι τεκμήρια	»	τὰ πολλά ... ἀπαντῶντα τεκμήρια
»	212	»	6	»	διὰ τῆς ὁθέσεως	»	διὰ τῆς προϋποθέσεως
»	219	»	28	»	νομολογιακὴ σπου- δαίτης	»	προκριματικὴ σπουδαιό- της

Κ. Α. ΚΥΠΡΙΑΔΟΥ

PAUL LEROY-BEAULIEU : Ἐγχειρίδιον Πλουτολογίας ἢ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης (Précis d'Économie Politique). Μετάφρασις ἀδεία τοῦ Συγγραφέως. Δραχμ. 5.

Ἱστορία τοῦ ἡμετέρου Ποινικοῦ Νόμου, ἀναγραφὴ τῶν μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1892 δημοσιευθέντων κυριωτέρων ποινικῶν νόμων καὶ βιβλιογραφία : συνεργασία Κ. Α. Κυπριάδου, ὡς πρὸς τὸ τὴν Ἑλλάδα ἀφορῶν μέρος, ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι Α'. τόμῳ τοῦ ὑπὸ τῆς «Διεθνοῦς Ἐνώσεως τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου» ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιστάσιν τοῦ ἐν Χάλλῃ τῆς Πρωσσίας Καθηγητοῦ Franz von Liszt ἐκδιδομένου μεγάλου καὶ πολυτίμου ἔργου : Ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία ἐν συγκριτικῇ ἐκθέσει (La Législation Pénale comparée=Die Strafgesetzgebung der Gegenwart). — Ὁ πρῶτος οὗτος ὀγκώδης τόμος, ἐκδοθεὶς ἐν Βερολίνῳ εἰς γαλλικὴν καὶ εἰς γερμανικὴν συγχρόνως γλῶσσαν, ἀλλ' ἐν ἰδιαιτέρῳ δι' ἑκατέραν γλῶσσαν τόμῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον : Le Droit Criminel des États Européens. — Das Strafrecht der Staaten Europas, ἀποτελεῖ τὴν συστηματικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον ἀπασῶν τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν. Τὴν ἐμφάνισιν δ' αὐτοῦ ἔνθους ἐχαιρέτισεν ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος.

Ἡ τιμὴ τοῦ Α'. Τόμου διὰ μὲν τοὺς ἐγγεγραφομένους διὰ τὸ ὅλον ἔργον συνδρομητὰς εἶνε φρ. 37.50, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς φρ. 43.75.

Οἱ βουλόμενοι ν' ἀποκτήσωσι τὸ ἔργον, ἐκ 5 τόμων ἀποτελεσθησόμενον, δύνανται ν' ἀποταθῶσι καὶ πρὸς τὸν κ. Βίλμπεργ (ἐν Ἀθήναις).

Παρακαλοῦνται θερμῶς οἱ τε ἐνταῦθα καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κ. κ. συνδρομηταί, ὅσοι δὲν κατέβαλον τὸ ἀντίτιμον τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τευχῶν τοῦ παρόντος Ἐγχειριδίου εἴτε παρὰ τῷ κ. Βίλμπεργ εἴτε πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ ἀποδείξεως, νὰ μὴ καθυστερήσωσιν αὐτὸ ἐπὶ πλέον, ὅπως οὕτω κανονισθῇ ἡ πρόοδος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.

Ὅσοι τὸ πρῶτον ἤδη θὰ λάβωσι τὰ 4 ὁμοῦ Τεύχη παρακαλοῦνται, ἐὰν δὲν εὐαρεστώνται νὰ γίνωσι συνδρομηταί, ὅπως ἐπιστρέψωσι ταῦτα εἰς τὸν κ. Βίλμπεργ ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήψεως αὐτῶν. Παρερχομένης τῆς προθεσμίας ταύτης θεωρηθήσονται ὡς συνδρομηταί ἡμῶν.

Τιμᾶται δραχμῶν 2.